

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI
ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONLARI

Türkiye - At Mevzuat Uyumu Sürekli
Özel İhtisas Komisyonu raporları

Cilt 1:

Devlet Yardımları Alt Komisyonu

Ankara

Kasım 1995

ÖNSÖZ

AB ile ülkemiz arasında tesisi öngörülen Gümrük Birliği sürecinde, gerek uluslararası yükümlülüklerimiz gerek AET ile akdedilmiş bulunan Ortaklık Anlaşmasının gereklerine uygun bir devlet yardımı politikası izlenmesinin önemi gözönünde bulundurularak, Türkiye-AT Mevzuat Uyumu Sürekli Özel İhtisas Komisyonu çalışmaları bünyesinde faaliyet gösteren Devlet Yardımları Alt Komisyonu tarafından hazırlanan Raporun kapsamı bu çerçevede oluşturulmuştur.

Ülkemizde halen uygulanmakta olan sistemin, AB'nin ihracat ve yatırım teşvikleri olarak iki ana grupta toplanabilecek olan teşvik sistemi ile uyumlu hale getirilmesi ile birlikte esasen kendi sanayiine son derece kapsamlı teşvikler sağlamakta olan AB'nin herhangi bir şikayetine zemin yaratmayacak şekilde Türk sanayiine de teşvik sağlanabileceği açıktır. Hiç şüphesiz, Türkiye'nin AB talepleri doğrultusunda ortak rekabet ve ortak ticaret politikalarını üstlenmesi ile kendi sanayimize daha kapsamlı bazı teşvikler verilebileceği gerçeğinin yanısıra, bu politikaların bütünüyle üstlenilmesi sonucunda sanayimizin karşılaşılabileceği haksız rekabet koşullarının da önüne geçilebilmesi için gerekli müzakere pozisyonunun oluşmasına da gayret sarfedilmelidir.

AB'ne yönelik ihracatımızda teşvik sistemimize bağlı olarak karşılan sorunlar ise 1994 Yılı İhracatı Teşvik Kararının konuya ilişkin gerekli düzenlemeleri içermesi ile birlikte ortadan kalkmış bulunmaktadır.

Raporun Türk sistemine ilişkin bölümünde kamu sektörüne sağlanan sübvansiyonlar ile ilgili olarak sadece KİT zararlarına değinilmiş olup, bir başka çalışmanın konusunu oluşturabilecek kapsamdaki diğer kamu harcamalarına bu Rapor'da yer verilmemekle birlikte, kamuya bu yolla sağlanan devlet yardımlarının çok büyük boyutlarda olduğunun vurgulanmasında yarar görülmektedir.

Melek US
Alt Komisyon Başkanı

4. DEVLET YARDIMLARI ALT KOMİSYONU

BAŞKAN	Melek US (HDTM)
DPT KOORDİNATÖRÜ	Feridun KARAKEÇİLİ Aylin SAKIZLIOĞLU
RAPORTÖR	Deniz YETKİN (HDTM)

ÜYELER		
	Hikmet AÇIKALIN	San. ve Tic. Bak.
	Can BAYDAROL	OSD
	Sabahnur ERDEMLİ	TGSD
	Rabia GÖBELEZ	San. ve Tic. Bak.
	Saffet IŞIK	PETKİM
	Mehmet Şükrü KÖSE	DPT
	Koray KURAL	DPT
Dr.	Mehmet PİKER	Sabancı Hol.
	Necip SOLAKOĞLU	Eczacıbaşı Hol.
	Özgür ULUDÜZ	Dışişleri Bakanlığı
	İbrahim USLU	HDTM
	Bülent VARLIK	EXIMBANK

1. GİRİŞ	1
1.1.GATT'da Devlet Yardımlarına İlişkin Düzenleme	1
1.1.1. Genel Anlaşmanın Hükümleri	1
1.1.2. Uruguay Round Nihai Senedi ve Sübvansiyonlar Kodu	2
1.1.2.1 Sübvansiyonun Tanımı	3
1.1.2.2. Sübvansiyon Kategorileri	4
1.1.2.3.Yaptırımlar	5
1.1.2.4. Sübvansiyonlara İlişkin Örnek Liste	5
1.2.EFTA Anlaşmasında Devlet Yardımları	7
1.2.1 Anlaşmanın Hükümleri	7
1.2.2. Devlet Yardımlarının Sınıflandırılması	7
1.2.2.1 Niteliklerine Göre	7
1.2.2.2 Amaçlarına Göre	8
1.3. OECD DÜZENLEMESİ	9
1.3.1 Genel Prensipler	9
1.3.2 OECD Uzlaşması	9
1.4. AEA Anlaşmasında Devlet Yardımları	11
2. AVRUPA TOPLULUĞUNDA DEVLET YARDIMLARI	12
2.1. AT'da Karar Alma Mekanizmaları	12
2.2. AET Antlaşmasının Hükümleri	12
2.3. AKÇT Antlaşmasının Hükümleri	14
2.3.1.Çelik Sektörüne Sağlanan Yardımlar	14
2.3.2 Kömür Sektörüne Sağlanan Yardımlar	15
2.3.3. Topluluk Fonlarından Sağlanan Yardımlar	15
2.4.Devlet Yardımlarının Sınıflandırması	16
2.4.1.Niteliklerine Göre	16
2.4.2. Amaçlarına Göre	16
2.4.3. Üye Ülkelerin Devlet Yardımı Uygulamalarında Genel Eğilimler	17
2.4.4. Topluluk Kaynaklarından Sağlanan Yardımlar	18
2.4.4.1 Fonlar Yoluyla Sağlananlar	18
2.4.4.2 Krediler Yoluyla Sağlananlar	19
2.4.5. Yatırım Teşviklerine İlişkin Genel Açıklamalar.	19
2.4.6. İhracat Teşviklerine İlişkin Genel Açıklamalar	22
2.4.6.1. Üye Ülkelerin İhracatta Kredi, Garanti, Sigorta Uygulamaları	22
2.4.6.2. Dahilde İşleme Rejimi	29
3.TÜRKİYE'DE DEVLET YARDIMLARI	31
3.1.Yatırım Teşvikleri	31
3.1.1. Yatırım Teşviklerinin Başlangıcı	31
3.1.2. Yatırım Teşviklerinin Esasları	32
3.1.3. Yatırım Teşvik Tedbirleri	34
3.1.3.1. Gümrük Muafiyeti	34

3.1.3.2. Yatırım İndirimi	34
3.1.3.3. Fon Kaynaklı Kredi	34
3.1.3.4. Teşvik Primi	35
3.1.3.5. Vergi, Resim ve Harç İstisnası	35
3.1.3.6. Yatırım Finansman Fonu	35
3.1.3.7. Bina İnşaat Harcı İstisnası	36
3.1.3.8. SSK Primi, Konut Edindirme Yardımı, Tasarrufu Teşvik Kesintisi ve Enerji Teşviki	36
3.1.3.9. İlave İstihdam Teşviki	37
3.1.4. Teşvik Belgesiz Yatırımların Teşviki	37
3.2. İHRACAT TEŞVİKLERİ	37
3.2.1. İhracatın ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerin Teşviki	37
3.2.2. İhracat Teşviklerinin Başlangıcı ve Gelişimi	37
3.2.3. İhracatı Teşvik Tedbirleri	38
3.2.3.1. Vergi, Resim ve Harç İstisnası	38
3.2.3.2. Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti	39
3.2.3.3. Enerji Teşviki	40
3.2.3.4. Konut Fonu Muafiyeti	40
3.2.3.5. Türk EXIMBANK Bünyesindeki Destekleme Sistemleri	40
3.3. Özel Devlet Yardımı Düzenlemelerine Konu Olan Alanlar	46
3.3.1. Küçük Sanayi Siteleri	46
3.3.2. Organize Sanayi Bölgeleri	47
3.3.3. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler	49
3.3.4. Kamu Sektörüne Sağlanan Sübvansiyonlar	50
4. TÜRKİYE-AT İLİŞKİLERİ AÇISINDAN DEVLET YARDIMI UYGULAMALARI	53
4.1. Katma Protokol 'ün 47 nci Maddesi Çerçevesinde	53
4.2. Katma Protokol'ün 2-3 ncü Maddeleri Çerçevesinde	53
4.3. Türkiye - EFTA Serbest Ticaret Anlaşması Çerçevesinde	54
5. GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	55

1. GİRİŞ

Uluslararası ticaretin liberalizasyonu sürecinde tarifeler ve tarife dışı engellerin tedricen azaltılması veya kaldırılmasına yönelik çalışmalar gerek devletler tarafından oluşturulmuş ekonomik bütünleşmeler, gerekse GATT gibi uluslararası kuruluşların gündeminde önemli bir yer tutmaktadır.

Devlet yardımları ya da daha yaygın kullanıldığı deyimle sübvansiyonlar, korumacılığın dolaylı bir biçimini oluşturdukları gerekçesiyle, uluslararası düzeyde bir disiplin altına alınmaya çalışılmaktadır. GATT ve OECD gibi kuruluşlar bünyesinde detaylı bir biçimde sınıflandırılması ve öngörülen prosedürün sınırları içinde denetlenmesi amaçlanan devlet yardımları, AT ve EFTA gibi ekonomik bütünleşmeler açısından da denetimine özel önem atfedilen alanların başında gelmektedir.

Ulusal hükümetler tarafından sağlanan devlet yardımlarına ilişkin olarak AT düzenlemelerinde esas alınan temel prensip, bu tür yardımların değişik üye ülkelerdeki firmalararası rekabeti bozucu etkisinin olmaması gerektiğidir. Bu aynı zamanda Tek Pazarın sağlıklı bir şekilde işleyebilmesinin de önkoşulu olmaktadır.

Özellikle 1973 petrol krizi ertesinde sanayileşmiş ülkelerin sıklıkla uyguladığı sübvansiyonlar, gerek krizin kısa dönemli olmadığını anlaşılması, gerekse sanayileşmekte olan ülkelerin uluslararası pazarda oluşturduğu rekabet ortamı nedeniyle karşılaştırmalı üstünlüklerde görülen değişimlere bağlı olarak süreklilik kazanmıştır.

1.1.GATT'da Devlet Yardımlarına İlişkin Düzenleme

1.1.1. Genel Anlaşmanın Hükümleri

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması(GATT) olarak bilinen uluslararası örgüt, dünya ticaretinin serbestleştirilmesi ve tarifeler ile tarife dışı engellerin tedricen azaltılmasını amaçlamakta olup, Türkiye de, 108 üyeli bu örgütte AT, EFTA, Japonya gibi ülke ve ülke gruplarının yanında yer almaktadır.

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinin önündeki en önemli engellerin başında geldiği düşünülen sübvansiyonlara ilişkin genel hükümler, Genel Anlaşmanın VI. XVI. ve XXIII. maddeleri ile ortaya konmuş olup, uygulamaya ilişkin esaslar ise, Anlaşmanın ekini oluşturan ve 1979 Tokyo Round ertesinde, GATT'a taraf 35 ülkenin imza koymasıyla, 1980'den bu yana yürürlükte olan, Uruguay Round Nihai Senedi ile de bazı eklemelerle geliştirilmiş bulunan Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Kodu ile ayrıntılı biçimde düzenlenmiş bulunmaktadır.

Genel Anlaşmanın, anti-damping ve telafi edici vergilere ilişkin VI. maddesi ile taraf ülkelerin hükümetlerine, taraflardan birinin, diğer bir taraf ülkeye malın normal değerinin altında bir fiyatla mal ihraç etmesi halinde ve bu durumun ihraç konusu ürünü ithal eden ülkede maddi zarar veya iç üretimin gerilemesine yolaçması veya maddi zarar tehdidinde bulunması durumunda , sözkonusu ithalata, damping marjının üzerinde olmamak kaydıyla fark giderici vergi koyma hakkı sağlanmaktadır.

XVI. madde ise, sübvansiyonlara ilişkin olup, sübvansiyonları, ihracat sübvansiyonları ve yerli üretime verilenler olarak iki gruba ayırmaktadır. Taraflardan birinin, ihracatın artması veya ithalatın azalmasına doğrudan veya dolaylı neden olacak bir uygulamada bulunması halinde, bunu GATT Konseyine bildirim zorunluğu getirilmekte , sözkonusu bildirim, sübvansiyonun kapsamı, niteliği, ne tür sonuçlar yaratmasının öngörüldüğü, sübvansiyonları gerekli kılan koşulların neler olduğu hususlarını içermesi

öngörülmektedir. Sübvansiyon uygulaması sonucunda taraflardan birinin ciddi biçimde zarar görmesi veya çıkarlarının zedelenmesi halinde, sübvansiyonu uygulayan ülke, talep üzerine, sübvansiyona son verilmesi veya sınırlandırılmasını diğer akit taraflarla ele alacaktır.

Aynı madde ile ihracat sübvansiyonlarına ilişkin olarak da, temel ürün olarak tanımlanan tarım, ormancılık ve balıkçılık ürünlerinin ihracatında sübvansiyon uygulaması, uygulanacak sübvansiyon nedeniyle, uygulayan ülkeninin o üründe dünya ticaretindeki payının artmaması koşuluyla getirilen istisna saklı kalmak kaydıyla, yasaklanmakta olup, keza, temel ürün kapsamında yeralamayan ürünler için de, ihraç fiyatının iç pazardaki satış fiyatından düşük olması yoluyla sağlanacak sübvansiyonlar yasaklanmaktadır.

Genel Anlaşmanın XXIII. maddesi ile ise, taraflardan birinin Anlaşma hükümlerine aykırı bir uygulamasına bağlı olarak, diğer bir taraf ülkenin veya ülkelerin doğrudan veya dolaylı olarak zarara uğraması halinde izlenecek prosedür düzenlenmektedir. Buna göre, zarara uğrayan taraf /taraflara, zarara neden olan ülke ile danışma prosedürünün sonuç vermemesi halinde, o ülkeye karşı Anlaşmadan doğan yükümlülüklerini askıya almak veya Anlaşma ile tanınan ayrıcalıkları geri çekme biçiminde karşı tedbir alma hakkı tanınmaktadır.

1.1.2. Uruguay Round Nihai Senedi ve Sübvansiyonlar Kodu

Sübvansiyonun açık ve kabul edilebilir bir tanımının bulunmaması, bazı muğlak terimlerin (maddi zarar, hakkaniyete uygun bir pay, yerli sanayi gibi) değişik yorumlara neden olması, sübvansiyon miktarını tesbit ederken uygulanan ulusal hesaplama yöntemlerinin sübvansiyon miktarı ile telafi edici vergi miktarı arasında ilişki kurmaya imkan vermemesi, gelişmiş ve gelişme yolundaki ülke ayrımı yapılmaması gibi nedenler konunun çok taraflı müzakerelerde ele alınmasını ve uygulamada karşılaşılan sorunlara ortak çözüm yollarının bulunmasını gündeme getirmiştir. Nitekim önce Tokyo Round Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri'nde konu üzerinde durulmuş ve Round sonunda yürürlüğe giren Sübvansiyonlar Kodu ile Genel Anlaşmanın söz konusu VI, XVI ve XXIII. maddelerin uygulanmasına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Ancak, Kod ile sübvansiyonun tanımı başta olmak üzere birçok sorunun çözülmemiş olması nedeniyle, Uruguay Round ÇTTM sonucunda Kod yeniden şekillendirilerek bu sorunların bertaraf edileceği bir düzenleme getirilmeye çalışılmıştır.

Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Kodu ile sübvansiyonların ulusal politikaların önemli amaçlarının gerçekleştirilmesi için hükümetler tarafından kullanıldığı, ancak sübvansiyonların aynı zamanda ticaret ve üretim üzerinde olumsuz etkileri olabildiği kabul edilmekte, sübvansiyonların kullanımının herhangi bir taraf ülkenin çıkarlarını olumsuz yönde etkilememesi veya haleldar etmemesi ve telafi edici tedbirlerin uluslararası ticareti haksız bir biçimde engellememesi öngörülmektedir. Ayrıca, önemli bir gelişme olarak da, Kod ile Gelişme Yolundaki Ülkelerin (GYÜ) kendilerine has ticaret, kalkınma ve finansman ihtiyaçları olduğu kabul edilmektedir.

Taraf ülkelerin uyguladıkları ihracat sübvansiyonlarını kontrol ve disiplin altına almaya ve sübvansiyonların ithalatçı ülke pazarındaki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik tedbirleri içeren Kod, GYÜ'ler için ihracat dahil sübvansiyon verme imkanı tanımaktadır. Ancak, uygulanan ihracat sübvansiyonlarının, rekabet ve kalkınma ihtiyaçları ile bağdaşmadığı hükmüne varıldığı takdirde sözkonusu ülkenin bu uygulamadan vazgeçmesi öngörülmektedir.

Kod'a göre, imzacı devletler herhangi bir sübvansiyon uygulaması ile diğer bir imzacının yerli sanayiine zarar verilmesi; Genel Anlaşmaya göre diğer bir imzacının dolaylı veya dolaysız sağladığı yararların geçersiz kılınması veya azaltılması; veya diğer bir tarafın

çıkarlarının ciddi bir şekilde haleldar edilmesi gibi hususlara yolaçmaktan kaçınmaya çalışacaklardır.

Genel Anlaşmada olduğu gibi, sübvansiyonun açık bir tanımı yapılmamakta ve sübvansiyonlar, biri ihracat diğeri bunun dışında kalanlar olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmaktadır.

Bazı ana maddeler dışındaki ürünlerin ihracatında gelişmekte olan ülkelerin dışındaki ülkelerin sübvansiyon vermemeleri gerektiği belirlenmiştir. Bu kuralın uygulanmasına yardımcı olmak üzere, sübvansiyon sayılan haller liste halinde belirlenmiştir.

Bu liste ile, genelde hükümetlerin ihracata bağlı olarak; bir firma ya da sanayi dalına yapmış olduğu doğrudan sübvansiyonları, prim imkanı, navlun desteği, dolaylı ve dolaysız vergilerden istisnalar ve/veya muafiyetler, ve hükümete yük getirecek şekilde düşük faizli ihracat kredilerinin tahsisi gibi uygulamalar olarak yer almaktadır.

İhracat sübvansiyonları dışındaki sübvansiyonların ise, toplumsal ve ekonomik politika amaçlarını teşvik edici önemli araçlar olarak geniş çapta kullanıldığı kabul edilmekte ve tarafların bu tür sübvansiyonlara başvurma hakkının kısıtlanmaması gerektiği belirtilmektedir.

Genel ve bölgesel sübvansiyonlar ile yapısal uyuma ve girdilere yapılan sübvansiyonlar olarak nitelendirilebilecek bu tür iç sübvansiyonlar, uluslararası ticarete tek başına bir eylemi gerektirmemektedir. Ancak, diğeri bir imzacının çıkarlarına zarar verilmesinden de kaçınılması gerektiği belirtilmektedir.

1.1.2.1 Sübvansiyonun Tanımı

1993 yılı içinde sonuçlanan Uruguay Round ertesinde, GATT'ın temel ilkelerinin korunması ve öngörülen hedeflerin daha uygulanabilir ve kalıcı bir biçimde gerçekleştirilebilmesi amacıyla bir Çok Taraflı Ticaret Örgütü'nün kurulması üzerinde mutabık kalınmış olup, aralarında, Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Kodu'nun da yer aldığı GATT bünyesinde akdedilmiş tüm Anlaşmalar bu örgütün çatısı altında biraraya getirilmektedir.

Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Kodu'na Uruguay Round sonucunda getirilen değişiklikler aşağıda özetlenmiştir.

Yeni metnin eskisine göre ilk farkı sübvansiyonun bir tanımını getirmesidir. Buna göre bir imzacının ülkesinde hükümet ya da herhangi bir kamu organı tarafından, aşağıda yeralan maddi katkıların yapılması, sübvansiyon verildiği anlamına gelecektir:

a) hükümetin uygulamasının gerçekleşmiş veya potansiyel dolaylı fon transferlerini (hibeler, krediler ve sermayeye iştirak) veya pasif transferleri (kredi garantileri) kapsaması,

b) Vadesi dolmuş bir hükümet gelirinin affedilmesi veya tahsil edilmemesi,

c) Hükümetin genel altyapı sağlanması dışında mal ve hizmet temininde bulunması veya mal satın alması,

d) hükümetin bir fon mekanizmasına ödeme yapması veya özel bir organa, a ve b'de gösterilen ve normal olarak hükümet faaliyeti olarak nitelendirilen işlevleri yerine getirmesi için görev veya talimat vermesi ve bu eylemin normal hükümet faaliyetlerinden farklı olmaması,

veya,

- e) Genel Anlaşmanın XVI. maddesindeki anlamında bir gelir veya fiyat desteği olması ve
- f) bu yolla bir çıkar sağlanması.

1.1.2.2. Sübvansiyon Kategorileri

Uruguay Round Nihai Senedi ile ayrıca, sübvansiyonlar, Yasaklanmış, Tedbir Alınabilen ve Tedbir Alınmasını Gerektirmeyenler olarak üç grupta mütalaa edilmektedir.

Bu sınıflandırmaya göre:

Yasaklanmış Sübvansiyonlar:

- a) İhracat performansına bağlı olarak verilen sübvansiyonlar (İhracat sübvansiyonlarına ilişkin ilerde belirtilen sübvansiyonlar dahil)
- b) İthal malları yerine yerli malların kullanılmasına yönelik sübvansiyonlar şeklinde tanımlanırken,

Karşı Tedbir Alınabilir Sübvansiyonlar,

Yukarıda verilen sübvansiyon tanımına uyan uygulamaların:

- a) bir başka ülkenin yerli sanayiine zarar vermesi,
- b) diğer imzacıların, Genel Anlaşmadan dolaylı veya dolaysız olarak kaynaklanan çıkarlarının ve elde ettikleri tavizlerin yok olmasına veya azalmasına neden olması,
- c) bir başka imzacının çıkarlarına ciddi zarar vermesi şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda, ciddi zararın:

- bir ürüne uygulanan toplam ad valorem sübvansiyonun, malın değerinin % 5'ini geçmesi,
- bir sanayi işletmesinin zararını gidermeye yönelik sübvansiyon verilmesi,
- ciddi sosyal sorunların ortadan kaldırılması ve uzun vadeli kalkınmaya dönük çözümlere zaman kazandırmak üzere, aynı kuruluşa tekrar verilmemek üzere bir defaya mahsus uygulananlar hariç, kuruluşun işletme zararlarını gidermeye yönelik sübvansiyon verilmesi,
- borçların direk olarak affedilmesi (Devlete olan borçların ödenmesi ve borç ödemelerini karşılayan hibeler) durumlarında ortaya çıktığı belirtilmektedir.

Karşı Tedbir Alınmasını Gerektirmeyen Sübvansiyonlar ise,

- a) bir ülkenin sınırları dahilinde uygulanan ve herhangi bir sektöre ayrıcalık tanımayan (spesifik olmayan) genel nitelikli sübvansiyonlar,
- b) spesifik olarak nitelendirilebilen, ancak aşağıda belirtilen hususlar doğrultusunda uygulanan sübvansiyonlar:

- Şirketlerce veya şirketlerle sözleşme yapmış yüksek öğrenim veya araştırma kuruluşlarınca yürütülen araştırma faaliyetlerine yapılan yardımlar (bu tür yardımlar da kendi içinde bazı kriterlerle sınırlandırılmıştır)

- Genel bir bölgesel kalkınma çerçevesi içinde uygulanması ve seçilmiş bölge dahilinde spesifik olmaksızın dağıtılması şartıyla, geri kalmış bölgelere verilen sübvansiyonlar olarak sınıflandırılmaktadır.

Uruguay Round sonucunda ortaya konan nihai metinde, sübvansiyonlara ilişkin olarak getirilmiş olan düzenlemede yeni ve önemli bir kavram da spesifik sübvansiyon kavramı olmaktadır. Bir ülkenin topraklarında uygulanan bir sübvansiyonun bir tek teşebbüse, bir sanayi koluna, bir teşebbüsler grubuna veya bir sanayi kolları grubuna münhasır olması halinde bu sübvansiyon spesifik sayılmaktadır. Eğer bir uygulama yasaklanmış sübvansiyon olarak nitelendirilemiyorsa ve spesifik ise, bu sübvansiyon tedbir alınabilen sübvansiyon olarak ele alınacaktır.

Sübvansiyonun spesifik olup-olmadığının tesbit edilmesinde gözönünde bulundurulacak kriterlere göre,

a) sübvansiyonu sağlayan makamın veya bu makama bu yetkiyi veren mevzuatın, uygulamadan yararlanmayı özel olarak belirli kuruluşlarla sınırlandırması halinde sübvansiyon spesifik sayılacak,

b) sübvansiyondan yararlanma hakkına ve sübvansiyon miktarına ilişkin nesnel kriterler ve koşullar getirilmesi durumunda; yararlanmanın otomatik olması ve belirtilen kriter ve koşullara kesinlikle uyulması halinde sübvansiyon spesifik sayılmayacaktır.

Ancak, a ve b şıklarında belirtilen spesifik olmama koşulunu yerine getiriyor olsa bile, eğer bir sübvansiyonun gerçekten spesifik olduğuna inanılıyorsa, o sübvansiyon programının sınırlı sayıda kuruluşca kullanılması, sübvansiyondan genellikle belirli kuruluşlar tarafından yararlanılması, büyük miktarlardaki sübvansiyonun orantısızca belli bazı kuruluşlara verilmesi ve sübvansiyonu veren makamların uygulama sırasında takdir haklarını kullanma biçimleri dikkate alınmaktadır.

1.1.2.3.Yaptırımlar

Uruguay Round Nihai Senedi'nde, yasaklanmış sübvansiyonların uygulandığına ilişkin kanıt bulunması ve uygulayan ve şikayetçi taraf arasındaki danışmaların sonuç vermemesi halinde, şikayetçi tarafın konuyu araştırılmak üzere, Uyuşmazlıkların Çözümü Organına (UÇO) getirmesi ve uygulayan tarafın tatmin edici cevap vermemesi ve yasaklanmış sübvansiyon uygulandığının tesbiti durumunda, şikayetçi tarafın telafi edici önlem alabileceği belirtilmektedir.

Karşı Tedbir Alınabilir sübvansiyonlara ilişkin olarak ise, taraflardan birinin uyguladığı sübvansiyon nedeniyle zarara uğradığına inanan tarafın, uygulayan ülke ile danışmalarda bulunması, bunun sonuç vermemesi halinde UÇO'nun incelemeye başlayarak, ciddi zarar oluşturduğunun tesbiti halinde, bunun ortadan kaldırılmasının talep edilmesi, sözkonusu sübvansiyon uygulamasına 6 ay içinde son verilmemesi durumunda ise, zarar gören tarafın telafi edici önlem alabileceği hükme bağlanmaktadır.

1.1.2.4. Sübvansiyonlara İlişkin Örnek Liste

Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Kodunda ihracat sübvansiyonlarını gösterir örnek bir liste yer almakta olup, sözkonusu listeye de Uruguay Round sonucunda bazı eklemeler yapılmıştır.

Listenin nihai şekli dikkate alınarak hazırlanan özet listenin incelenmesinden de görüleceği üzere,

a) İhracata bağlı olarak, devletçe bir firmaya veya bir sanayi dalına doğrudan sübvansiyon yapılması;

b) İhracatı kayıran döviz bulundurma hakları ve benzeri uygulamalar;

c) İhracata yönelik iç taşımalarda, Devletçe iç ticarettenden daha avantajlı fiyatlar uygulanması;

d) Devletçe ihraç mallarının üretiminde doğrudan veya dolaylı olarak, iç tüketime yönelik üretimden daha avantajlı şartlarla yerli- yabancı malzeme veya hizmet sağlanması;

e) yalnız ihracatta doğrudan vergilerden bağışıklık sağlanması veya vergi iadesi yapılması;

f) yalnız ihracatta vergi matrahı indirimi yapılması;

g) yalnız ihracatta dolaylı vergilerden bağışıklık tanınması veya vergi iadesi yapılması,

h) ihraç mallarının üretiminde kullanılan mal ve hizmetler için önceki aşamalarda tahakkuk eden kümülatif dolaylı vergilerin bağışlanması, iadesi veya ertelenmesi,

i) ihraç malının üretiminde kullanılan ithal girdilerine ait olandan daha büyük oranda ithal vergisi iadesi yapılması;

j) maliyet farkları ve zararı karşılamanın ötesine geçen ihracat kredisi garantisi veya ihracat sigortası programları uygulanması,

k) devletin, uluslararası sermaye piyasalarından temin edebileceğinden daha düşük faizle ihracat kredisi vermesi veya kredi masraflarını karşılaması,

GATT'ın XVI. maddesi anlamında ihracat sübvansiyonu teşkil eden diğer kamu harcamalarını yapması, ihracat sübvansiyonu uygulaması sayılmaktadır.

Nihai metne göre, zararın tesbitinde gözönüne alınacak olan kriterler ise, - sübvansiyonlu ithalatın hacmi ve benzer yerli ürünlere etkisi ile - bu ithalatın yerli sanayi üzerindeki etkisi olarak tanımlanmaktadır.

Anlaşma ile bütün imzacılar, uyguladıkları sübvansiyonlara ilişkin olarak, sübvansiyonun niteliğini (borç, hibe, vergi tavizi v.b); birim başına düşen miktarı (bu mümkün değilse sübvansiyona bütçeden ayrılan toplam miktarı); sübvansiyonun amacını; süresini ve ticaret üzerindeki etkilerini değerlendirmeye elverecek istatistiki bilgileri yıllık olarak Komiteye bildirmekle yükümlü kılınmaktadır.

Türkiye Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Kodu'na gelişmekte olan ülke sıfatıyla , 1985 yılından bu yana taraftır. Bu bağlamda, GATT'ın gelişme yolundaki ülkelere, sübvansiyon uygulamalarına ilişkin olarak, bazı muafiyetler ve kolaylıklar tanıdığı belirtilmelidir. Uruguay Round Nihai Senedinin 27. maddesi ile GYÜ'lerin ekonomik kalkınma programlarında sübvansiyonların önemli rol oynayabileceği kabul edilmekte olup, bazı sübvansiyonlara ilişkin yasaklama işlemine ilişkin olarak da, ülkelerin gelişmişlik düzeyi iki ayrı grupta değerlendirilmek kaydıyla süresiz ve Anlaşmanın yürürlüğe gireceği tarihten itibaren 8 yıl süreyle (Türkiye bu grupta yer almaktadır) muafiyet tanınmaktadır.

27'nci Madde hükümleri uyarınca, bir GYÜ'nin, herhangi bir üründe dünya ticareti içindeki payının birbirini izleyen iki takvim yılı içinde, % 3.25'in üzerine çıkmaması durumunda (bu oranın üzerine çıkılması halinde o ülkenin sözkonusu ürünün ihracatında rekabet gücü kazandığı kabul edilmektedir) o ürünün ihracatını sübvansiyonla edebileceği hükme bağlanmaktadır. GYÜ'lere ilişkin özel bir diğer hüküm ise, bir GYÜ'nin ihracatına ilişkin herhangi bir telafi edici önlem alınmasına yönelik diğer bir taraf ülke tarafından açılacak bir soruşturmanın, bu ürüne sağlanan sübvansiyonun birim başına hesaplanan değer % 2'sini aşmaması ve sözkonusu ürünün ithalatçı ülkenin ithalatındaki payının % 4'ünü aşmaması durumunda, kapatılması gerektiği doğrultusundadır.

1.2.EFTA Anlaşmasında Devlet Yardımları

1.2.1 Anlaşmanın Hükümleri

EFTA Anlaşmasının 13. maddesi ile üye ülkelerde devlet yardımı uygulamalarına ilişkin esaslar belirlenmektedir.

Anılan maddenin I. paragrafı üye devletlerin,

- a) Anlaşmanın C ekinde tanımlandığı biçimde, kendi aralarında gerçekleştirecekleri ihracatta her ne biçimde olursa olsun sübvansiyon uygulamalarını ve,
- b) Taraflararası ticarete miktar kısıtlamaları ve vergilerin kaldırılmasına bağlı olarak sağlanmış çıkarlara hâle getirecek herhangi bir yardımın uygulanmaya başlanması veya sürdürülmesini yasaklamaktadır.

13. Maddenin uygulanmasında öncelikle dikkate alınacak husus, sübvansiyonlar yoluyla ticarete engellemeler getirilmemesi veya haksız rekabete yolaçılmaması olarak belirlenmiştir. Sübvansiyonların, 13. maddede belirtilen çerçeveye uygun olarak sağlanması halinde, ekonomi politikasının araçları olarak üye devletlerce kullanılacakları hususu da, tarafların izleyecekleri ekonomik ve mali politikaların Anlaşmanın hedeflerine uygun olması gerektiğini belirten 30. maddesi ile vurgulanmaktadır.

EFTA Anlaşması, gümrük birliği yerine, yalnızca bir serbest ticaret bölgesinin kurulmasını hedeflemekte olup, bu nedenle, üye ülkelerin kurumsal ve ekonomik yapılarında farklılıklar olabileceği kabul edilmekte, yeknesak bir sübvansiyon politikası oluşturulması hedeflenmemektedir.

Anlaşmanın 13. maddesinde yer alan genel ifadelerle açıklık kazandırmak amacıyla, EFTA Konseyi zaman zaman sözkonusu maddenin yorumlarını yayınlamakta, kuralları günün ekonomik koşullarına uygun olarak düzenlemeye çalışmaktadır. Ayrıca, 1987 yılından bu yana başlatılmış olan yeni notifikasyon prosedürü çerçevesinde, uygulanan teşvikler üye ülkeler tarafından Sekreteryaya, yıllık raporlar şeklinde yayımlanmak üzere iletilmektedir. Ancak, Sekreteryaya, üye ülkelerin sübvansiyon uygulamalarına ilişkin olarak soruşturma açma yetkisi gibi yetkilerle donatılmamış olup, EFTA'da gözetim, kuruluşun ticaret uzmanları ve üye ülkelerin oluşturduğu kurallar çerçevesinde sağlanmaktadır.

EFTA ülkelerinde sanayi sektörüne sağlanan devlet yardımı düzeylerinde genel olarak bir azalma görülmekle birlikte, EFTA ülkeleri sanayileşmiş ülkeler arasında sanayi sektörüne en yaygın ve yüksek teşvikleri sağlayan ülkelerin başında gelmektedir.

1.2.2. Devlet Yardımlarının Sınıflandırılması

1.2.2.1 Niteliklerine Göre

Devlet yardımları EFTA ülkelerinde, hibeler, krediler, garantiler, hisse senedi alımı, sermayeye katılım, ihracat kredileri programları (sigorta ve garanti programları ile doğrudan sübvansiyon programları) şeklinde sağlanmaktadır. Üye ülkelerce sanayi sektörüne vergi kolaylıklarına bağlı olarak sağlanan sübvansiyonlar ise, uygulamadaki çeşitlilik gerekçe gösterilerek, genel sınıflandırmaya dahil edilmemektedir.

Yardımların hesaplanmasında, "net maliyet" prensibinden hareket edilmekte olup, buna göre: hibelerin net maliyeti, bir yıl içerisinde ödenen gerçek tutara; kredilerin net maliyeti, bir yıl içerisindeki ortalama faiz haddine, (hesaplamada kullanılan faiz devletin ortalama borçlanma maliyetini gösteren faizdir); garantilerin net maliyeti, bir yıl içerisindeki garantilerin maliyetinden, harç ve diğer tahsilatın düşülmesi ile ulaşılan meblağa; sermaye katılımının net maliyeti, kamu borçlanması ile alınan temettü ve/ veya geri ödemelerin arasındaki farka eşittir. İhracat kredileri sisteminin maliyeti ise, net maliyet kavramından hareketle hesaplanmamakta olup, bunun nedeni, garanti programlarında gerçekleşen işletme kayıplarının doğrudan ihracat kredileri sisteminin maliyeti olarak tanımlanamamasıdır.

1.2.2.2 Amaçlarına Göre

EFTA ülkelerinde uygulanan devlet yardımlarını amaçlarına göre ise, aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür:

- Genel Yardımlar: Bu tür yardımlar belirli koşullara sahip tüm firmaların elde edebileceği yardımlardır. Bunlar çevre yardımı, enerji ile ilgili yardımlar vb.dir.

- Bölgesel Yardımlar: Belirli sorunların yaşandığı bölgelerde uygulanan yatırım teşvikleri, yerleşme yardımı, fabrikaların işlemeye başlaması için verilen yardımlar gibi tüm yardım tedbirlerini içerirler.

- Araştırma-Geliştirme Yardımları: Bu kapsama, araştırma ve geliştirmeyi destekleyen ve uyarıcı etki yaratan tüm tedbirler dahildir.

- İstihdam yardımı: Diğer başlıklar altında zikredilmeyen istihdama ilişkin yardımlar bu kapsamdadır.

- Sektörel Yardımlar: Ekonominin belirli bir sektörünün; yaşaması, yeniden yapılanması, gelişmesi ve rekabet edebilmesi için verilen tüm yardımları içermektedir.

- Yapısal Uyum ve Kurtarma: Bu yardımlar, firmaların kapasitelerinin azaltılması ve yeniden yapılanmaları sürecine destek olmak amacıyla verilmektedir.

- Küçük İşletme Geliştirme: Yeni işletmelerin kurulması ile küçük ve orta ölçekli işletmelere verilen özel yardımlardır.

- Firmaya Özgü Teşvikler: Kamu işletmeleri dahil belirli işletmelere, işe başlama, kurtarma ve/veya faaliyetlerini sürdürme ve yeniden yapılanmaları için verilen yardımlardır.

- İhracat Kredileri ve Garantileri

- İhracatı Teşvik Yardımları (İhracat kredileri dışında kalanlar)

- Sanayiye Tanınan Vergi Kolaylıkları: Bu yardım türü, belirli bölgelere, sektörler, işletme ve faaliyet alanlarına tanınan tercihli uygulamaları içermektedir. Bu tür kolaylıklar, gelir ve servet üzerindeki doğrudan vergiler, dolaylı vergiler ile gümrük vergileri ve sosyal güvenlik katkıları üzerinde; vergi istisnaları, farklılaştırılmış vergi oranlarına tabi olma,

vergiden indirim (hızlandırılmış amortisman, belli yatırımlara ayrılan kaynağın vergiden düşülmesi, örneğin: ar-ge masrafları) şeklinde olmaktadır.

1.3. OECD DÜZENLEMESİ

1.3.1 Genel Prensipler

Devlet yardımları, OECD bünyesinde sürdürülen çalışmalar kapsamında da belirli ortak esaslar çerçevesinde düzenlenmeye çalışılmaktadır.

OECD Sanayi Komitesi, sanayi sektörüne devletler tarafından sağlanan yardımlara uluslararası düzeyde şeffaflık kazandırılmasına yönelik çalışmalar sürdürmekte ve kuruluşu üye 22 devletin izledikleri destekleme politikalarının bir envanterini çıkarmayı amaçlamaktadır.

Kuruluş bünyesinde oluşturulmuş bulunan Bilgi Bankasında, veriliş biçimleri ve araçları dikkat alınarak kollektif bir biçimde incelenen yardımlar, niceliksel ve niteliksel açıdan değerlendirilmektedir. Ancak sözkonusu bilgilere devletlerin yaptığı açıklamalar ölçüsünde ulaşılabildiği için ortaya çıkan sonuçlar yetersiz kalabilmekte, bu ise karşılaştırma yapılmasını güçleştirmektedir. Sağlıklı karşılaştırma yapılmasında karşılaşılan güçlükler bir ölçüde de devletlerin sübvansiyon uygularken izledikleri yöntem ve araçların çeşitliğinden kaynaklanmaktadır.

1987 yılında oluşturulan Sübvansiyonlar ve Yapısal Düzenlemeler projesi çerçevesinde sürdürülen çalışmalar sonucunda 22 üye devlet ve AT'de uygulanan destekleme sistemleri, elde edilen örneklerin teker teker değerlendirilmesi suretiyle sınıflandırılmıştır. Buna göre 1986-89 döneminde incelenen 879 örneğin değerlendirilmesi ile, sağlanan yardımların ,

- 130 adedinin ülke sanayininin rekabet gücünü arttırmak amacıyla sağlanan sektörel - 37 adedinin ekonomik güçlük içinde bulunan firmalara sağlanan yardımlar,
- 159 adedinin ar-ge faaliyetlerininin teşviki amacıyla verilen yardımlar,
- 123 adedinin yatırımları teşvik amacıyla sağlanan yardımlar,
- 162 adedinin bölgesel kalkınma amacıyla verilen yardımlar,
- 117 adedinin KOBİ'lere sağlanan yardımlar,
- 60 adedinin İşletmelerin istihdam ve eğitim faaliyetlerine sağlanan yardımlar,
- 91 adedinin ise, ihracatı ve uluslararası yatırımları teşvik amacıyla verilen yardımlardan oluştuğu ortaya çıkmıştır.

Sözkonusu yardımların sağlanması için yararlanılan yöntemler ise, nakit ödemeleri, tercihli koşullarla sağlanan krediler, devletin hisse alımı yoluyla katılımı, devlet garantileri, vergi muafiyeti veya anılan yöntemlerin bir arada kullanılması şeklinde gruplandırılmıştır. Sözkonusu yardımlar, doğrudan hükümet kanalıyla veya yerel idarelerce sağlanmıştır.

1.3.2 OECD Uzlaşması

Şeffaflığı sağlamak amacıyla sürdürülen çalışmaların yanısıra, uluslararası ticarete en önemli engeli teşkil ettikleri gerekçesiyle ihracata uygulanan sübvansiyonlar, özellikle en

yaygın ihracat sübvansiyonlarının başında gelen ihracat kredileri ve kredi garantileri ise, OECD bünyesinde ayrı bir düzenlemeye konu kılınmıştır.

İhracat kredisi, OECD yayınlarında, ihraç edilen mal ve hizmetlerin yabancı alıcısının ödemeyi ertelemesine imkan tanıyan durumları ifade etmektedir. İhracat kredileri genel olarak kısa (2 yıldan az), orta (2-5 yıl) ve uzun vadeli (5 yıldan fazla) olmak üzere üçe ayrılmakta ve doğrudan ihracatçı tarafından sağlanan "tedarikçi kredisi" (supplier credits) veya ihracatçının bankası ya da mali kuruluşu tarafından alıcıya (ya da alıcının bankasına) açılan "alıcı kredileri" şeklinde tanımlanmaktadır.

İhracat kredisi kuruluşları her iki tür krediye de resmi destek sağlayabilmektedirler. Bu resmi destek, ihracatçılara veya borç veren kuruluşlara, mali destek sağlamaksızın sadece sigorta veya teminatla sınırlı kalabildiği gibi; doğrudan kredi, finansman ve her türlü faiz sübvansiyonunu kapsayan "mali destek" şeklini de alabilmektedir. Resmi mali destek hem tek başına, hem de temel teminat veya sigorta kolaylıkları ile bir arada verilebilmektedir.

OECD Ticaret Komitesinin Kasım 1963 tarihli toplantısında alınan bir kararla oluşturulan, "İhracat Kredileri ve Kredi Teminatları Grubu" , üye ülke hükümetlerinin ihracat kredileri ve kredi teminatlarıyla ilgili politikalarının incelenmesi, bu alanda ortaya çıkan sorunların tesbiti, bu sorunlara çok taraflı görüşmelerle çözümler bulunması, ortak yön gösterici ilkelerin belirlenmesi, önceden istişare, önceden bildirim ve/ veya soru- cevap şeklindeki yöntemlerle üye ülkeler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi imkanları konularında faaliyetlerini sürdürmektedir.

Türkiye dışında kalan OECD üyeleri tarafından uygulanmakta olan OECD Uzlaşması ilk kez 1976 yılında bir "prensipler yelpazesi" olarak ortaya konmuş, 1978 üzerinde anlaşmaya varılmış ve 1989 yılı sonunda bugünkü halini almıştır.

OECD Uzlaşması (Guidelines on Officially Supported Export Credits) iki yıl ve daha fazla geri ödeme süresi olan mal ve/veya hizmet ya da buna eşdeğer leasing işlemleri ile ilgili olarak resmi destekli ihracat kredilerine kurumsal bir çerçeve getirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Uzlaşma ile resmi destekli ihracat kredilerine belirli limitler ve şartlar getirilmekte; ancak bazı istisnai durumlarda bu limitlerin aşılmasına ve üyelerin onayı alınarak normal koşulların dışında farklı uygulamalar yapılmasına da imkan sağlanmaktadır.

Uzlaşma ile "peşin ödeme miktarı", "vade" ve "faiz oranları" olmak üzere üç temel konuda düzenlemeler getirilmektedir. Buna göre;

- . Sözleşme tutarının en az % 15'inin peşin olarak ödenmesi gerekmektedir.
- . Geri ödeme süresi en fazla 8.5 yıl olmalıdır. Ancak az gelişmiş ülkelere ve bazı gelişmekte olan ülkelere istisnai olarak 10 yıla kadar vade tanınabilmektedir.
- . İşlemlere minimum sabit faiz hadleri uygulanması zorunludur. Sabit faiz oranları 2-5, 5-6 ve 8.5-10 yıl süreli krediler için değişik düzeylerde belirlenmiş olup, 1983 yılından itibaren her yılın Ocak ve Temmuz aylarında "matris oranları" adı altında yeniden düzenlenmektedir.

Öte yandan, bir ülkenin parasının ticari faiz hadleri düştüğü durumda diğer ülkeler yürürlükteki "referans ticari faiz oranı" taban alınarak o ülkeye kredi açmakta ve normal seviyeye çekmektedirler. Bu ayarlama piyasa faizlerinin gelişimine göre de düzenli bir biçimde aylık olarak yapılmaktadır.

OECD Uzlaşması, faiz oranlarını düzenleyen etkin mekanizmasının yanı sıra ihracat kredileri üzerine birkaç önemli noktayı da kapsamaktadır. Bunların başında az gelişmiş ülkelerin kalkınmasına yararlı olabilecek yatırım malları ihracatının kamu kaynaklarından sübvansede edilmesi, hibe şekline dönüştürülmesi ve kredilendirilmesine imkan tanınması gelmektedir. Öte yandan nükleer santraller, deniz ve hava araçlarını kapsayan özel sektörel anlaşmalar da bulunmaktadır. Sözkonusu sektörlerde matris oranları kullanılmamaktadır. Ayrıca tarım sektörünün de Uzlaşma kapsamına sektörel anlaşmalar çerçevesinde sokulması çalışmaları yapılmaktadır.

OECD Uzlaşmasına imza koyan ülkeler ihracat kredilerinde "siyasi risklerin" sigortalması üzerine de anlaşmış bulunmaktadırlar. Burada sözkonusu olan risk, kamu tarafından garanti altına alınırken bir özel finans kuruluşuna da sigorta ettirilmekte olup, yöntemler ise ülkelere göre değişmektedir. Esas itibarıyla, OECD Uzlaşmasının diğer bir özelliği de garantilerin ve sigortaların şart ve biçimlerinin tarafların tasarrufuna bırakılmasıdır. Nitekim, devlet müdahaleleri Bakanlık daireleri (Japonya), kamu kuruluşları (Yunanistan), özerk kamu kuruluşları (İtalya) veya devletle anlaşmalı özel finans kuruluşları (Hollanda) aracılığıyla yapılmaktadır. İlgili kuruluşların çeşitliliği ve yapılarındaki değişiklik ihracat kredilerinin finansman kaynaklarında menşenin değişiklik göstermesine yol açmaktadır. Bunlar bütçe kaynakları, kamuya ait özel fonlar, avanslar, devletin işletme sermayesine doğrudan genel bütçeden katılımı, menkul değerler piyasası vb. yöntem ve kaynaklardır.

1.4. AEA Anlaşmasında Devlet Yardımları

Avrupa Topluluğu ile EFTA ülkeleri arasında, bir Serbest Ticaret Alanı oluşturan Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması ile düzenleme getirilen alanlar arasında devlet yardımları da bulunmaktadır. Anlaşmanın IV. Kısımının 2. bölümü, devlet yardımlarına ilişkin olup, 61. madde ile, AT ve EFTA Anlaşmalarındaki münferit düzenlemelere paralel olarak, taraflar arasında, rekabet bozucu etkisi olabilecek devlet yardımı uygulamaları yasaklanmaktadır.

Ancak gerek Stockholm Konvansiyonu, gerekse Roma Antlaşmasında yer alan muafiyet hükümlerine uygun olarak, sosyal nitelikli yardımlar, tüketicilere, ürünün menşesine bağlı ayrımcılık yaratmamak kaydıyla uygulanacak yardımlar, doğal afetler ve olağanüstü durumlarda sağlanan yardımlar ile Almanya'nın bölünmesi nedeniyle ortaya çıkan bölgesel farklılıkların ortadan kaldırılmasına ilişkin yardımlara izin verilmektedir.

Keza, gelişmişlik düzeyi düşük bölgelere sağlanan yardımlar; tarafların ortak çıkarlarına hizmet edecek önemli projeleri destekleyen yardımlar ve bazı ekonomik faaliyetler ile bazı ekonomik bölgeleri desteklemeye yönelik yardımlar, AEA ile bağdaşır kabul edilmektedir. AEA Ortak Komitesine yardım sağlanabilecek diğer alanları tesbit etme yetkisi de verilmektedir.

Anlaşmanın 62 nci maddesi ise, tarafların devlet yardımı uygulamalarının ortak bir biçimde denetimine ilişkindir. Bu maddeye göre, EFTA Gözetim Organı denetim konusunda Komisyon ile aynı yetkilere sahip kılınmaktadır. Gözetim, gerek yürürlükte olan, gerekse planlanan yardımları kapsamaktadır. Denetim organlarının birbirlerinin faaliyetlerinin Anlaşmanın amaçlarına uygun olarak yürüdüğüne ilişkin kuşkuları olması ve uzlaşma sağlanamaması halinde, taraflara tek taraflı geçici önlem alma hakkı da tanınmaktadır.

AEA Anlaşmasının devlet yardımlarının denetimine ilişkin getirdiği en önemli yenilik, EFTA gözetim organına denetim konusunda sağlanan daha geniş yetki olup, bunun yanı sıra, iki büyük ticari blokta devlet yardımı uygulamalarına, tarafların GATT nezdindeki yükümlülükleri de dikkate alınarak yekneskalık kazandırılmış olmaktadır. Bununla birlikte

AEA öncesinde tarafların devlet yardımı verme yöntemlerinde temelde büyük farklılıklar olmadığı hususu da belirtilmelidir.

2. AVRUPA TOPLULUĞUNDA DEVLET YARDIMLARI

2.1. AT'da Karar Alma Mekanizmaları

Topluluk hukuk düzeni içinde, Topluluk kurumlarına ulusal hukuk düzenleri üstünde değişik derecelerde hareket etmek olanağı tanıyan düzenleme araçları geliştirilmiştir. Tüzük ve Genel Kararlar, ulusal düzenlemeleri tamamen ortadan kaldırarak bunları Topluluk düzenine tabi kılmaktadır. İkinci sırada Topluluk kurumlarına üye devletlerin hukuk düzenleri üstünde dolaylı yoldan hareket etmek olanağı sağlayan Tavsiyeler ve Yönergeler gelmekte olup, üçüncü sırada ise, belirli bir kişi nezdinde hak ve yükümlülük yaratma kabiliyetine sahip olan Kararlar ve Bireysel Kararlar yer almaktadır. Üye devletler ve Topluluk vatandaşları için hiçbir zorlayıcı etkisi olmayan düzenlemeler ise Tavsiye ve Görüşlerdir.

Topluluk kurumlarının ulusal hukuk düzenlerine müdahalede bulunurken en fazla başvurdukları araç tipi AET ve AAET adına hareket ederken Tüzük, AKÇT adına hareket ederken ise Genel Karar'dır. Bunları AT'nun en önemli düzenleme araçları olarak nitelenebilir. Bu tip düzenlemeler ulusal hukuk düzenlerindeki "yasa" hükmündedirler. Bu tasarrufların uluslararası hukuk açısından alışılmadık dışında 2 niteliği vardır:

- Sözkonusu düzenlemeler öncelikle bir Topluluk karakteri taşımakta, bir diğer ifadeyle, tüm üye devletler için geçerli ortak bir hukuk sistemi yaratıp, üye devletlerce yeknesak biçimde uygulanmaktadır.

- Bunlar doğrudan doğruya uygulanabilmekte, üye devletlerin vatandaşları üzerinde hak ve yükümlülük doğurabilmeleri için ulusal makamların herhangi bir ara tasarrufuna gerek bulunmamaktadır.

Topluluk kurumlarınca yaratılan ve bağlayıcı etkiye sahip olan Yönerge, AET ve AAET Antlaşmaları çerçevesinde yalnızca üye devletlere, AKÇT ile düzenlenen Tavsiyeler ise, yalnız üye devletlere değil, özel ve tüzel kişilere de yöneltelebilmektedir. Yönerge ve Tavsiyelerin öngörülen süre içinde uygulanmaları gerekmekte, ancak sonuca ulaşırken kullanacakları araçları ve yöntemleri saptamak üye devletlerin yetkisine bırakılmaktadır.

AT'da karar alma mekanizmalarında yararlanılan araçların aşağıdaki gibi şematize edilmesi mümkündür:

AKÇT A.(Madde 149) AET A.(Madde 189) AAET A.(Madde 161)

KARAR (GENEL)	=	TÜZÜK	=	TÜZÜK
TAVSİYE	=	YÖNERGE	=	YÖNERGE
KARAR (BİREYSEL)	=	KARAR	=	KARAR
-----	=	TAVSİYE	=	TAVSİYE
GÖRÜŞ	=	GÖRÜŞ	=	GÖRÜŞ

2.2. AET Antlaşmasının Hükümleri

Devlet yardımları AET Antlaşmasının 92-94'ncü maddeleri ile düzenlenmekte olup, AKÇT Antlaşmasında yer alan genel ve kesin sübvansiyon yasağına AET Antlaşmasında bazı esneklikler getirilmiştir.

Antlaşmanın 92/1'nci maddesi ile, ortak pazar prensipleri ile bağdaşmadıkları gerekçesiyle, ancak Antlaşma ile getirilen diğer hükümler saklı kalmak kaydıyla, bir üye devletin devlet kaynakları kullanılarak belirli bir kuruluş veya ürünün üretimi lehine rekabeti bozacak veya bozma tehlikesi yaratacak yardımlarda bulunması yasaklanmaktadır.

Yardım, hibe, düşük faizli kredi, vergi muafiyeti veya mal ve hizmetlerin maliyetlerinin altında temini gibi çok çeşitli yöntemlerle sağlanabilecek olup, bu hususun yardımın denetime konu olması ve yasaklanmasında herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

AET Antlaşmasının 92. maddesi, rekabet politikası kapsamında değerlendirilmeyen, bir diğer ifadeyle, herhangi bir üye devlet tarafından uygulanmaları halinde, ortak pazar kurallarına tezat teşkil etmeyecek yardımları belirlemektedir.

Buna göre,

(a) ürünlerin çıktıkları yer dolayısıyla ayrılık gözetmeden bireysel tüketicilere yapılan sosyal nitelikte yardımların;

(b) doğal afetler yahut olağan dışı öbür olaylarla ortaya çıkan zararları telafi etmeye yönelik yardımların;

(c) Almanya'nın bölünmesinden etkilenen Federal Almanya Cumhuriyetinin bazı bölgelerinin ekonomisinde, bu bölünmeden doğan ekonomik dezavantajları gidermek için gerekli olduğu ölçüde yapılan yardımların, ortak pazar kuralları ile bağdaştığı kabul edilmektedir.

Antlaşmanın 92/3'ncü maddesi ile ise, devlet yardımlarına hangi koşullar altında cevaz verildiği belirtilerek, sübvansiyon yasağına asıl sapma getirilmektedir. Bu madde ile,

(a) Yaşam standardının çok olarak düşük olduğu ya da ciddi bir işsizlik tehlikesinin yaşandığı bölgelere yapılacak yardımların,

(b) Tüm Topluluğun ortak yararına olan bir projenin gerçekleşmesini kolaylaştırmak veya üye devletlerden birinin karşılaştığı ciddi ekonomik sorunların giderilmesi amacıyla sağlanacak yardımların,

(c) Belirli ekonomik faaliyetlere veya bu faaliyetlerin gerçekleştirildiği bölgelere sağlanacak yardımların,

(d) Sayılanlara ek olarak, Komisyonun önerisi üzerine Topluluk Bakanlar Konseyinin nitelikli çoğunlukla alacağı kararla listeye dahil edilebilecek yardımların, ortak pazar ilkeleriyle çelişmediği kabul edilmektedir.

Devlet yardımlarının gözetim ve denetimi Topluluğun kuruluşundan bu yana, EFTA Anlaşmasındaki düzenlemenin aksine, üye devletlerin uhdesinde bırakılmamaya bütünüyle Topluluk yetkisinde bırakılmaktadır. Antlaşmanın 93. maddesi Komisyona sağlanan denetim yetkisinin çerçevesini çizmektedir.

93/ 1 madde, Komisyonun, üye devletlerle birlikte, bu devletlerde uygulanan yardım rejimlerini sürekli olarak inceleyeceği hususunu hükme bağlamaktadır.

Komisyon, bir üye devletçe uygulanmakta olan veya uygulanması öngörülen bir yardımın, 92 nci madde ile çizilen çerçeve dikkate alınarak, Ortak Pazar ile bağdaşmaz olduğunu veya bu yardımın yolsuz bir şekilde uygulandığını saptarsa, ilgilileri (yardımı uygulayan devlet ve bu yardımın uygulanması nedeniyle zarara uğradığına inanan diğer bir üye

devlet) görüşlerini bildirmeye çağırıldıktan sonra, yardımın değiştirilmesi veya kaldırılmasına karar vermekle yetkili kılınmıştır. Üye devletin yardımın kaldırılmasına yönelik bir girişimde bulunmaması halinde ise, Komisyon veya şikayetçi üye devlet, doğrudan Adalet Divanına başvurabilmektedir.

Burada, gerek Komisyonun kendi incelemeleri sonucunda, gerekse bir üye devletin şikayeti üzerine, herhangi bir üye devletin yardım uygulamasının denetlenebileceği vurgulanmalıdır.

2.3. AKÇT Antlaşmasının Hükümleri

AKÇT Antlaşmasının 4.c maddesi bu sektörde, devletler tarafından yapılan yardımları veya özel olarak yüklenen vergileri kesin bir biçimde yasaklamaktadır. Ancak bu kesin sübvansiyon yasağı zaman içinde kömür ve çelik sektöründe dünya genelinde yaşanan kriz nedeniyle aşınmaya uğramıştır.

Komisyon, çelik sektöründeki bölgesel yoğunlaşma nedeniyle, üye devletlerin kendi çelik sektörlerini sürekli olarak sübvansiyon etmesine ve buna bağlı olarak bu sektörde kapasite fazlası oluşmasına tolerans göstermiştir. Kömür ve çeliğe sağlanan sübvansiyonlarda, özellikle petrol krizi sonrasında büyük artış görülmüştür. Çelik sektöründeki gelişmelere paralel olarak, kömür sektöründe de giderek artan kamu yatırımları, maden işletmelerine her iki sektörde de uzun vadede verimlilik için gerekli olanın çok üstünde yatırım yapılması ve işletmelerin gerekli olandan daha az küçülmeleri sonucunu doğurmuştur.

2.3.1.Çelik Sektörüne Sağlanan Yardımlar

Komisyon sübvansiyon artışının önüne geçebilmek için, 1980 yılında, AKÇT Antlaşmasının Topluluk kurumlarına kömür ve çelik sektörleri itibariyle, Topluluk amaçlarının gerçekleştirilmesinin gerekli olduğu durumlarda genel bir düzenleme yapabilme yetkisi veren 95 nci maddesine istinaden, sübvansiyon verilmesini belli kurallara bağlamak ihtiyacı hissetmiş ve bir Sübvansiyonlar Kodu (Aid Code) hazırlamıştır.

Sektörde zaman içinde görülen gelişmelere göre hazırlanan Sübvansiyonlar Kodu ile verilmesine izin verme yetkisine sahip olmuştur. Dolayısıyla, 4/c maddesi ile getirilen sübvansiyon yasağı bir yandan zikredilen gelişmeler, öte yandan AKÇT Antlaşmasının 54 ve 56. maddeleri hükümleri çerçevesinde, madencilik sektöründeki işletmelere tercihi şartlarla kredi vermek veya işçilerin yeni koşullara uyumunu sağlamaya yönelik yardım sağlanabilmesi amacıyla sermaye piyasasından mali kaynak tedarik etme izninin verilmiş olmasına bağlı olarak esnekleştirilmiştir.

Yasaklama kapsamında mütalaa edilmesi gereken yardımların, işletmelere üye devletlerce yapılan yardımlardan ziyade, esas itibariyle, üye devletlerin Topluluk genelinde rekabeti bozucu müdahalede bulunmalarına yolaçacak yardımlar olduğu 3/ 65 sayı ve 17.2.1965 tarihli Komisyon kararı ile de belirlenmiş bulunmaktadır.

İlk kez, 3484 / 85/ ECSC işaretli Karar ile ortaya konup, bilahare 322/ 89 sayılı Komisyon Kararı ile güncelleştirilen Sübvansiyon Kodu ile yardımlar, ar-ge amaçlarına yönelik olarak verilenler; çevrenin korunması amacıyla verilenler ; işletme kapatmaları nedeniyle verilenler olarak sınıflandırılmakta olup, belirli sınırlamalar çerçevesinde sözkonusu yardımların verilmesinin ortak pazar kurallarıyla bağdaştığı kabul edilmektedir.

Bunun yanısıra, genel bölgesel yardım programları çerçevesinde sağlanan yardımlar da özellikle kapasite arttırımını hedeflememeleri kriterine öncelik tanınarak, yine ortak pazarla bağdaşır kabul edilmektedirler.

Sözkonusu Komisyon kararının 6 ncı maddesi ise, Komisyonun bilgilendirilme ve denetim prosedürüne ilişkindir. Buna göre, yukarıda sayılan yardımların verilmesine yönelik olarak, Komisyonun yardım hakkında görüş bildirebilmesi amacıyla bilgilendirilmesi öngörülmektedir. Komisyon gerçekleştireceği inceleme sonucunda, sağlanan mali desteğin yardım unsuru içerip- içermediğini ve eğer içeriyor ise ortak pazarla bağdaşıp- bağdaşmadığını karara bağlamakla yükümlüdür. Yardımın ortak pazarla bağdaşmadığının Komisyon tarafından tesbiti ve konuya ilişkin olarak ilgili taraflardan yorum alınmasını müteakiben, üye devletin yardım planını uygulamaya başlaması halinde, Anlaşmanın 88'nci maddesi uyarınca, Komisyon, Konseyin ağırlıklı çoğunlukla alınacak kararı çerçevesinde, sözkonusu devlete Topluluk kaynaklarından yapılacak kaynak transferini askıya alma, diğer üye devletlerce karşı önlem alınmasını onaylama ve bu önlemlerin de yetersiz kalması halinde konuyu Adalet Divanına götürme hakkına sahiptir.

2.3.2 Kömür Sektörüne Sağlanan Yardımlar

AKÇT Antlaşması kapsamında spesifik olarak kömür sektörüne sağlanan yardımlara ilişkin esaslar, 3632/ 93/ECSC işaretli Komisyon kararı ile güncelleştirilmiş olup, sözkonusu kararın 1994 yılından başlayarak, AKÇT Andlaşmasının yürürlükten kalkacağı 2002 yılına kadar yürürlükte kalması öngörülmektedir.

Anılan Komisyon Kararı ile gerek Topluluk düzeyinde, gerekse uluslararası enerji pazarında görülen değişimlerin, kömür sektörünün yenileşme, rasyonalizasyon ve yeniden yapılanması amacıyla devlet yardımlarına konu olmasını kaçınılmaz kıldığı ifade edilerek, Komisyonun onayından geçmesi kaydıyla, üye devletlerce kömür sektörüne sağlanabilecek yardımlar sınıflandırılmaktadır.

Buna göre, kömür sektörüne sağlanacak bir yardımın, ortak pazarın amaçlarıyla bağdaş sayılabilmesi için, sektörün gerçek anlamda canlanmasını sağlayacak nitelikte olması; işletmelerin faaliyetlerinin tedricen azaltılması nedeniyle ortaya çıkan bölgesel ve sosyal sorunların çözümüne yönelik olması ve kömür sanayiinin çevre korunmasına ilişkin standartları uygulamasına zemin yaratması gerekmektedir.

Yardımların üye devletlerce, üretim maliyetleri ve satış fiyatları arasında doğabilecek farkın kapatılması (Operating aid), kapasite indirimi, modernizasyon ve yeniden yapılanma faaliyetleri nedeniyle oluşan masrafların karşılanması, ar-ge faaliyetleri ve çevre koruma alanlarında verilebileceği de hükme bağlanmaktadır.

Sözkonusu Karar ile ayrıca modernizasyon ve yeniden yapılanma faaliyetlerine bağlı olarak meydana geldiği kabul edilen masrafların dökümü yapılarak, ana başlıklar itibariyle, sektörün yeniden yapılanmasına bağlı olarak işsizlikten ve erken emeklilikten doğan sorunlara çözüm getirilmesi, madencilerin sağlık sigortaları, atık suların yokedilmesi gibi amaçlar nedeniyle oluşan harcamaların devlet yardımlarına konu olabileceği ifade edilmektedir.

2.3.3. Topluluk Fonlarından Sağlanan Yardımlar

AKÇT kapsamında yeralan ürün ve sektörler için yukarıda ana hatlarıyla sıralanan ve üye devletler tarafından sağlanacak yardımların yanısıra, Topluluk kaynaklarından da çeşitli yardımlar sağlanmaktadır.

AKÇT mekanizmaları kredi ve yardım olarak düzenlenmekte olup, yardımlar, kömür ve çelik sektöründe işsiz kalanlar iş buluncaya kadar sağlanan yardımlar, yeniden yerleştirme, yeniden iş edindirme, mesleki eğitim, erken emeklilik, geçici işsizlik durumlarında sağlanmaktadır.

Krediler ise, ürün fiyatlarının düşürülmesi amacıyla sanayi kredileri ve kömür-çelik sanayiinde çalışan işçilere lojman yapımı için verilen kredileri kapsamaktadır.

Sosyal nitelikli yardımlar devlet yardımı kapsamı dışında tutulmaktadır.

Komisyon, çelik sektörüne ulusal bazda sağlanan devlet yardımlarının geçici olarak

2.4.Devlet Yardımlarının Sınıflandırması

2.4.1.Niteliklerine Göre

Topluluğun rekabet politikası ve devlet yardımlarına ilişkin yıllık raporlarında, üye devletler tarafından ulusal düzeyde sağlanan yardımların, içerdikleri yardım unsurunun doğru bir biçimde tesbit edilebilmesi; bir diğer ifadeyle sübvansiyondan yararlanan sektör ve/ veya firmaya sağlanan nominal kaynak aktarımına bağlı olarak elde edilen nihai parasal yararın tesbiti amacıyla, yardım kategorileri oluşturulmuştur.

Buna göre, nakit yardımı ve vergi indirimine bağlı olarak sağlanan yardımlar A kategorisinde, devletin özsermayeye hisse senedi yoluyla katılımına bağlı olarak sağlananlar B kategorisinde, uygun koşullu kredi ve vergi ertelemesine bağlı olarak sağlananlar C kategorisinde, garantiler ise D kategorisinde sınıflandırılmaktadır.

A kategorisinde yeralan yardımlar, tamamen alıcıya transfer edilen yardımlar olup, tüm Topluluk genelinde en sık uygulanan yardımların başında gelmektedir. Bu ise, nakit ödemeye dayalı yardımların verilmesinin herhangi bir yasama faaliyetine bağlı olmamasından kaynaklanmaktadır.

Özsermayeye hisse alımı yoluyla katılım şeklinde sağlanan B kategorisinde yeralan yardımlara ise, özellikle özelleştirme programları öncesinde başvurulmakta olup, bu tür yardımlarda yardım unsurunun tesbitinde büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır .

Uygun koşullu kredi sağlanması veya vergi ertelemesine dayalı C tipi yardımlar ise, bütçeye getirdikleri ağır yük nedeniyle genelde sık tercih edilmemektedir.

D grubunda yeralan garantiler ise, özellikle ticaret ve ihracatın desteklenmesi, kurtarma operasyonları ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi sözkonusu olduğunda gündeme gelmektedir. A tipi yardımlardan sonra, Topluluk genelinde en sık başvuru alan yardım türünü garantiler oluşturmaktadır. Ancak yardım unsurunun hesaplanması garantilerde de güç olduğundan, Komisyonun denetlemesi ve şeffaflık sağlanması D tipi yardımlar sözkonusu olduğunda güç gözükmemektedir.

2.4.2. Amaçlarına Göre

Topluluk kaynaklarında, sübvansiyonlar verilmiş amacı gözönünde bulundurularak da , yatay (genel) amaçlara ilişkin olanlar, spesifik sektörlerle ilişkin olanlar ve bölgesel nitelikte olanlar olmak üzere, üç ana kategori altında değerlendirilmektedir.

Yatay amaçlara ilişkin yardımlar ayrıca, araştırma- geliştirme faaliyetleri, çevre koruma, küçük ve orta ölçekli işletmeler, ticaret/ ihracat, enerji tasarrufu ve diğer amaçlara yönelik olanlar şeklinde bir alt ayrıma tabi tutulmaktadır.

Spesifik sektörler itibariyle verilen yardımlar , Topluluk genelinde özel önem atfedilen veya hassas olmaları nedeniyle desteklenmeleri öngörülen, çelik, gemi yapımı, ulaştırma, kömür gibi sektörlerle ilişkin olmaktadır.

Bölgesel yardımlar ise, AET Antlaşmasının, 92 nci maddesinde zikredilen koşullar kapsamında, Topluluk ortalamasının altında bir gelişmişlik düzeyine sahip bölgeleri kalkındırmak ve böylece bölgesel farklılıkların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla verilmektedir.

2.4.3. Üye Ülkelerin Devlet Yardımı Uygulamalarında Genel Eğilimler

Toplulukta, devlet yardımlarının büyük bölümü imalat sanayine yapılmaktadır. 1988-1990 yılları arasında verilen devlet yardımlarının % 40'ı imalat sanayine yöneliktir. Bu dönemde imalat sanayiine yapılan yardımlar, üye devletler arasında yardımların kapsamındaki büyük farklılıklara rağmen Topluluk genelinde azalma eğilimi göstermekte olup, Topluluk kaynakları, 1986 yılında bu sektöre toplam 40.616 MECU yardım yapılırken, bu rakamın 1990 yılında 34.114 MECU'ya düştüğünü göstermektedir.

Topluluk içinde imalat sanayine en fazla devlet yardımı Yunanistan'da yapılmaktadır. Yunanistan'ı İtalya, Portekiz ve İrlanda izlemektedir. Topluluk ortalamasında yardım yapan devletler arasında ise, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg yer almaktadır. İspanya'da , Topluluğun onayıyla demir-çelik sektörüne yapılan yardımlara 1988 yılında son verilmesinden sonra devlet yardımlarında önemli ölçüde azalma görülmüştür.

Topluluk'ta en düşük devlet yardımları Almanya, Danimarka ve İngiltere'de verilmektedir. Bu üç ülkede sağlanan yardımlar Topluluk ortalamasının oldukça altındadır.

Topluluğa üye ülkelerin imalat sanayine yaptıkları yardımlar bakımından durumları şöyledir:

Belçika: Devlet yardımlarının % 76'sı yatay yardımlara yöneliktir. Bunlar arasında küçük ve orta ölçekli işletmeler ile ticaret-ihracatı destekleme; araştırma ve geliştirme; ve yatırım teşvikleri önemli yer tutmaktadır. Yardımların yaklaşık % 21'i bölgesel kalkınmaya yönelik yatırımları kapsamaktadır. Bu oran, az gelişmiş bölgesi olmayan bir ülke için yüksektir. Spesifik sektörlere de % 4 oranında yardım yapılmaktadır.

Danimarka: Yardımların % 59'u araştırma ve geliştirme çalışmaları ile enerjinin ekonomikleştirilmesine yönelik yatay yardımlara gitmektedir. Başta gemi inşa sektörü olmak üzere spesifik sektörlere % 38 oranında yardım yapılmaktadır. Devlet yardımlarında bölgesel kalkınmanın payı % 3 kadardır.

Almanya: Yatay yardımlar toplam yardımların % 29'u kadardır. Bu miktarın üçte ikisi araştırma ile küçük ve orta ölçekli endüstrileri desteklemeye yöneliktir. % 11 oranındaki spesifik sektör yardımları çoğunlukla gemi inşa sektörüne gitmektedir. Yardımların % 61'i başta Berlin kenti olmak üzere bölgesel yardımları kapsamaktadır. Bölgesel yardımların yarısından çoğu endüstriyel amaçlıdır.

İspanya: Yardımların % 67'si spesifik sektörlere yöneliktir. 1988 yılında bu miktarın yarısı demir-çelik sektörüne gitmiştir. Toplam yardımların %5'i bölgesel yardımlarda kullanılırken kalan bölümü endüstrinin yeniden yapılanmasına tahsis edilmiştir.

Fransa: Sanayiye sağlanan yardımların üçte ikisi başta ticaret/ihracat; araştırma ve geliştirme; ve küçük ve orta ölçekli sanayinin desteklenmesi olmak üzere yatay amaçlı olarak kullanılmaktadır. Yardımların % 25'i spesifik sektörlere yönlendirilmektedir. Bölgesel kalkınma için de ortalama % 9 oranında ödenek ayrılmaktadır.

İrlanda: Devlet yardımlarının % 42'si bölgesel kalkınmaya, % 38'i ihracat teşviklerine yöneliktir. Spesifik sektörlere turizm ve bağlı endüstriler öncelikli olmak üzere yaklaşık % 9 oranında yardım yapılmaktadır.

İtalya: Toplam devlet yardımlarının % 30'u oranındaki yatay yardımlar genelde orta ve küçük ölçekli endüstrilerin desteklenmesinde kullanılmaktadır. Yardımlardan en fazla payı % 55 ile bölgesel kalkınma almaktadır. Bu yardımların hemen hemen tamamı Mezzogiorno'daki az gelişmiş bölgeye gitmektedir. İtalya, devlet yardımlarının görece olarak büyük olduğu düşünülürse, Topluluk'ta bölgesel kalkınmayı en fazla destekleyen ülkedir. Demir-çelik ve gemi inşa sektörlerine yapılan yardımlar ise % 15 oranındadır.

Hollanda: Yatay yardımlar, bu ülkedeki tüm devlet yardımlarının % 77'ini kapsamaktadır. Yatay yardımların hemen hemen tümü araştırma ve geliştirme ile küçük ve orta ölçekli endüstrilerin desteklenmesine yöneliktir. Sektörel yardımlar, gemi inşa sektörü ağırlıklı olmak üzere % 11 oranındadır. Az gelişmiş bölgesi olmayan Hollanda'da % 12 oranındaki bölgesel yardımlar görece olarak yüksektir.

Portekiz: Yardımların % 78'i spesifik sektörlerin desteklenmesini amaçlamaktadır. Bu yardımlar, Topluluk sektörel yardım ortalamasının dört katına eşittir. Bunlar arasında demir- çelik, gemi inşa ve turizm bağlantılı endüstriler önemli yer tutmaktadır. Tümüyle bölgesel kalkınma alanı olan Portekiz'de yatay amaçlı yardımlarla bölgesel yardımlar Toplulukla birlikte finanse edilmektedir. Yatay amaçlı yardımların payı % 17 oranındadır.

İngiltere: Ticaret/ihracat ile küçük ve orta ölçekli endüstrilerin desteklenmesine yönelik yatay yardımlar toplam devlet yardımlarının % 45'ine eşittir. Sektörel yardımların payı ise başta gemi inşa sektörü olmak üzere % 20 oranındadır. İngiltere'nin az gelişmiş bölgelerine yaptığı yardımlar % 34 ile Topluluk içinde en yüksek orana sahiptir. Bu yardımların tamamı Kuzey İrlanda'ya yapılmaktadır.

Topluluk kaynakları, herhangi bir değerlendirme yapılmasına imkan vermeyecek ölçüde "güvenilmez" olduğu gerekçesiyle, Yunanistan'da sağlanan devlet yardımlarının bir envanterine yervermemektedir.

2.4.4. Topluluk Kaynaklarından Sağlanan Yardımlar

2.4.4.1 Fonlar Yoluyla Sağlananlar

Topluluk genelinde, ekonomik yönden dezavantajlı bölgelerin ekonomik kalkınması, işsizlikle mücadele, çevrenin korunması, yeni enerji kaynakları ve altyapının geliştirilmesi gibi ortak hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla, ortak kaynaklardan da finansman sağlanmaktadır.

Topluluğun bu amaçla devreye soktuğu yapısal araçların, yardım öngörenler ve kredi öngörenler şeklinde iki grupta değerlendirilmesi mümkün olup, yardımlar başlıca üç Yapısal Fon [Avrupa Sosyal Fonu (ESF), Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF), Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu (EAGGF)] kanalıyla sağlanmaktadır . Bunların yanısıra, özellikle Tek Pazarın sağlıklı bir biçimde gelişimini sağlamak amacıyla, Topluluk genelinde öncelik tanınan sektör ve alanlar da tesbit edilmekte bu sektörlerle münhasır özel destekleme programları oluşturulmaktadır.

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF) Topluluğun en az gelişmiş bölgelerinin kalkınması ve yeniden yapılanması amacının gerçekleştirilmesine yönelik olarak kullanılan başlıca araçtır. ERDF kanalıyla sağlanan yardımlar, üretken yatırım yapılması ve uzun dönemli istihdamın korunması, altyapı yatırımları, bölgenin yerli potansiyelinin geliştirilmesi, bölgesel kalkınma ile bağlantılı olmak koşuluyla çevrenin korunması amacıyla yönelik üretken yatırımlar ve altyapı yatırımlarının desteklenmesi amacıyla verilmektedir . Almanya, Belçika, İspanya, Fransa, İtalya ve İngiltere'nin ve bazı bölgeleri ile, İrlanda, Yunanistan ve Portekiz'in tamamı Fonun kaynak aktarımı sağladığı Topluluk alanlarını oluşturmaktadır. Fon aynı zamanda geri kalmış sanayi bölgelerinin gelişimini sağlamak amacıyla da kaynak tahsis etmektedir.

Avrupa Sosyal Fonu , öncelikle, mesleki eğitimin teşvik edilmesi ve işsizlikle mücadele amaçları doğrultusunda kullanılmakta olup, az gelişmiş bölgeler ile gerileme gösteren sanayi bölgelerine de Fon'dan kaynak sağlanmaktadır.

Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu (EAGGF) ise, münhasıran tarımsal kalkınmanın teşviki amacına yönelik olarak kullanılmaktadır.

2.4.4.2 Krediler Yoluyla Sağlananlar

Avrupa Yatırım Bankası (EIB), bölgesel kalkınmayı desteklemeleri ve ekonomik verimliliğin artırılmasına dolaylı ya da dolaysız katkıda bulunmaları veya çeşitli üye ülkeler veya genel olarak Topluluk ortak çıkarlarına hizmet etmeleri koşuluyla projelere, ülke veya sektör bazında herhangi bir kota sistemi uygulamaksızın kredi sağlamaktadır.

EIB kredileri ile amaçlanan öncelikle, ciddi bölgesel dengesizliklerin ortadan kaldırılmasıdır. EIB yatırım harcamalarının sadece belirli bir kısmını finanse etmektedir. Finanse edilen miktar, kredi kullananın kendi kaynakları ile diğer kaynaklardan temin edilen fonlara eklenmektedir. Kredi miktarı, finansman planının değerlendirilmesini müteakip, her talep için sabit bir miktar olarak belirlenmekle birlikte, yatırım maliyetinin % 50'sini aşmamaktadır. Kredi faiz oranları, ödemeye esas paranın alış kuruna ve kredi vadesine göre değişmektedir.

Borçlanma ve Kredilendirme Konusunda Yeni Topluluk Aracı (NCI) kredileri ile ise, üye ülkelerin ekonomik politikalarının birbirine yaklaştırılması ve entegrasyonun tesisi amacına yönelik yatırım projelerinin finansmanı sağlanmaktadır.

EIB ve Topluluklar Komisyonu tarafından ortaklaşa yönetilen bu yeni kredi türünün birincil amacı, enerji, sanai yatırımlar ve altyapı yatırımları gibi, Topluluğun öncelikli hedeflerine yönelik yatırımların finansmanıdır. NCI'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte Topluluk, kaynaklardaki artış bağlı olarak, borçlanma kapasitesini artırmıştır. Borçlanmalar AT genel bütçesinden garanti edilmekte olup, EIB, AT adına ve riskleri de yüklenerek NCI adı altında krediler vermekte ve yönetmektedir.

2.4.5. Yatırım Teşviklerine İlişkin Genel Açıklamalar.

Avrupa Topluluğunda üye devletlerin kendi kaynaklarını kullanarak uyguladıkları yatırım teşviklerini, nakit yardımına bağlı olanlar, vergi ve benzeri kolaylıkların sağlanmasına bağlı olanlar ve krediler olmak üzere üç ana grupta toplamak mümkündür.

Nakit ödemeye dayalı yardımlar , sermaye yardımı, ar-ge yardımı, eğitim yardımı, faiz sübvansiyonu, yeni yaratılan istihdam yardımı, makina parkı modernizasyonu, bina ve kira sübvansiyonu ve çevre korumaya yönelik yardımlar şeklinde sağlanmaktadır.

Vergi ve benzeri kolaylıklar ise, KDV indirimi, yerel vergi kolaylıkları, kurumlar vergisi indirimleri ve yatırım indirimlerinden oluşmaktadır. Topluluk genelinde yatırımlara kredi yoluyla sağlanan teşviklerde ise, uygun koşullu ticari krediler, bölgesel program kredileri, eğitim kredisi ve ar-ge kredileri kullanılmaktadır.

Yukarıda ana başlıklar itibariyle sınıflandırılan yatırım sübvansiyonlarında üye devletlerin uygulamalarının, kendi aralarında ve yıllar itibariyle incelenmesiyle, ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerine ve özellikle az gelişmiş bölgelerin varlığına bağlı olarak farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir.

Üye ülkelerin uygulamaları büyük çeşitlilik arzetymekte olup, farklı uygulamalara ışık tutması açısından, genel esaslar itibariyle aşağıda üye ülkeler bazında uygulanan yatırım teşviklerinin bir dökümü yeralmaktadır.

Almanya

Almanya'da Batı Berlin ve Eski Doğu Almanya'nın bölgelerine sağlanan yardımlar diğerlerinden ayrı olarak değerlendirilmekte olup, bu bölgeler dışında uygulanan yardımlar arazi maliyetleri hariç tutularak, toplam yatırım miktarı üzerinden hesaplanarak yatırım yapıldığı alan ve bölge dikkate alınarak belirlenen yardımlar; özellikle KOBİ'lerin desteklenmesi ve çevrenin korunması amacıyla verilen krediler; firmaların kredibilitesine bağlı olarak değişen oranlarda özkaynaklardan finanse edilecek asgari yatırım miktarının % 15'ini aşmamak kaydıyla sağlanan firma fonları; işsizlerin istihdamı halinde sağlanan ve vergiye tabi olmayan eğitim kredileri; sermaye tahsisleri gibi tedbirlerden oluşmaktadır.

Belçika

Belçika'da yatırım teşvikleri nakit yardımı ve/veya faiz sübvansiyonuna dayalı, tüm yatırım projelerine uygulanabilen genel yatırım sübvansiyonları ile koordinasyon merkezleri için sağlanan vergisel teşviklere dayandırılmaktadır.

Söz konusu teşvik tedbirleri Flaman ve Valon bölgelerinde farklı biçimlerde uygulanmaktadır. Genel yatırım sübvansiyonları projenin kredi ile veya yatırımcının özkaynağından finanse edilmesine bağlı olarak faiz iadesi, sermaye yardımı veya her ikisini kapsayabilmektedir. Nakit kredisi/faiz sübvansiyonu ödemelerinin kaç yıl süreli olacağı yatırımın Flaman, Valon veya Brüksel bölgesinde yapılmasına bağlı olarak değişmektedir. Nakit kredisinin vergilendirmesi, sübvansiyon edilen yatırımın amortisman süresine yayılabilmekte olup, bu uygulamada bölgesel kriter bulunmamaktadır. Aynı gruba bağlı firma faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlayan merkezler ise muamele vergisi, tescil harcı, faiz ve temettü uygulamalarında indirimli vergi gibi kolaylıklardan yararlanmakta olup, bunların yanısıra firmanın vergilendirme bazı belirlenirken sağlanan yatırım indirimi; ar-ge yardımları; eğitim yardımları, sermaye tahsisleri; kurumlar vergisi ödemelerinde sağlanan kolaylıklar diğer teşvik tedbirlerini oluşturmaktadır.

İngiltere

İngiltere'de bazı bölgeler daha farklı devlet yardımı uygulamalarına konu olabilmekte, örneğin nakit yardımlardan sadece belirli bölgeler yararlanabilmektedir. Ar-ge yardımları ile istisnai ulusal yarar sağlamaları kriterine bağlı olarak bazı yatırım projelerine sağlanan ve projenin uygulanabilmesi için gereken asgari tutar üzerinden proje bazında belirlenen yardımlar; gelişmiş kamu fabrikalarının kullanıma sunulması; yukarıda sayılanlara ek olarak seçilmiş bölgelere sağlanan sermaye tahsisi veya vergisel kolaylıklara dayalı yardımlar diğer yardım türlerini oluşturmaktadır.

Kuzey İrlanda ise daha yaygın teşvik uygulamalarına konu olup, bunlar nakit yardımı, sağlanan başlangıç faiz sübvansiyonu; verimliliğin arttırılmasına ilişkin programlara bağlı olarak sağlanan yardımlar; seçilmiş bölgelerde sağlanan vergisel vb. yardımlar; eğitim yardımları; sermaye tahsisleri ve diğer vergisel kolaylıklardan oluşmaktadır.

Danimarka

Seçilmiş bölgelere sağlanan nakit yardımları; eğitim yardımları; sermaye tahsisleri ve kurumlar vergisi kolaylıkları başlıca yardım türlerini oluşturmaktadır.

Fransa

Nakit ödemeye dayalı olarak sağlanan teşvikler doğrudan hükümet veya bölgesel kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır. Bölgesel yardımın sağlanmasında bölgesel gelişmişlik kriteri esas alınmakta olup, her bölge bu yardımdan yararlanamamaktadır. Keza yardımlar projelerin sınai veya ar-ge amaçlı oluşlarına göre de farklı oranlarda uygulanmaktadır. Bina ve şantiye masrafları için belediyelere sağlanan yardımlar; seçilmiş yatırım bölgelerine sağlanan vergisel kolaylıklara dayalı yardımlar; eğitim yardımları; sermaye tahsisi ve kurumlar vergisi kolaylıkları diğer yardım türlerini oluşturmaktadır.

Hollanda

Yeni ve tevsi projelerine "Yatırım Primi Tüzüğü" çerçevesinde nakit yardımı sağlanabilmektedir; yeni yatırımların desteklenmesi amacıyla sağlanan ar-ge yardımları; yatırım indirimleri; işsizlere sağlanan eğitim yardımları; meslek kazandırmanın teşviki amacıyla sağlanan yardımlar; sermaye tahsisleri; kurumlar vergisi kolaylıkları diğer yardım türlerini oluşturmaktadır.

İrlanda

Makina ve ekipman temini ile ürün ve üretim geliştirme ve bölgelere bağlı olarak değişen oranlarda sağlanan nakit kredileri; ar-ge teşvikleri; kredi garantileri ve faiz sübvansiyonları; fabrika inşa etme şeklini de alabilen fiziki teşvikler; danışmanlık hizmetleri; vergi teşvikleri; eğitim teşvikleri, sermaye tahsisleri ve kurumlar vergisi kolaylıkları İrlanda'da uygulanan başlıca teşvik araçlarını oluşturmaktadır.

İspanya

İspanya'da bölgesel kriterler gözönünde tutularak verilen nakit yardımı ve faiz sübvansiyonuna dayalı teşvikler ile vergi indirimine dayalı olanlar başlıca teşvik gruplarını oluşturmaktadır. Ekonomik Teşvik Bölgeleri ve Ekonomik Koruma Bölgeleri ve gerileme dönemindeki sanayi bölgeleri olarak gerçekleştirilen bölgesel sınıflandırma çerçevesinde değişen oranlarda (% 50'ye kadar) nakit yardımı ve faiz sübvansiyonu sağlanabilmektedir. Söz konusu teşvikler sağlanırken projenin türü, sektörün niteliği, yatırımın özelliği gibi kriterler gözönünde bulundurulmaktadır. Eğitim yardımları; sermaye tahsisleri ile vergi indirimleri ile kurumlar vergisi kolaylıkları diğer teşvik araçlarıdır.

İtalya

İtalya'nın az gelişmiş bölgesi kabul edilen Mezzogiorno, nakit yardımı, vergisel kolaylıklar, kredi sübvansiyonları, sosyal yardımlar gibi çok çeşitli biçimlerde sağlanan teşviklerden yararlanmaktadır. Mezzogiorno dışında ülke genelinde sağlanan teşvikler ise yine nakit yardımı; kredi sübvansiyonu; sosyal ve eğitim amaçlı projelere sağlanan kolaylıklar; sermaye tahsisleri; kurumlar vergisi kolaylıklarından oluşmaktadır.

Lüksemburg

Seçilmiş bölgelere sağlanan nakit yardımları; faiz ertelemeleri; ar-ge yardımları; yatırım kredileri; vergisel teşvikler; eğitim teşvikleri; sermaye tahsisleri ve kurumlar vergisi kolaylıkları başlıca teşvik araçlarını oluşturmaktadır.

Portekiz

Nakit ödemeye dayalı teşvikler bölgesel ve sınai kalkınma amaçlı olarak sağlanmaktadır. Bölgesel amaçlı nakit yardımı, projenin kalkınma amaçlarına uygunluğu, istihdam yaratılması, sınai niteliği gibi kriterler dikkate alınarak sağlanmaktadır. Toplam yardım

miktarı öngörülen yatırım masrafları 150 milyon escudo ile sınırlı olmak kaydıyla ve tutarın % 75'ini aşmamaktadır. Teknolojik yenilik, kalite, çevre koruma, makina ve ekipman yatırımları gibi kriterler gözönünde bulundurularak ve proje türüne göre belirlenen üst limitler çerçevesinde, % 60'a varan oranlarda sanayi teşvik programı kapsamında nakit yardımı sağlanmaktadır. Teknoloji ve elektronik sanayii ve sermaye malları sanayii özel kalkınma programlarından yararlanmakta olup, özkaynak sermayesinde belirlenen asgari limitler; yatırımlara sağlanan vergisel kolaylıklar; sermaye tahsisleri, kurumlar vergisi kolaylıkları; sosyal güvenlik katkısı muafiyeti; özel kalkınma programları çerçevesinde de teşvik sağlanmaktadır.

Yunanistan

Tesbit edilebilen bazı teşvikler, yatırımın verimliliği ve bölgesel gelişmişlik kriterine bağlı olarak sağlanmaktadır. Bu yardımlar yatırımın kredisi, indirimli vergi oranları; faiz sübvansiyonları; vergisel kolaylıklar ve arttırılmış amortisman oranları biçiminde olabilmektedir.

Nakit kredisinin miktarı yatırımın yapılacağı bölge ve sosyo-ekonomik kriter, istihdam yaratma, ulusal çıkar gibi faktörler dikkate alınarak belirlenmekte olup, sözkonusu krediler vergilendirilmekte ve amortisman tabi tutulmamaktadır. Faiz sübvansiyonları nakit kredisine ek olarak sağlanabilmekte olup, süresi bölgelere göre değişmektedir. Özkaynak asgari oranının belirlenmesi; bölgelere göre değişen oranda sağlanan vergi muafiyeti; eğitimin desteklenmesi amacıyla sağlanan yardımlar; sermaye tahsisleri; kurumlar vergisine ilişkin kolaylıklar diğer teşvik araçlarıdır.

2.4.6. İhracat Teşviklerine İlişkin Genel Açıklamalar

Roma Antlaşmasının 112. Maddesi ile üye devletler, Topluluk içi rekabetin bozulmamasını sağlamak amacıyla, üçüncü ülkelere yönelik ihracatlarında uyguladıkları teşvik tedbirlerini tedricen uyumlaştırmakla yükümlü kılınmaktadır. Üye devletlerin üçüncü ülkelere yönelik ihracatlarında uygulayacakları teşvik tedbirleri, teşvikten yararlanacak firmanın, Toplulukta genel kabul gören uygulamaların dışında sağlanmış teşviğe bağlı olarak, gerek uluslararası pazarda, gerekse Topluluk iç pazarında elde edeceği üstünlüğün diğer üye devletler açısından haksız rekabete yolaçacak olması nedeniyle, ortak pazarla bağdaşmaz kabul edilmektedir.

Roma Antlaşmasının genel hedefleri gözönünde tutulduğunda, 92/3. madde ile tanınan istisnaların, Topluluk içi ihracat için geçerli kabul edilemeyeceği açıktır.

Öte yandan, tüm Topluluk ülkelerinin GATT ve OECD üyelikleri nedeniyle doğan yükümlülüklerle bağlı oldukları da vurgulanmalıdır. Özellikle Tek Pazar hedefine ilişkin olarak Komisyon, ihracat teşviklerinin daha sıkı biçimde denetlenmesini hedeflemekle birlikte, Topluluk genelindeki tüm yardım uygulamalarında şeffaflık sağlanması amacıyla yayımlanan Komisyon raporlarında, üye devletlerin, bildirim yükümlülükleri bulunmasına rağmen bunu zaman zaman yerine getirmedikleri vurgulanmaktadır. Bu ise, ihracat teşviklerinin sağlıklı bir envanterinin çıkarılmasını imkansız hale getirmektedir. Bununla birlikte, Komisyon'un, bazı durumlarda Adalet Divanının da devreye girmesiyle gerçekleştirdiği denetim işlevine bağlı olarak, diğer üye devletlerin, bir başka üye devletin teşvik uygulamasından zarar görmeleri halinde başlattıkları inceleme prosedürü, üye devletlerin uyguladığı teşviklere ilişkin daha detaylı bilgiye ulaşılmasına imkan yaratabilmektedir.

2.4.6.1. Üye Ülkelerin İhracatta Kredi, Garanti, Sigorta Uygulamaları

73/ 391/EEC ve 76/ 641/EEC işaretli Konsey kararları ile kredi sigortası, kredi garantisi ve mali kredilerin verilmesinde izlenecek danışma ve bilgilendirme prosedürünün esasları belirlenmektedir.

Anılan kararların hükümleri uyarınca, bir üye devlet, gerek münhasıran devlet, gerekse devletin yetkili kıldığı ihracat kredi garantisi ve finansmanı kuruluşları tarafından mal veya hizmet ihracatının desteklenmesi amacıyla sağlanacak ve vadesi beş yılı geçen kredilere ilişkin uygulaması öncesinde diğer üye devletlere, Komisyon'a ve Konsey Sekreteryasına, kredinin niteliği ve hangi kaynaklardan sağlandığına ilişkin bilgileri içeren ayrıntılı bir bildirimde bulunmakla yükümlü kılınmaktadır.

Krediyi sağlayacak ülke tarafından, ilgili taraflara iletilen belgelerin incelenmesini müteakiben, sözkonusu tarafların uygulamayı kabul etmemeleri halinde, itiraz etme veya danışma toplantısı talep etme hakları bulunmaktadır. İtirazların teşviği sağlayan ülkeye 7 gün içinde iletilmesi gerekmekte olup, sözkonusu ülkenin gerekli ek bilgileri 5 gün içinde ilgili taraflara iletilmesinden sonra, sözkonusu taraflar 3 gün içinde yeniden görüş bildirmekle yükümlüdürler. Daha sonra bir danışma toplantısının gerçekleştirilmesi ise, en az beş üye devletin itirazda bulunması ile mümkündür. Danışma toplantısının gerçekleşmesi halinde, üye devlet, toplantı sonuçlarına kadar teşvik uygulamasını askıya almak zorundadır.

Bunun yanısıra, bir üye devletin diğerinin ihracat kredisi uygulamasına ilişkin bilgi isteme hakkı da bulunmaktadır. Diğer taraftan, ihracat teşvik mekanizmalarının yaygınlaştırılması amacıyla, esas ihracatçı firmanın elde ettiği teşviğin -taşaron işlemlere ait bir ihracatın kredilendirilmesi sözkonusu olduğunda- sözleşme tutarları esas alınarak oluşturulan bir skala çerçevesinde, taşaron firmalara da yansıtılması gerekli kılınmıştır.

Avrupa Topluluğunda ihracat teşvikleri, Topluluğun GATT ve OECD nezdindeki yükümlülükleri de dikkate alınarak, önemli ölçüde ihracatın kredi ve garanti yoluyla desteklenmesi yoluyla verilmektedir. Bunların dışında uygulanan, bilinebilen teşvik araçları ise, vergi istisnaları ile yine yaygın bir biçimde kullanılan pazarlama ve dış tanıtım destekleri olmaktadır.

Üye ülkeler, OECD Uzlaşması ile belirlenen esaslar çerçevesinde, sevk öncesi ve sonrası ihracat kredileri, alıcı kredileri, satıcı kredileri, dövizlerde kur garantisi ile sağlanan faiz sübvansiyonları, yabancı rakiplerle aynı rekabet koşullarının sağlanması amacıyla sağlanan kredi faiz sübvansiyonları ve küçük ve orta ölçekli işletmelere sağlanan özel koşullu krediler ile ihracatlarını kredi yoluyla sübvansiyon etmektedirler.

İhracatın kredi sigortası ve garanti programları ile sübvansiyonu ise, kısa vadeli programlar, uzun vadeli dış yatırımlarda siyasi risklerin karşılanması amacıyla spesifik ihracat kredi sigortaları, ürünün yatırım veya tüketim malı olmasına bağlı olarak değişen sigorta programları, ihracatta kur garantisi, üretimde girdi fiyat sigortası, dış ihaleler için bankalara verilen teminatların sigortalanması, prefinansman ve ihracat kredilerinin geri ödenmesinde garanti, alıcı kredilerinde garanti ve yurtdışı tanıtım, fuar, piyasa araştırması v.b gibi faaliyetlere yönelik sigortalar yoluyla olmaktadır.

Üye ülkelerin ihracatı kredi, garanti ve sigorta yoluyla destekleme yöntemlerine ilişkin özet bilgi aşağıda yer almaktadır:

Almanya

Almanya'da ihracatta doğabilecek ticari ve siyasi risklere ilişkin sigortalama özel bir şirket olan HERMES ve bir kamu kuruluşu olan TreuerArbeit AG tarafından gerçekleştirilmektedir. HERMES ancak, 2 milyon DM'nin altındaki ihracatı sigortalayabilmekte, bunun üzerindeki ihracat için yapılacak sigortalama işlemi Federal

Ekonomik İşler Bakanlığının iznine tabi olmaktadır. İhracatın HERMES garantisi kapsamına girebilmesi için % 100 oranında Alman menşeli olması gerekmektedir. HERMES'in yanısıra özel sigorta şirketleri de, kendi hesaplarına ticari riskleri garanti altına alabilmektedir. HERMES'in sağladığı kredi garantilerinde ihracatçılar da belli oranlarda riske ortak olmaktadır. HERMES kur garantileri de vermekte olup, ihracat öncesi üretim aşamasında da sigortalamaya imkan tanımaktadır.

Kural olarak Alman sermayesinin AT dışı ülkelerde gerçekleştirdiği sermaye yatırımları ihracat garantilerinin dışında tutulmakla birlikte, Konsorsiyumu oluşturan diğer kuruluş Treuararbeit dış sermaye yatırımlarını 20 yıla kadar garanti altına almaktadır.

Almanya'da ihracat kredileri kamu ve özel sektöre ait iki kuruluş tarafından sağlanmaktadır. Devlet eliyle sağlanan krediler, Kreditanstalt für Wiederaufbau tarafından verilmektedir. Söz konusu kuruluş ihracat kredilerinin yanısıra iç yatırımları da kredilendirmektedir. KfW, genel olarak vadesi 7 yıldan az olmamak koşuluyla alıcı kredilerini finanse etmektedir. Bu kuruluşun sağladığı krediler işin hacmine göre belirlenmektedir.

Almanya'da ihracat kredilendirmesinde etkin bir diğer kuruluş da 50'den fazla ticari bankanın oluşturduğu AKA'dır. AKA tarafından sağlanan kredi desteği daha çok satıcı kredilerine bağlı olmaktadır. AKA ayrıca, 1-4 yıl vadeli ve genellikle az gelişmiş ülkelere ve Doğu Avrupa ülkelerine, ihracat bağlantısının % 70'ini kapsayacak şekilde üretici kredileri açmaktadır. AKA kredilerinin tümü HERMES tarafından garanti altına alınmıştır.

Fransa

Sigorta ve garanti yoluyla ihracatın desteklenmesi Fransa'da bir kamu kuruluşu olan COFACE tarafından gerçekleştirilmektedir. COFACE ihracatta kur garantisi, üretim girdi fiyat sigortası, özel bankalara dış ihaleler için verilen teminat mektuplarının sigortalanması dışında, esas itibarıyla kısa vadeli ticari riskleri kendi hesabına garanti altına almaktadır. COFACE'nin bu faaliyeti, Hazine kanalıyla sağlanan kaynak aktarımı yoluyla devlet tarafından da desteklenmektedir. COFACE bir işletmenin elde ettiği özel bir krediye de garanti verebilmekte olup, böylelikle firmalara devlet garantisi altında özel kredilerden yararlanma imkanı sağlamaktadır. COFACE gerek siyasi gerekse ticari riskleri tamamını olmamak kaydıyla garanti altına almaktadır.

Fransa'da ihracatın kredi yoluyla desteklenmesi gerek ithalatçılar gerekse ihracatçılara sağlanan krediler yoluyla gerçekleştirilmektedir. İthalatçılara ucuz, sabit faizli ve uzun vadeli finansman sağlanırken, ihracatçılar da kısa, orta, uzun vadeli krediler ile desteklenmektedir. Söz konusu krediler, ticari bankalar, Fransız Dış Ticaret Bankası ve COFACE tarafından işbirliği yapılarak sağlanmaktadır. COFACE, kredilerin sigortalanmasını üstlenmekte olup, vadesi iki yılın üzerinde olan kredilerin verilmesinde yetkili kuruluş BFCE'dir. Krediler genellikle orta (2-7 yıl) veya uzun (7 yıl ve üzeri) olarak verilmektedir. Bunun yanısıra, bankalar, ticari risk kendilerine ait olmak kaydıyla her türlü ihracat kredisini sağlamaktadır.

Fransa'da ihracat, faiz sübvansiyonu yoluyla da desteklenmektedir. Orta vadeli kredilerde BFCE kur dalgalanmalarına karşı Hazine adına garanti vermekte ve referans faiz hadleri ile OECD düzenlemesi çerçevesindeki faiz hadleri arasındaki farkı karşılamaktadır.

İtalya

İhracatın sigortalamaya ve garantisi, Ulusal Sigorta Kurumu'nun ilgili birimi SACE tarafından, tüm finansman devletçe karşılanmak kaydıyla sürdürülmektedir. Ancak özel sigorta kuruluşları da ihracatı sigortalamaya ve garantilemeye olanağına sahiptir. SACE ayrıca, özel sektöre ait SIAC adlı kuruluş ile yaptığı anlaşmaya uygun olarak, ticari ve

siyasi risklerin bir bölümünü de üstlenmektedir. SACE , kur garantisi de sağlamakta olup, yurt dışı tanıtım hizmetleri de SACE tarafından sigortalanmaktadır. SACE gerek satıcı, gerekse alıcı kredilerini garantilemekte , alıcı kredileri siyasi risklere karşı % 100 oranında garanti altına alınmaktadır.

İhracat bir devlet kuruluşu olan Mediocredito Centrale tarafından kredilendirilmektedir. Kuruluş genellikle orta vadeli kredi sağlamakta olup, kısa vadeli (18 ayın altında olanlar) kredilere piyasa koşulları uygulanmaktadır. MC tarafından sağlanan en önemli finansman desteği özel bankalara piyasa koşullarının altında döviz kredisi vermeye yarayan sistem olmaktadır. Buna göre, özel bankanın döviz cinsinden kredi açması durumunda, MC, bankanın uluslararası para piyasasından aldığı dış borcu, daha yüksek dövizle bağlı faizle o bankadan borçlanma yoluyla almaktadır.

Faiz sübvansiyonu da bir ihracat teşvik türü olarak ve yalnızca döviz kredilerinde uygulanmaktadır. OECD Uzlaşması ile belirlenen minimum oranlar ile orta ve uzun vadeli döviz kredilerine uygulanan referans oranları arasındaki fark da MC tarafından karşılanmaktadır.

İngiltere

İngiltere İhracat Kredi Garanti Departmanı ihracatın sigortalanması ve garantilendirilmesiyle yetkili kuruluştur. Kuruluş genellikle ihracatçının tüm işlemlerini sigortalama ve kısa vadeli kapsamlı poliçe ile ihracatçının 180 gün vade ile satılan her türlü ihracat işlemini ticari ve siyasi risklere karşı büyük ölçüde sigortalamaktadır. Bunun yanı sıra, süreklilik taşımayan tek bir sözleşmeye dayalı sermaye malları veya projeleri için de tüm riskin % 90'ını karşılamaya yönelik spesifik sigorta uygulanmaktadır. Bunların dışında, tahvil risk sigortası, yatırım sigortası ve sevk öncesi sigorta programları da ECGD'nin sağladığı ihracat kolaylıkları arasında yer almaktadır. Ayrıca, iki yılı geçen kredi işlemleri için, ihracatçı bankalara sağlanan % 100 ECGD garantisiz satıcı kredilerinin temini de kolaylaştırılmış bulunmaktadır. ECGD ayrıca, sözleşme değeri bir milyon sterlinin üzerinde olan sermaye malları alımı için, dış alıcılara borç veren bankalara geri ödeme garantisi sağlama yoluyla, alıcı kredilerine ilişkin kolaylıklar da tanımaktadır.

ECGD doğrudan kredi sağlamamakta olup, krediler özel bankalar kanalıyla temin edilebilmektedir. Sevk öncesi krediler yalnızca alıcı kredilerine ilişkin olarak sağlanabilmektedir. ECGD satış sözleşmesinde belirtilen ödemelerin finansmanı amacıyla sevk öncesi alıcı kredilerinde ECGD garantili ve sabit faiz oranlı krediler kullandırabilmektedir. ECGD aynı zamanda döviz cinsinden alıcı ve satıcı kredilerini de sabit faiz oranı belirleyerek desteklemektedir.

İngiltere'de ihracatın finansmanında etkin kuruluş The Aid and Trade Provision olup, bu kuruluş fonlarından ihracat kredisi sağlanmaktadır.

İspanya

İhracat garanti ve sigorta işlemleri anonim şirket statüsündeki CESCE tarafından sağlanmaktadır. Kuruluş siyasi riskleri devlet garantisi altına almakta, ticari riskleri ise kendi hesabına garantilemektedir. Sigortalanan mal ve hizmetlerde % 90 ispanyol menşee koşulu aranmaktadır. CESCE, bankaların sağladığı prefinansman ve ihracat kredilerinin geri ödemelerinde; alıcı kredilerinde banka tarafından taahhüt edilen kredinin alıcıya ödenmemesi durumlarında ve gayri kabili rücu akreditif açılmadığı pozisyonda yabancı bankanın ödeme emrine uymadığı, ancak kredi mektubunun bir ispanyol bankası tarafından konfirme edildiği durumlarda garanti sağlamaktadır.

İhracatın finansmanında yetkili kuruluş İspanya Dış Bank'tır. Banka İspanya Merkez Bankasına bağlı olarak faaliyette bulunan Resmi Kredi Kurumun kaynaklarından da yararlanmaktadır. Bu kurum uluslararası para piyasasından dış borçlanma yoluyla sağladığı krediler, ihracatın kredilendirilmesi amacıyla Dış Bank'a aktarılmaktadır. Dış Bank'ın kredi garantileri döviz üzerinden yapılan işlemleri de kapsamaktadır. Orta ve uzun vadeli alıcı ve satıcı kredilerinde faiz sübvansiyonu da uygulanmaktadır.

Yunanistan

Sigorta ve garantiler İhracat Kredileri Sigorta Fonu (ECIF) tarafından sağlanmakta olup, ECIF'in tüm yükümlülükleri devlet garantisi altındadır. Sigorta kapsamına giren ihracatta % 25 yunan menşe aranmaktadır. ECIF, ihracat kredilerinin % 100'ünü sigortalamakta olup, bunun yanısıra kur garantisi vermekte, ayrıca yurt dışı müteahhitlik ihalelerine ilişkin olarak özel banka ve sigorta şirketlerince verilen teminat mektuplarını da garanti altına almaktadır.

İhracat devlet kaynakları kullanılarak kredilendirilmemekte olup, konu münhasıran özel bankalar tarafından ele alınmaktadır. Bununla birlikte, Döviz Komitesi olarak anılan bir kamu kuruluşu özel bankaların vereceği kredi faiz hadlerinin genel esaslarını belirlemekte ve böylelikle ihracat kredilerinde faiz sübvansiyonu sağlanabilmektedir.

Belçika

Belçika'da hükümet ve özel sektör ihracatın teşvikinde işbirliği halindedir. İhracatın finansmanı bankalar tarafından sağlanırken ihracat sigortasını OND (Office National Du Ducreire) üstlenmektedir. OND esas olarak mal ihracatını ve yurt dışında yapılan anahtar teslimi sınai yatırımları politik ve ticari risklere karşı sevk öncesi ve sonrası dönemlerde sigortalamaktadır. Sanayileşmiş ülkeler için özel alıcılar yalnızca ticari risklere karşı korunurken diğer ülkeler için hem ticari hem de politik riskler kapsamaktadır. OND, politik ve kamu sektörü riskinin % 95'ini, ticari risklerin de %85-90'ını tazmin etmekte, banka kredisi olduğu takdirde bu oran % 95'e çıkabilmektedir.

Belçika'da 1 milyon Doların üstünde ve kredi vadesi 2 yıldan fazla olan sermaye malları ile ilgili hizmetlerin ihracatına orta vadeli finansmanı Creditexport adlı kar amacı gütmeyen kuruluş sağlamaktadır. Bu kuruluşun fonlarını kamu ve özel sektör birlikte sağlamaktadır. Genellikle verilen krediler 3-5 yıl vadeli. Ancak büyük projelerde sevk sonrası kredi vadesi 12 yıla kadar uzayabilmektedir.

Belçika hükümeti, Avrupa Birliği dışında kalan ülkelere yapılan ihracatın faiz oranı yoluyla teşviğini Dış Ticaret Bakanlığı'na bağlı Copromex aracılığıyla uygulamaktadır. Verilecek teşviğin miktarı Creditexport'un uyguladığı faiz oranları ve dış rekabet koşullarının gözönüne alınmasıyla belirlenmektedir. Prensipite faiz oranları " Uzlaşmada" belirlenen asgari seviyenin altına düşemez. Teşvik, Creditexport'un açtığı ihracat kredisinin miktarı ve vadesi üzerinden hesaplanır ve bütün kredilere uygulanır. Copromex'in desteği genellikle 6 aylık olup, bu süre içinde Creditexport'un faiz oranları değiştikçe buna uygun olarak Copromex'in teşviklerinde de dalgalanmalar görülmektedir.

Danimarka

Danimarka'da Özel sektör ihracat finansmanında daha etkin durumdadır. Danimarka'nın ihracat teşvik sistemi, kredi kuruluşu olan DEF (Dans Eksportfinansieringsfond) ve sigorta kuruluşu olan EKR (Eksportkredietradet) üzerine kurulmuştur.

DEF özerk ve özel bir tüzel kuruluş olmakla birlikte faaliyetlerini OECD Uzlaşmasının hükümlerine uygun olarak düzenlemekte, Danimarka'dan ya da yurtdışından borçlanabilmektedir.

Bir kamu kuruluşu olan EKR esas olarak Danimarka'lı ihracatçıları teşvik etmek amacıyla kurulmuş olan Danimarka'lı şirketlere garanti sağlama yetkisine de sahiptir. EKR ihracatçıların kısa vadeli işlemlerinde iki çeşit poliçe uygulamaktadır. İlk tür, ihracatçının belirli bir alıcıyla 12 aya kadar olan bütün işlemlerini kapsamaktadır. İkinci tür olan Kapsamlı Poliçede ise ihracatçının birinci sınıf olarak nitelendirilen OECD ülkelerindeki alıcılarla yapacağı işlemler kapsamaktadır. EKR ticari risklerin % 80-90'ı, politik risklerin de ihracat yapılan ülkeye bağlı olmakla birlikte % 80-90'ını üstlenmektedir. Kapsamlı kısa vadeli poliçe kapsamında yalnızca sevk esnasında meydana gelebilecek zararlar bulunmaktadır. Bazı özel hallerde sigorta anlaşmasının imzalanmasıyla sevkiyatın tamamlanmasına kadar olan sürede meydana gelebilecek zararlar da sigorta kapsamına alınabilmektedir. Orta (2-5 yıl) ve uzun vadeli işlemlerde EKR'nin sigorta kapsamı her işlem için ayrı ayrı belirlenmekte, bu poliçelerde riskin % 85-90'ı üstlenilmektedir.

İhracatçılara finansman sağlama koşulları ise; Uygulanacak faiz oranlarının nakit ödeme, kredi vadeleri ve teşvik verilecek malların türleri konularında tamamıyla OECD Uzlaşmasıyla uyumlu olması; ihraç edilecek ürünlerin Danimarka'da üretilen sermaye malları (gemiler hariç) ya da Danimarka kuruluşlarınca sunulan hizmetlerden oluşması; İhracat kredilerinin 6 aylık, 3 aylık ya da aylık eşit taksitler halinde geri ödenmesi; İhracat kredilerinin vadelerinin 2 - 4 yıl arasında olması; avans ödemesi dışında kalan ödemelerin toplam kontrat değerinin 500.000 Danimarka Kronu'ndan fazla olmamasıdır.

İrlanda

İrlanda'nın ihracat kredi sigortası ve garanti hizmetleri hükümet adına ICI (Insurance Corporation of Ireland) tarafından sağlanmaktadır. ICI ticari riskleri kendisi üstlenirken, İrlanda Hükümeti İrlanda'lı ihracatçılar için Politik Risk ve Orta Vadeli Risk programını yürütmektedir. Bu programa göre hükümet, İrlanda'lı ihracatçılara 180 günlük işlemlerinde politik risk sigortası sağlamaktadır. Orta vadeli sigorta kapsamında da sermaye mal ve hizmetleri bulunmakta, % 90 oranında politik ve ticari risk kapsamaktadır.

ICI ihracatçılara 5 temel sigorta programı sunulmaktadır. Poliçeler politik ve ticari riskleri kapsamakta olup politik risklerin % 95'i, ticari risklerin de % 90'ı üstlenilmektedir. 180 güne kadar olan kısa vadeli kredilerde ihracatçının bütün işlemleri sigortalanmaktadır.İrlanda'da direk ihracat kredisi veren bir kuruluş bulunmamakta, bütün ihracat kredi finansmanını özel bankalar sağlamaktadır.

Lüksemburg

Lüksemburg'da ihracatın finansmanını kamu ve özel sektör birlikte sağlamaktadır. Finansman desteği bir kamu bankası ve özel bankalar aracılığıyla sağlanırken kamu sektörü sigorta olanağını da sağlamaktadır.

İhracat finansmanını teşvik etmeye yetkili kuruluş Societe Nationale de Credit et d'Investissement (SNCI)'dir. SCNI Lüksemburg hükümetinin garantisi altında uluslararası ve iç borçlanma yoluyla finansman sağlar.

Sermaye mal ve hizmetlerinin ihracatının desteklenmesinin ön şartı Lüksemburg'un resmi kredi sigorta kuruluşu olan Office du Ducroire (ODL) tarafından sigortalanmasıdır.

ODL, Belçika'nın ihracat kredi sigorta kuruluşu olan OND ile aynı prensipler çerçevesinde faaliyet göstermektedir. ODL esas olarak mal ve hizmet ihracatlarını kapsamakla birlikte inşaat mühendisliği, yurt dışında üstlenilecek anahtar teslimi projeleri de içermekte, iki standart tip poliçe uygulamaktadır.

Ticari ve politik riskler kapsamakta ancak risklerin tanımı alıcının türüne bağlı olarak değişmektedir. Kamu alıcılarının politik risklerini kapsarken özel alıcılarda hem ticari hem de politik risklere karşı sigorta zorunludur.

ODL politik risklerin % 95'ini, özel alıcılarda olan işlemlerde ticari riskin % 90'ını sigortalar. Bu oran bir banka garantisi sözkonusu olduğunda % 95'e ulaşır.

Yurt dışında yapılacak yatırımları da politik ve ticari risklere karşı sigortalayan ODL, yatırımcıları politik risklerle birlikte doğal felaketlere ve döviz kurundan kaynaklanan zararlara karşı korumaktadır.

İhracat finansmanı için gerekli fonlar ticari bankalar tarafından alıcı ya da satıcı kredileri olarak sağlanmaktadır. SCNI Lüksemburg'un sermaye malları ihracat kredilerini sağlamada ticari bankalarla işbirliği halindedir. İhracat kredileri finansmanında SCNI'nın katılım payı işlemin % 25-75'i oranındadır. Ancak, bu oran genellikle % 50 olarak gerçekleşmektedir.

Lüksemburg'lu ihracatçıların AB dışında rekabet edebilmeleri için faiz oranı desteği de sağlanmaktadır. Bu destek, COPEL isimli kuruluşun, kullanılan ticari faiz oranlarıyla OECD Düzenlemelerinde belirlenen faiz oranları arasındaki fark kapatılarak ihracatçıların desteklenmesini gerçekleştirmektedir.

Hollanda

Hollanda'nın ihracat kredi sistemi diğer Avrupa ülkelerindeki uygulamalara benzemektedir. Hollanda'da ihracat kredi sigortasını ve finansmanını NCM (Nederlandsche Credietverzekering Maatschappij N.V.) isimli bir özel sektör kuruluşu sağlamaktadır.

NCM ticari riskleri kendi adına üstlenirken, politik riskleri ve kamu alıcıları ile vadesi 2 yıldan fazla olan gelişmekte olan ülkelerdeki alıcılarla yapılan işlemlerdeki riskler Hollanda hükümeti tarafından üstlenilmektedir. Bütün orta vadeli krediler hükümet tarafından sigortalanmaktadır.

NCM uyguladığı sigorta programları sadece sevk sonrası ya da sevk öncesi ve sonrası riskleri birlikte kapsar.

NCM kısa vadeli işlemlerde hammadde, yarı mamul ve tüketim mallarının ihracatlarını sigortalar. Vadesi 6 aya kadar olan işlemlerde tazminat oranı toplam satışın % 75-95'i kadardır. Orta vadeli sigorta kapsamında hafif ve ağır sermaye malları, inşaat işleri ve mühendislik hizmetleri bulunmaktadır. Hafif sermaye mallarında azami vade 3 yıldır. Ancak, kontratın büyüklüğüne ve işin yapılacağı ülkeye bağlı olarak sermaye mali ihracatı ve inşaatı ve inşaat işlerinde vade 10 yıla kadar uzatılabilir. Kapsanan kısım genellikle % 95'tir.

NCM'in sigorta programları arasında yatırım sigortası, inşaat işleri ve ekipmanı sigortası ile ihracatçıyı döviz kuru riskine karşı koruma altına alan sigorta programları da bulunmaktadır.

NCM, sigorta kapsamına almadan önce alıcının ve ülkesinin kredi değerliliğini kendisi incelemektedir. Bazı durumlarda ihracatçıdan, alıcının banka garantisi ya da hükümetinin garantisi altında olması şartını arayabilir.

Hollanda'da ihracata doğrudan kredi sağlayan resmi bir kuruluş ya da program bulunmamaktadır. NCM alıcı ya da satıcı kredileri kapsamında yeniden finansman yöntemiyle ihracatçılara finansman olanağı sağlamaktadır. NCM faaliyetlerinde OECD Düzenleme şartlarına kesinlikle uymaktadır. İhracat kredilerinin finansmanına sağlanan

resmi destek orta ve uzun vadeli kredilerle sınırlandırılmıştır ve hükümetin faiz desteğinden yararlanmaktadır.

Portekiz

Portekiz'de ihracatın finansmanı COSEC (Companhia de Segura de Creditos) adlı kamu kuruluşu tarafından sağlanmaktadır. COSEC Portekiz'li ihracatçılara ihracat kredi sigortasının yanısıra iç ve dış kredi olanakları da sunmaktadır. Portekiz ihracatçıları destekleyen özel bankalara alıcı veya satıcı kredileri kapsamında garanti vermekte olup, ayrıca yurt dışındaki Portekiz yatırımlarını, leasing ve factoring anlaşmalarını da sigortalamaktadır

COSEC ticari riskleri kendi adına politik riskleri de hükümet adına üstlenmekte, Portekiz'li yatırımcıların yurt dışına yaptıkları yatırımları da sigortalamaktadır. Bu sigortalar hükümet garantisi altındadır. Yatırımcı karşılaşılabileceği politik ve ticari risklere karşı korunur. COSEC yatırımcının ticari riskinin % 85'ini, politik riskinin de % 90'ını üstlenmektedir.

İhracat kredi finansmanı ticari bankalar ve diğer kredi kuruluşlarınca sağlanmakta olup, ihracatın yeniden finansmanı ile ilgili özel bir program yoktur. Orta ve uzun vadeli ihracat finansmanı ve resmi teşvik sisteminde en önemli rolü bir kalkınma bankası olan BFE (Banco de Fomento e Exterior) oynamaktadır.

Portekiz'de ihracatçılara faiz oranı desteği verilmektedir. Bankaların ihracatçıya sağladığı ihracat kredilerine uygulanan faiz oranı iç piyasada uygulanan orandır. İhracatçı krediyi aldığı anda FGRC (Exchange Risk Guarantee Fund)'dan kur riskine karşı korunma isteyebilir.

Portekiz bankaları alıcı ve satıcı kredileri vermektedirler. Satıcı kredilerinde ticari faiz referans oranları geçerli olup AB dışındaki alıcılara sağlanan kredilerde OECD Düzenlemesindeki şartlara uyulmaktadır. COSEC Portekiz'li ihracatçılara garanti olanağı da sağlamaktadır.

2.4.6.2. Dahilde İşleme Rejimi

19.10.1992 gün ve L 302 sayılı ATRG'de yayımlanan EEC 2913/ 92 işaretli Konsey Yönetmeliği ile işlerlik kazanan ve uygulama esasları da 11.11.1993 gün L 253 sayılı ATRG'de yayımlanan 2454/ 93 işaretli Komisyon Yönetmeliği ile belirlenen AB Gümrük Kodu ile düzenleme getirilen alanlar arasında yer alan Dahilde İşleme (Inward Processing) Rejimi, üye ülkelerin Üçüncü Ükelere yönelik ihracatın teşviki amacıyla yararlandıkları önemli araçlar arasında yer almaktadır.

Dahilde İşleme Rejimi ile, Topluluk dışı ürünler, Topluluk gümrük alanında işleme tabi tutulmalarını müteakip ihraç edilmeleri koşuluna bağlı olarak, Topluluğa gümrük vergisinden muaf olarak ithal edilebilmekte (suspension system) veya ithalinde gümrük vergisi tahsil edilen üçüncü ülke mallarının Toplulukta işlem görerek ihracatlarını müteakip, sözkonusu vergiler ihracatçıya iade edilmektedir. (Draw- back system)

Topluluk-dışı malların işlenmesi (processing); parçaların biraraya getirilmesi, bir dönüştürme işlemine tabi kılınması, eski durumuna kavuşturulması amacıyla tamiri, çiftler halinde birleştirilmesi veya sözkonusu malların, elde edilen işlenmiş ürünün bünyesinde yer alması dahi, üretime imkan tanıyan veya üretim sürecini kolaylaştırmaları şeklinde tanımlanmaktadır (G.K. Md.114/ 2).

Sözkonusu ürünlerle aynı nitelik ve özelliklere sahip olmaları koşuluna bağlı olarak ihracat amaçlı üretimde kullanılan Topluluk ürünleri, eşdeğer ürün (equivalent product), işleme tabi ürün ise işlenmiş ürün (compensatory product) olarak adlandırılmaktadır.

Dahilde İşleme Rejiminin esas amacı en uygun koşulların sağlanmasına bağlı olarak ihracatı teşvik etmek olmakla birlikte, bu rejimin uygulanabilmesinin önkoşulu, Topluluk üreticilerinin temel çıkarlarına ters düşülmemesi olarak belirlenmekte (Md.117/c) ve buna bağlı olarak eşdeğer ürünlerin de, üçüncü ülke menşelilerin yanısıra üretim sürecinde kullanılabilmesi vurgulanmaktadır.

Üretim sürecinde eşdeğer ürün de kullanan ve ihraç kaydıyla gümrük muafiyetinden yararlanan Topluluk ihracatçısının, eşdeğer mallar kullanarak elde ettiği işlenmiş ürünün ihracatını müteakip, muaf ithalattan yararlanan Topluluk dışı malları ithal edilebilmesine dayalı sistem, ise "öncelikli ihracat" (prior exportation) olarak adlandırılmaktadır.

Eşdeğer mallardan elde edilen işlenmiş ürün, Dahilde İşleme Rejiminden yararlanma beyannamesi çerçevesinde ihraç edildiğinde, yararlanma iznini alan, işlenerek ihraç edilmesi amacıyla ithali öngörülen üçüncü ülke mallarını, gümrük makamlarının takdirine bağlı olarak öngörülen süre içinde ithal etmemesi durumunda tahsil olacak verginin (export duty) ödenebilmesi amacıyla bir teminat yatırma zorunluluğundadır (G.K. Md: 115/5).

Dahilde İşleme Rejiminden yararlanılması, gerek işleme operasyonunu gerçekleştirecek şahıs, gerekse sözkonusu işlemleri onlar adına yürüten şahıslar tarafından yapılacak başvuru ile mümkün olmaktadır.

İhraç edilecek ürünlerin işlenmesinde eşdeğer malların da kullanılması durumunda, bu ürünlerin ihracat beyannamelerinin kabulü tarihinden başlayarak, gümrük makamlarının tayin edeceği süre içinde Topluluk dışı mallar için de işleme konu olmak üzere beyanda bulunulması gerekmektedir (G.K. 118/3).

Yine gümrük makamları, açık olarak tanımlanmış standart teknik koşulların bulunmaması durumunda, işleme oranı veya bunu belirleyecek yöntemi tayinle yetkili kılınmışlardır (G.K. Md.119).

Dahilde İşleme Rejimi çerçevesinde elde olunmaları tamamlanmış veya henüz bitmemiş ürünlerin, ihraç edilmeyip, serbest dolaşıma konu olmalarının hangi hallerde ve hangi koşullara bağlı olarak mümkün olabileceği de Gümrük Kodu Komitesince öngörülen prosedüre uygun olarak belirlenmektedir (G.K. Md: 120).

Öngörülen ihracatın gerçekleşmemesi durumunda bir gümrük borcu doğmakta olup, bu borcun tutarı, ilgili malların Dahilde İşleme Rejimine tabi tutulmasına ilişkin beyanın kabul edildiği tarihte ithal mallarına uygulanan vergi unsurları tabanı dikkate alınarak belirlenmektedir (G.K. Md: 121/ 1).

Bununla birlikte, Dahilde İşleme Rejiminden yararlanma beyanının kabul edildiği tarihte, tarife kotaları veya tarife tavanları çerçevesinde tercihli bir tarife uygulamasından yararlanma koşullarını yerine getiren ithal mallar için, serbest dolaşımdan yararlanma beyanının kabulü tarihinde muadil mallar için öngörülen tercihli tarife uygulamasından yararlanılması da sözkonusu olabilmektedir (G.K. Md: 121/ 2).

Dahilde İşleme Rejimi ile sağlanan ikinci tip kolaylık olan geri ödeme sistemi, Topluluk dışı mallar için, ithalatta tahsil edilen gümrük vergilerinin, işlenmiş ürüne dönüştürülerek ihraç edilme koşuluna bağlı olarak, ihracat sonrasında geri ödenmesi esasına dayalıdır. Geri ödeme sistemi çerçevesinde işlem yapmak üzere izin alan firmalar, ithal ettikleri ürünleri işlenmiş ürün haline haline getirdikten sonra, malı Topluluk içinde serbest dolaşıma sokabilecekleri gibi, bu ürünleri ihraç etmeleri ve bunu belgelemeleri halinde, daha önce tahsil edilmiş olan ithal vergileri kendilerine iade edilmekte, sözkonusu vergiler henüz yatırılmamış ise, bu vergiler tahsil edilmemektedir.

Muafiyet veya geri ödeme sistemlerinden birinin seçilmesi, firmaların talebi doğrultusunda gerçekleşmekte olup, genel olarak, Dahilde İşleme Rejimi tüm ürünler için ve ürünün ithal edileceği ülkeler bakımından fark gözetilmeksizin uygulanan "yatay" bir sistem olarak tanımlanmaktadır.

Geri ödeme sisteminden yararlanılabilmesi için, yapılacak serbest dolaşıma sunma beyanının kabulü sırasında, sözkonusu malın ithalatının herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaması; tercihli tarifeler veya otonom muafiyet uygulamalarından yararlanmıyor olması ve işlenmiş tarım ürünleri bakımından Ortak Tarım Politikası çerçevesinde herhangi bir tarımsal vergi veya benzeri ithalat masrafının bulunmaması gerekmektedir. Keza, bu sistemden yararlanılabilmesi için, ithal malın serbest dolaşım beyanının kabulü sırasında, işlenmiş ürün için bir ihracat iadesinin (export refund) ödenmemiş olması da gerekmektedir (G.K. Md: 124 1/2).

Gümrük Kodu ile düzenleme getirilen bir diğer husus ise, Gümrük Altında Dönüştürme (processing under customs control) olup, buna göre Topluluk dışı mallar gümrük kontrolü altında yapılarını veya durumlarını değiştirici bir işleme konu olarak ihraç edildiklerinde ithal vergisinden muaf tutulmakta; serbest dolaşıma girmeleri halinde ise tabi oldukları gümrük vergisi tahsil edilmektedir. (G.K. Md: 130)

3.TÜRKİYE'DE DEVLET YARDIMLARI

3.1.Yatırım Teşvikleri

3.1.1. Yatırım Teşviklerinin Başlangıcı

Türkiye'de sanayi teşvikinin başlangıcı Birinci Dünya Savaşı öncesine kadar uzanmaktadır. Türkiye'de ilk ciddi devlet yardımı uygulaması girişimi 14.12.1913 tarihli "Teşviki Sanayi Kanunu Muvakkatı" ile yapılmış olup, bu Kanun ile toplam değeri 1000 Lirayı geçen en az 5 HP motor gücü kullanan sanayi kuruluşlarına makina ve donatım ile ham ve yardımcı maddelerin ithalatında gümrük vergisi muafiyeti sağlanmıştır.

1993-1929 dönemi bir bakıma karma ekonomi politikasının uygulandığı bir dönem olmuştur. 1927 yılında çıkartılan 1055 sayılı "Teşviki Sanayi Kanunu" da bu politikanın bir ürünü niteliğindedir. Nitekim yasa ile zamanın şartlarına göre geniş ve önemli sayılabilecek, bedelsiz arazi tahsisi; özel şahıstan kamulaştırma yolu ile alınan arazi ve binanın kredi ile girişimciye verilmesi; altyapı yatırımlarında devletin aldığı arazi ve binanın kredi ile girişimciye verilmesi ve devletin öncelikle hizmet vermesi; sinai işletmelerin kuruluş döneminde alınması gereken vergi, resim ve harçlardan indirim yapılması ve muafiyet sağlanması; makina, tesis, hammadde ve yardımcı madde alımlarında gümrük muafiyeti sağlanması; demiryolu taşımacılığında ücret ve tarifelerde indirim yapılması; devletçe sağlanan ham ve yardımcı maddelerin fiyatlarında indirim yapılması gibi kolaylıklar tanınmaktaydı.

Bu önlemlerin zamanına göre ileri düzeyde olmasına rağmen gerek o tarihlerde Türkiye'nin ve dünyanın içinde bulunduğu iktisadi bunalımın özel girişimci için geleceğe dönük belirsiz ve ürkütücü bir ortam yaratması gerek sosyal yapının özendirme önlemlerinden yararlanacak düzeyde olmaması ayrıca, sanayide sermaye birikiminin de yetersiz olması nedeniyle, bu Kanun istenen etkiyi gösterememiştir.

1942 yılında yürürlük süresi sona eren ve günün şartlarının elverdiği ölçüde başarılı olarak, çağdaş önlemlerin uygulanmasında öncülük eden Teşviki Sanayi Kanunu'nda yeralan önlemlerden bir bölümü, sanayileşmenin o zamanki aşamasına uygun nitelik taşıdığı için bugün yürürlükte değildir.

1950'lerde izlenmeye başlanan nisbeten liberal politikalar ile başlanan altyapı yatırımları hızlandırılmış, dış yardımlar Hazine imkanlarıyla birleştirilerek ekonomiye aktararak serbest girişimciye yatırımı özendirici bir ortam oluşturulmuştur. Mevzuatta köklü değişiklik yapılmamış olmasına rağmen izlenen bu politika olumlu gelişmelere neden olmuştur.

Türkiye'de teşvik araçları gerçek anlamı ile planlı dönemde uygulamaya konulmuş ve sanayi ürünü ihracatı da teşvik tedbirlerinden ilk kez bu dönemde yararlanma imkanını bulmuştur. Kalkınma planlarının özel kesim için yol gösterici olması ve uygulama zorunluluğu getirmemesi, bu tedbirlerin ayrı yasal düzenleme ile ortaya konulmasını zorunlu kılmıştır.

27 Mayıs 1960 ile aynı zamanda planlı döneme geçiş de başlamıştır. Kalkınma Planlarında sanayileşmenin bölgeler arası dengeli kalkınma sağlayacak biçimde yaygınlaşmasının temini amacıyla teşvik tedbirleri getirilmiştir.

Beş Yıllık Kalkınma Planları ve bunlara paralel olarak hazırlanan Yıllık Programlarda yatırımların hangi alanlara ve bölgelere kaydırılacağı tesbit edilmekte ve bu amaç için kullanılacak teşvik araçları belirlenmektedir. Her yıl Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilerek uygulamaya konulan Yıllık Program Kararnameleri çerçevesinde uygulanacak teşvik araçlarından hangi yatırımların ne oranlarda yararlanacağı belirlenmektedir. Ayrıca, Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca hazırlanan Tebliğlerle de uygulamanın ne şekilde yapılacağına açıklık kazandırılmaktadır.

3.1..2. Yatırım Teşviklerinin Esasları

Yatırım ve üretim imkanlarının yetersizliği, para ve kredi piyasasının yeterli seviyede gelişmemiş olması, bölgeler arası kalkınmışlık farkları, doğal kaynaklardan tam yararlanılamaması , işsizlik, ekonomik bunalımlar ve ekonomide özel teşebbüse yer verme gibi gerekçelerle tüm ülkelerde gizli veya açık biçimde uygulanan yatırım teşvik tedbirlerinin genel amacı; ekonomik, sosyal ve bölgesel kalkınmayı sağlama, sanayileşme ve teknolojik gelişmeyi hızlandırma, kıt kaynakların daha rasyonel kullanımını sağlama ve işsizliği azaltmak suretiyle ülke insanının refah seviyesini yükseltmektir.

Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşviki ve Yönlendirilmesine Ait Esaslarda belirtilen asgari yatırım tutarlarında olan, Kalkınma Planı ve Yıllık Programlara uygun, makro ekonomik politikalar çerçevesinde yapılan değerlendirmelerde olumlu bulunan, uluslararası rekabet gücü sağlayan, ileri ve uygun teknoloji getiren ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yapılacak olan yatırımlar teşvik belgesine bağlanabilmektedir.

Yatırımın karakteristik değerlerini ihtiva eden, bu değer ve tesbit edilen şartlara uygun olarak yatırımın gerçekleşmesi halinde üzerinde yazılı bulunan teşviklerden istifade imkanı sağlayan; Kalkınma Planına uygun ve izlenen ekonomik politikalar çerçevesinde yapılan değerlendirmelerde olumlu bulunan; uluslararası rekabet gücü sağlayan; ileri ve uygun teknoloji getiren ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından sektör ve/veya proje bazında belirlenecek asgari kapasitelerde yapılacak olan yatırımlar, teşvik belgesine bağlanabilmektedir.

Teşvik Belgesi yatırımın karakteristik değerlerini ihtiva eden; bu değer ve tesbit edilen şartlara uygun olarak yatırımın gerçekleşmesi halinde üzerinde yazılı bulunan teşviklerden istifade imkanı sağlayan; Kalkınma Planına uygun ve ülke ekonomisi için faydalı olduğu Dış Ticaret Müsteşarlığınca kabul edilen yatırımlar için yatırımcılara verilen bir belgedir.

Yatırımların teşvik tedbirlerinden yararlanabilmesi için aranan şartların başlıcaları;

- Yatırım tutarının belli bir büyüklüğün üzerinde olması;
- Yatırımın; sermaye şirketleri, kooperatifler, iş ortaklıkları, kamu kuruluşları ve kamu kurumu niteliğindeki kuruluşlarca yapılması;
- Yatırımın teşvik edilen yatırım konuları arasında yer alması,
- Mahiyetleri itibariyle yatırımın; komple yeni yatırım, entegrasyon, tevsi, modernizasyon, darboğaz giderme, kalite düzeltme, tamamlama, yenileme, AR-GE, çevre kirliliğini önleme, nakil veya finansal kiralama yatırımlarından birisine ait olması,
- Teşviklerin uygulanmasının Kararnamelerle belirlenen asgari özkaynak oranlarına uyulması halinde mümkün olabilmesi,
- Bazı teşviklerden yararlanabilmek için ihracat şartının bulunması,
- Müsteşarlık tarafından talep edilen bilgi ve belgelerle müracaat edilerek, öngörülen süre ve şartlar dahilinde yatırımın tamamlanması olmaktadır.

Yatırımların özendirilmesinde, hem tedbir türleri, hem de tedbirlerin farklı biçimde uygulanması itibariyle Bölgeler, Organize Sanayi Bölgeleri ve Sektörler olmak üzere üçlü bir ayırım sözkonusudur.

Ülke geneli, gelişmişlik düzeyi ve Plan hedefleri doğrultusunda, Kalkınmada Birinci Derecede Öncelikli Yörelere; Kalkınmada İkinci Derecede Öncelikli Yörelere; Normal Yörelere ve Gelişmiş Yörelere olarak 4 bölgeye ayrılmıştır. Kalkınmada Öncelikli Yörelere, "Ülkede nisbi olarak daha az gelişmişlik seviyesi gösteren yörelere" olarak tanımlanmaktadır. Bu bölgelerden gelişmiş yörelere doğru gidildikçe teşvik araçlarının oranları ve tutarları azalmaktadır.

Ekonomik hedefler doğrultusunda ithalatı frenleyici, ihracatı artırıcı rolü olan sektörlerle milli ve ekonomik menfaatler açısından hassas ve stratejik sayılabilecek sektörler Özel Önem Taşıyan Yatırım Konuları arasına alınarak bölge ayırımı yapılmaksızın azami oranlarda teşvik araçlarından yararlandırılmaktadır.

Ayrıca, araştırma-geliştirme yatırımları, çevre kirliliğini önlemeye yönelik yatırımlar, özelleştirme kapsamında satılan tesislerle ilgili olarak yapılacak yatırımlar ve sabit yatırım tutarı 750 milyar TL'nin üzerindeki "Büyük Proje" yatırımları sektör ve bölge ayırımı yapılmaksızın Özel Önem Taşıyan Yatırım Konuları arasında yer almaktadır.

Teşvikler, özendirme araçlarının kaynakları bakımından iki kısımda incelenebilir. Bunlardan birincisi finansman kolaylığı sağlayan nakdi teşvikler, ikincisi ise devletin alacaklarından feragat etmesiyle oluşan muafiyete yönelik araçlardır. Bu tedbirler yatırım öncesinde, yatırım aşamasında veya işletme aşamasında uygulanabilmektedir. Ülkemizde halen uygulanmakta olan Yatırım Teşvik Araçları şunlardır;

- Gümrük Muafiyeti
- Yatırım İndirimi
- Fon Kaynaklı Kredi
- Teşvik Primi
- Vergi Resim Harç İstisnası
- Yatırım Finansman Fonundan Yararlanma
- Bina İnşaat Harcı İstisnası
- İlave İstihdam Teşviki

- SSK Primi, Konut Edindirme Yardımı, Tasarrufu Teşvik Kesintisi ve Enerji Teşviki

3.1.3. Yatırım Teşvik Tedbirleri

3.1.3.1. Gümrük Muafiyeti

Yatırımlar için gerekli olan ithal makina teçizatına gümrük vergisi ve diğer resim ve harçlardan muafiyeti getiren bu teşvik tedbiri 14.05.1964 tarih ve 474 sayılı Kanunun değişik 2. maddesine istinaden uygulanmaktadır. Gümrük Muafiyeti oranları tüm yöre ve sektörler için % 100 olarak belirlenmiştir. Muafiyet ayrıca, yedek parça ihtiyacı ve komple yeni yatırımlarda ham madde ve işletme maddesi ihtiyaçlarına yönelik olarak da belli oranlarda uygulanmaktadır. 1990 yılında ithalat rejimi çerçevesinde uygulamadan kaldırılmışsa da daha sonra tekrar uygulamaya konmuştur. 1995 yılında Avrupa Birliği ile gümrük birliği uyumunun sağlanacak olması nedeniyle ithalat rejiminde koruma oranları düşürülmesi doğrultusunda çalışmalar yapılmış ve sonuçlandırılmıştır. 1994 yılı Teşvik Mezuatı çalışmaları da gümrük birliğine uyum doğrultusunda yapılmakta olup Avrupa Birliği üyesi ülkelerden yapılacak ithalatta, gümrük muafiyetinin yanısıra daha önceki yıllarda alınmakta olan ve halen alınmasına devam edilen % 5 ila % 20 oranlarındaki fonun da alınmaması yönünde çalışmalar devam etmektedir.

3.1.3.2. Yatırım İndirimi

19.02.1963 tarih ve 202 sayılı Kanun ile 193 sayılı Kanun ve bu Kanunlarda değişiklik yapan Kanunlara istinaden uygulanan kurumlar veya gelir vergisi muafiyetine yönelik bir teşvik aracıdır. Yatırım teşvik tedbirleri içinde önemli bir ağırlığa sahip olup, indirim oranı sektörel ve yöresel bazda değişiklik gösterdiğinden bölgesel kalkınmayı dengeleyici ve sektörel öncelikleri yönlendirici özelliklere de sahiptir. 1 Ocak 1994 tarihinden önce, Yatırım İndirimi, Kalkınmada Birinci Derecede Öncelikli Yöre ve Özel Önem Taşıyan Sektör yatırımlarında % 100 olarak uygulanmakta iken, Gelişmiş Yörelerde bu oran % 30 seviyesinde düşmekte idi. 31 Aralık 1993 tarihinde yayımlanan 26.12.1993 tarih ve 3946 sayılı Kanun ile 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda değişiklik yapılmış ve Yatırım İndirimi oranı % 20 olarak belirlenmiştir. Aynı Kanun ile "Bakanlar Kurulu bu oranın Kalkınmada Öncelikli Yöreler ile Kalkınma Planı ve Yıllık Programlarda özel önem taşıdığı belirtilen sektörlerde yapılan yatırımlar için % 70 oranına kadar artırmaya veya kanuni orandan az olmamak üzere yeniden tesbit etmeye yetkilidir" hükmü getirilerek özel önem taşıyan sektör yatırımlarını tesbit etme yetkisi Maliye Bakanlığı ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na verilmiştir.

Teşvik belgeli sistemde yalnız kurumlar vergisi mükelleflerine uygulanan Yatırım İndirimi , yatırımın yöresi ve sektörü dikkate alınarak toplam sabit yatırım tutarının Kararnamede belirtilen yüzdesine uygulanan bir vergi muafiyetidir. Yatırım İndiriminin enflasyon endeksli olmaması nedeniyle yüksek enflasyon bu teşvik aracının etkinliğini azaltıcı bir rol oynamaktadır. Uygulanabilmesi için yatırımcının teşvik belgesi sahibi olması gerekmektedir.

3.1.3.3. Fon Kaynaklı Kredi

Teşvik Belgesi kapsamında yapılacak yatırımlara "Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu " kaynaklarından kullanılan düşük faizli bir kredidir. Bu teşvik tedbirinden yararlanılabilmesi için, yatırımın Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yapılması veya yatırım konusunun Özel Önem Taşıyan Sektörler arasında yer alması, ayrıca krediyi kullandıracak Bankanın yapacağı değerlendirmenin olumlu olması gerekmektedir.

Fon kaynaklı krediler; iki yılı ödemesiz toplam beş yılda yedi eşit taksitte geri ödenir. İlk ana para ödemesi 24. ayın sonunda, faiz ödemeleri ise yılda iki defa yapılır. Toplam Sabit

Yatırım tutarı üzerinden uygulanan fon kaynaklı kredi oranları ve yıllık faiz oranları yöreler itibariyle şu şekildedir:

	Kredi Oranları	Faiz Oranları
I. Derecede K.Ö.Y.	% 60	% 10
II.Derecede K.Ö.Y.	% 50	% 15
Normal Yöreler	% 40	% 30
Gelişmiş Yöreler	% 30	% 30

Organize Sanayi Bölgeleri ve Serbest Bölgelerde yapılacak yatırımlar faiz oranları yönünden bir üst yörenin oranlarına tabidir. Bu bölgenin gelişmiş yöre olması halinde ise kredi miktarı 10 puan artırılır. Kredi ödemeleri üç eşit taksitte yapılır.

1. dilimin ödenebilmesi için sabit yatırımın % 25'inin,
2. dilimin ödenebilmesi için sabit yatırımın % 50'sinin,
3. dilimin ödenebilmesi için sabit yatırımın % 75'inin

gerçekleşmesi gerekmektedir. Her bir belge kapsamında genel olarak azami 50 milyar TL, Büyük Proje kapsamında azami 100 milyar TL fon kaynaklı kredi kullanılabilir. Ancak, belge kapsamında en az 5 yıl vadeli döviz kredisi kullanılması halinde, yukarıda belirtilen fon kaynaklı kredi miktarı ile kullanılan döviz kredisi daha artırılabilir.

3.1.3.4. Teşvik Primi

Teşvik Belgesine istinaden düzenlenen yerli global listelerde yeni olarak yer alan, Dış Ticaret Müsteşarlığınca uygun görülen ve yurt içinde imal edilen makina ve teçhizatın Katma Değer Vergisine tekabül eden miktarı, Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonundan Tebliğde belirtilen esaslar çerçevesinde Teşvik Primi olarak yatırımcıya ödenir. 1990 yılı mevzuatına ilişkin 89/14685 sayılı Kararname ile teşvik primi uygulaması kaldırılmışsa da, ithal edilen yatırım mallarına KDV Ertelemesinin uygulanması nedeniyle yerli ve ithal mallar arasında paralel uygulama yapılmasını ve eşit rekabeti teminen, 23.02.1992 tarih ve 92/2805 sayılı Kararname ile tekrar uygulamaya konmuştur. Yürürlükteki mevzuat çerçevesinde teşvik primi yatırımın sektör ve yöresinden bağımsız olarak KDV oranında uygulanmakta, ancak Özel Önem Taşıyan Sektör yatırımlarında bu orana 10 puan daha ilave edilmektedir.

3.1.3.5. Vergi, Resim ve Harç İstisnası

Vergi, Resim ve Harç İstisnası 03.12.1988 tarih ve 3505 sayılı Kanununun geçici 2. maddesi gereğince uygulanmaktadır. Teşvik belgesine bağlanmış ve yatırımın tamamlanmasını müteakip, 5 yıl süreyle asgari belirlenecek miktarda ihracat taahhüdünde bulunmuş yatırımlar için alınan yatırım kredileri, belge kapsamındaki şirket kuruluşu, sermaye tezyidi ve gayrimenkullerin aynı sermaye olarak konulması halinde bunların şirket adına tapuya tescil işlemleri ve bu işlemlerle ilgili olarak düzenlenen kağıtlar her türlü vergi, resim ve harçtan istisna edilmektedir.

Yöreler itibariyle yıllık ihracat taahhüt miktarları:

- . Gelişmiş yörelerde yapılacak yatırımlarda yıllık üretimin asgari % 20'si,
- . Normal yörelerde yapılacak yatırımlarda yıllık üretimin asgari % 10'u,
- . Kalkınmada Öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda yıllık üretimin asgari % 5'idir.

3.1.3.6. Yatırım Finansman Fonu

Sermaye şirketleri ve kooperatiflerin teşvik belgesine bağlanmış yatırımları, 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun bazı maddelerini değiştiren 24.12.1980 tarih ve 2362 sayılı

Kanunun mükerrer 8. maddesine göre Finansman Fonundan faydalanabilmektedirler. Finansman Fonu, bir muafiyet veya istisna uygulaması olmayıp, vergi ertelemesine yönelik bir uygulamadır. Yapılacak yatırımların finansmanında kullanılacak bir fon niteliğindedir. Finansman Fonu'ndan, faaliyetine devam etmekte olan ve hesap dönemini karlı kapatan kurumların yatırımları yararlanabilir. Yıl içerisinde yapılacak yatırım tutarı ve Kurumlar vergisi matrahının % 25'ine kadar olan miktar Finansman Fonu olarak ayrılır ve bu meblağ hesap dönemi sonunda safi kurum kazancına eklenir.

3.1.3.7. Bina İnşaat Harcı İstisnası

21.10.1982 tarih ve 2589 sayılı "2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ve 18.05.1987 tarih ve 3365 sayılı Kanun gereğince her türlü sınai tesis, bina inşaat harcından istisna tutulmuştur. Bina inşaat harcı istisnasından yararlanabilmek için ayrıca bir belge alınmasına gerek yoktur.

3.1.3.8. SSK Primi, Konut Edindirme Yardımı, Tasarrufu Teşvik Kesintisi ve Enerji Teşviki

23.02.1992 tarih ve 92/ 2805 sayılı Kararname ile ilk defa uygulamaya konulan bu teşvik aracı halen devam etmekte olup, büyük proje yatırımlarında ve Kalkınmada Öncelikli Yöre yatırımlarında, ilk üç işletme yılındaki elektrik tüketiminin % 30'u, SSK primleri işveren hissesinin % 5'si, Konut Edindirme Yardımı ve Tasarrufu Teşvik Kesintilerinin işveren hissesinin tamamı Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu kaynaklarından karşılanmaktadır. Adı geçen teşvik tedbirinin uygulanabilmesi için, teşvik belgesinde yer alması gerekmektedir.

3.1.3.9.İlave İstihdam Teşviki

Teşvik Belgesi sahibi ve asgari 10 işçi çalıştıran işletmelerin ilave edecekleri işçiler için ilk yılda ödemeleri gereken Konut Edindirme Yardımı ve Tasarrufu Teşvik Kesintisi işveren hissesinin tamamı Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu kaynaklarından iade edilmektedir.

3.1.4. Teşvik Belgesiz Yatırımların Teşviki

Teşvik Belgesiz sistemle desteklenen yatırım ve işletmelere fon kaynaklarından düşük faizli kredi sağlanması öngörülmektedir. Fon Kaynaklı Kredi ile teşvik edilen yatırım ve işletmeler şunlardır:

- Yatırımını tamamlamış ancak, işletme sermayesi yetersizliği nedeni ile hayvan materyali alamayan yetiştiriciler,
- Orman köylerindeki besiciler,
- Seyahat acentaları,
- Organize Sanayi Bölgelerindeki tamamlanamamış yatırımlar ve tamamlandığı halde işletme sermayesi yetersizliği dolayısıyla üretime geçemeyen yatırımlar, - Küçük ve Orta Boy İşletmelerden tamamlanamamış yatırımlar ve tamamlandığı halde işletme sermayesi yetersizliği dolayısıyla üretime geçemeyen yatırımlar; Karadeniz Bölgesindeki silah üreticilerinin makina ve ekipman temini; Küçük ve orta büyüklükteki tekstil işletmelerinin teknoloji yenilemeye yönelik yatırımları; kadın girişimciliği ve ev ekonomisinin özendirilmesine yönelik yatırımlar,
- Girişimcilerin kültür ve sanat projeleri,
- İlkokul öncesi çocuklara yönelik kreş yatırımları.

3.2. İHRACAT TEŞVİKLERİ

3.2.1. İhracatın ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerin Teşviki

Türkiye'nin 1980 yılında 24 Ocak Kararları ile sanayileşme stratejisini değiştirerek ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisini terkedip, bunun yerine yerli hammadde kaynaklarına öncelik veren dışa açık bir sanayileşme stratejisini benimsemesi ile ihracatın teşvik tedbirlerine konu olması da gündeme gelmiştir.

Türkiye ekonomisinin dışa açılma gayretlerinin son derece önemli bir parçası olan ihracat; yatırımların gerçekleşmesi, kurulu kapasiteden maksimum düzeyde yararlanılması, istihdamın ve döviz kaynaklarının artırılması, ihraç mamüllerimizin fiyat ve kalite yönünden dış pazarlarda rekabet şansını artırmak amacıyla ihracata konu ürünlerin girdilerinde diğer ülkelerle arasındaki fiyat dengesizliğini ortadan kaldırarak ihracat hacminin artırılması vb. hususlar gözönüne alınarak çeşitli teşvik tedbirleri ile günümüze kadar desteklenmiştir.

3.2.2. İhracat Teşviklerinin Başlangıcı ve Gelişimi

İhracatı teşvik tedbirleri, sürekli gelişen ve değişen ekonomik şartlara bağlı olarak dinamik bir yapıdadır. Bu nedenle kullanılan araçların nitelik ve niceliği zaman içerisinde oldukça büyük değişim ve gelişim göstermiştir.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra öncelikle sanayinin teşvik ve korunmasına önem verilerek 1923 yılında 1. İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. 1923-1939 döneminde devletçi-karma ekonomi fikri iktisadi politikada hakim olmuştur. Devletin kendi kurduğu endüstri yanında, teşvik ettiği endüstriyi yönlendirmesi hedef alınmıştır. 1930 ve 1936 tarih, 1705 ve 3018 sayılı Ticarete Tağışın Men'i ve İhracatın Murakebesi Hakkındaki kanunlarda bu düşüncenin hukuki bir sonucudur. 1927 tarih ve 1039 sayılı Muamele Vergisi Kanunu muhtelif tarihlerde tadil edilerek 1940 yılında 3843 sayılı Kanun haline getirilmiş, imal, alım, satım veya ihracı devlet inhisarında bulunan mamül maddelerin tesliminde Muamele Vergisi istisnası getirilmiştir. 1956 yılına kadar yürürlükte kalan bu kanunla Türkiye'de ilk defa ihracatla ilgili bir vergi istisnası uygulanmıştır. Planlı Döneme gelindiğinde (1963) ihracat politikamız, tarım maddelerine dayalı ihraç mallarımızın çeşitlendirilmesi ve mamül madde ihracatına yönelik yatırımlara öncelik verilmesi şeklinde belirlenmiştir.

Birinci Plan döneminde ihraç malının maliyetine dahil olan bütün dolaylı vergilerin iadesi, ikinci planda da ihracat sigortası, ihracatta vergi iadesinin basitleştirilmesi, ithal edilen ham ve yardımcı maddeler için döviz tahsisi ve düşük faizli kredi gibi önlemler yer almıştır. Bu dönemde Kalkınma Planlarının Uygulanması Esaslarına Dair 933 sayılı Kanun çıkartılmış ve teşvikler bu kanuna istinaden düzenlenmiştir.

Üçüncü Plan döneminde ihracatın hızla arttırılması ve ihracat yapısının sanayi ürünleri lehine geliştirilmesi için ihracatta vergi iadesinde, dış pazar geliştirme yardımı yapılmasını mümkün kılacak bir politika izlenmesi öngörülmüştür. Türkiye'nin çok yönlü uluslararası bir ekonomik işbirliği içinde dışa bağımlılığı azaltıcı sanayileşme ve dış ticaret politikalarının uyumlu bir bütün olarak , özellikle döviz tahsisleri aracılığı ile yönlendirilmesi Dördüncü Planın önemli hedeflerindedir.

1980'den sonra ise, ihracat alanında sağlanan gelişmelerde; vergi iadesi, vergi muafiyeti, döviz kullanımı, ihracat kredisi ve diğer parasal ve mali desteklere dayanan bir teşvik sisteminin geliştirilerek uygulanmasının rolü olmuştur. Daha sonra bu sistem sürekli gözden geçirilerek, imalat sanayiinde belirli alt sektörlerle artan oranda destek sağlanmasına, dışa açılmada dış ticaret sermaye şirketlerinin etkin bir araç olarak kullanılmasına ve ihracat pazarlarının çeşitlendirilmesine çalışılmıştır.

Bunu sağlamak için vergi iadeleri yanında Kaynak Kullanımını Destekleme Fonundan yararlanılmıştır. İhracatın belirli bir hacme ulaşmasından sonra, uluslararası anlaşmalar gereği, ihracata sağlanan parasal teşvikler kademeli olarak azaltılmış, vergi iadeleri 1988 yılından itibaren kaldırılmış, bunun yerine üretim ve yatırım safhalarındaki teşviklerle ihracat kredisi sistemi uygulamaya konmuştur. Diğer bir deyişle teşvik sistemi, doğrudan teşvikler yerine dolaylı teşviklere kaydırılmıştır. 16.8.1994 tarih ve 22023 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 94/ 5782 sayılı 1994 Yılı İhracatı Teşvik Kararı uyarınca, halen uygulanmakta olan İhracatı Teşvik Araçları şunlardır;

- Vergi, Resim ve Harç İstisnası
- Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti
- Enerji Teşviki
- Konut Fonu Muafiyeti.

3.2.3. İhracatı Teşvik Tedbirleri

3.2.3.1. Vergi, Resim ve Harç İstisnası

İhracatın ve döviz kazandırıcı diğer faaliyetlerin finansmanında kullanılmak kaydıyla Merkez Bankası ve bankaların kullandıracağı krediler (prefinansman, döviz ve gayri kabili rücu ihracat akreditiflerinin dahili devri suretiyle imalatçılara kullandırılan ihracat kredileri, Türk Eximbank kredileri ile Merkez Bankası'nca Türk Eximbank'a ihracatla ilgili açılan kısa vadeli senet reeskont kredileri dahil), bankaların (Merkez Bankası dahil), sigorta şirketlerinin ve diğer kuruluşların ihracatla ve döviz kazandırıcı diğer faaliyetlerle ilgili olarak yapmış oldukları bütün hizmet ve muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar, İhracatı Teşvik Belgesi'ne istinaden yapılacak ithalat, ihracat karşılığı ödenecek vergi iadeleri ve diğer ödemeler ile ihracatla ilgili diğer işlemler ve bu işlemler sebebiyle düzenlenen kağıtlar; Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi'nden, 488 sayılı Kanun'la ihdas edilen Damga Vergisinden, 492 sayılı Kanun gereğince alınan harçlar ve diğer Kanunlarda yer alan Vergi, Resim ve Harçlar ile 80 sayılı Kanun'a göre alınan Hal Rüşumu'ndan istisna edilmektedir.

3.2.3.2. Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti

İhracat Kaydıyla İhracatçı ve/veya İmalatçı-İhracatçı Firmaların;

a) Kendilerinin ve/veya yan sanayicilerinin ihracını taahhüt ettikleri malların bünyesine giren oranda hammadde, yardımcı madde ve ambalaj malzemeleri için,

b) Kendilerinin ve/veya yan sanayicilerinin ihraç konusu malların üretiminde kullanacakları işletme ihtiyacı madde ve malzemeleri (üretim makinasının yedek parçası dahil) için CIF ithal tutarı, FOB ihraç taahhüdünün % 2'sini geçmemek üzere döviz kullandırılabilir.

(a) bendi çerçevesinde kullanılan toplam döviz tutarı FOB ihraç taahhüdünün % 60'ını (geçici kabul hükümleri hariç) geçmemelidir.

İhracatçının 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nun 118'nci maddesine göre bedelli veya bedelsiz geçici kabul talepleri ihracatı teşvik belgesine bağlanabilmekte olup, ihracat sayılan satış ve teslimler ile geçici kabul hükümleri çerçevesinde düzenlenen ihracatı teşvik belgeleri kapsamında işletme ihtiyacı madde ve malzemeler (yedek parça dahil) için döviz kullandırılmamaktadır.

İhracatı teşvik belgesi düzenlenmesi kaydıyla, ihracattan sonra, imalatçı- ihracatçı firmalar ile Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (ortaklarının ihtiyacı için) ihracatı teşvik belgesine istinaden gerçekleştirdikleri, ihraç mamulünün bünyesine giren ve bu mamulün bünyesinde kullanılan miktarı geçmemek üzere hammadde, yardımcı madde ve ambalaj malzemeleri ve 5 yıl süre ile ahara devir, temlik ve satışı yapılmamak kaydıyla makina ve teçhizatı da gümrük vergisi ile fonlardan muaf olarak ithal edebilmektedirler. Ancak bu şekilde yapılacak ithalatın toplam CİF bedeli, FOB net döviz gelirin % 20'sini geçmemektedir. Kalkınmada Öncelikli Yörelere bulunan imalatçı- ihracatçı firmaların kendi üretimleri olan mamullerin ihracatında bu oran % 25 olarak uygulanmaktadır. İhracat sayılan satış ve teslimler çerçevesinde gerçekleştirilen ihracat ise hükümden yararlanmamaktadır.

1994 Yılı İhracatı Teşvik Kararı'na, AB'ne yönelik Katma Protokol'den kaynaklanan yükümlülüklerimize uygun olarak, Avrupa Birliği'ne ihraç edilen sanayi mamullerinin üretiminde kullanılan ve firma tarafından beyan edilen üçüncü ülke menşeli ithal ham madde, yardımcı madde ve ambalaj malzemeleri ile işletme ihtiyacı madde ve malzemeleri için; Avrupa Birliği'nce üçüncü ülke menşeli mallara Ortak Gümrük Tarifesi'nde belirtilen ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca yayınlanacak Tebliğler eki listelerde yer alan oranlarda uygulanmakta olan fark giderici vergi nisbetlerindeki meblağın, ihracat esnasında gümrük çıkış beyannamesinin tescil tarihindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz satış kuru esas alınarak Hazineye irat kaydedilmek üzere Türkiye

Cumhuriyet Merkez Bankası'na yatırıldığıнын tevsiki halinde ilgili çıkış gümrük müdürlüğüne ihracatına müsaade edileceğine dair bir hüküm eklenmiş bulunmaktadır. Aksine bir durumun tesbiti halinde ödenmeyen meblağ, sözkonusu maddelerin fiili ithal tarihi itibarıyla ceza, gecikme faizi ve gecikme zammı ile birlikte tahsil edilir.

Ancak, Türkiye ve Avrupa Birliği'nde serbest dolaşım durumunda olan ve A.TR belgesine haiz maddelerin ihraç konusu mamulde kullanılanlarından sözkonusu meblağ tahsil edilmeyecektir.

3.2.3.3. Enerji Teşviki

İhraç edilen nihai mamulü üreten firmalar, sözkonusu mamulün üretimi esnasında sarfedilen elektriği, Türkiye Elektrik Kurumu'ndan ve /veya bu Kurum'un belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde 4/12/1984 tarih ve 3096 sayılı Kanun hükümlerine göre görevlendirilen şirketlerden, doğalgazı ve sıvılaştırılmış petrol gazını (LPG) ilgili kurumdan, Avrupa Birliği üye ülkelerindeki enerji fiyatları da dikkate alınarak Para ve Kredi Kurulu'nca belirlenecek oranlarda indirimli olarak ve fuel-oil'i ise Türkiye'deki rafinerilerden veya Petrol Ofisi A.Ş.'den gümrük vergisi ile ithalde alınan her türlü fondan (akaryakıt tüketim vergisi ve KDV hariç) muaf olarak alabilmekte olup, bu uygulama için ihracatı teşvik belgesi aranmamaktadır.

Bu uygulama sonucu ortaya çıkacak finansman ihtiyacının, Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fon'undan karşılanması öngörülmekte ve İhracat sayılan satış ve teslimler çerçevesinde gerçekleştirilen ihracat, enerji indirimi veya muafiyetinden yararlandırılmamaktadır.

3.2.3.4. Konut Fonu Muafiyeti

Bazı petrol ürünlerinin Türkiye üzerinden üçüncü ülkelere yönelik karayolu taşımalarında, gümrük giriş veya çıkışlarında tahsil edilmek üzere beher metrik tondan 3 ABD Doları Konut Fonuna kesinti yapılmaktadır. Ancak, Haizne ve Dış Ticaret Müsteşarlığından İhracatı Teşvik Belgesi alınmak kaydıyla mükellefler bu fon kesintisinden muaf tutulabilmektedirler. Bu muafiyetin uygulanabilmesi için ise, Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu'na beher metrik ton için 1 ABD Doları karşılığı TL yatırılması gerekmektedir.

3.2.3.5. Türk EXIMBANK Bünyesindeki Destekleme Sistemleri

Dış ticaretin, özellikle de ihracatın öneminin kavrandığı 1980'li yıllarda, kamunun yönlendirici bir yaklaşımla oluşturduğu önemli kuruluşlardan birisi olan Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk Eximbank)'nin kuruluşu 21. Ağustos 1987 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile gerçekleşmiştir.

Türk Eximbank'ın amaçları, Türkiye ekonomisinin makro hedefleri doğrultusunda,

. İhraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması ile ihracatın geliştirilmesi,

. İhraçatçıların uluslararası ticarete paylarının arttırılması için gerekli desteğin sağlanması,

. İhraçatçılar ve yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence sağlanması,

. Yurt dışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesi olarak belirlenmiştir.

Türk EXIMBANK üstlendiği görevleri, uluslararası platformda faaliyet gösteren benzeri kuruluşların yaygın olarak kullandığı kredi, garanti ve sigorta programlarını uygulayarak yerine getirmeye çalışmaktadır. Uluslararası normlar çerçevesinde hareket eden Türk Eximbank, 1992 yılı başında beri özellikle ihracat kredi sigortası faaliyetlerine ağırlık vermeye başlamıştır. Kredi programlarında ihracatın öncelikle imalat aşamasından başlayarak desteklenmesi, kredi kullanımlarında ihracata yönelik üretim yapan küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman sorunlarının giderilmesi hususları üzerinde durulan konulardır.

EXIMBANK gelişmiş ülkelerde ihracat kredi sigortası sağlayan kuruluşlarla etkin işbirliği ilişkileri kurmak amacıyla Haziran 1991'den itibaren ihracat Kredi Sigortası ve Yatırım Sigortası kurumlarının uluslararası birliği olan Bern Union'a üye olmuştur.

Türk EXIMBANK'ın uygulamakta olduğu Kredi, Garanti ve Sigorta programları şunlardır:

Kredi Programları

a) Sevk Öncesi İhracat Kredisi (SÖİK)

Tarım ürünleri ile ihracata yönelik mal üreten sanayilerin imalat aşamasında başlanarak desteklenmesi amacıyla ticari bankalar aracılığı ile kullanılan kısa vadeli kredi türüdür. SÖİK programının amacı ihracatçı veya imalatçı niteliği olan ihracatçı firmalarla, ihracat bağlantılı mal üreten imalat firmalarının ihracat hazırlık safhasında ve sevk sonrası dönemde gereksinim duydukları finansmanın temin edilmesidir. İhracatçılar SÖİK'nden Türk Eximbank'a İhracat Kredi Sigortası yaptırmak koşulu ile yararlanabilirler. Taahhüt edilen ihracat FOB bedelinin sanayi ürünleri ile işlenmemiş tarım ve madencilik ürünlerinde % 50'si oranında kredi sağlanmaktadır. Kredi vadesi azami 120 gündür. piyasa koşulları gerektirdiğinde uygulanan faiz oranı gözden geçirilmektedir. 12.04.1993 tarihinden itibaren gıda, kesme çiçek, el halısı ve kilim, cam ve seramik sektörlerinde yer alan ürünler FOB bedellerinin % 70'i oranında kredilendirilmektedir. Cam ve seramik ürünleri ihracatı için kredi vadesi 120 gün, diğer sektörlerde yer alan ürünler için 180 gündür. Firmaların kredi bakiyesi 50 milyar TL ile sınırlandırılmıştır.

b) Hedef Pazar İhracat Kredisi

Uygulamasına 1 Nisan 1993 tarihinde başlanmış olan bu kredi programı ile; Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) kapsamında yer alan ülkelerle (ABD, Kanada, Meksika), Japonya ve Güney Afrika Cumhuriyeti'ne yapılacak tekstil, konfeksiyon, saraciye, ayakkabı ve deri ürünleri ihracatının desteklenmesi amaçlanmıştır. Krediden ihracatçı, ihracat bağlantılı mal üreten imalatçı ve imalatçı ihracatçı firmalar, Türk Eximbank'a ihracat Kredi Sigortası yaptırmak koşulu ile yararlanabilirler. Vadesi 180 gün olarak belirlenen ve kredi programı kapsamında ihracatçılar taahhüt ettikleri ihracatın % 70'i oranında kredilendirilmektedir. Vadesi diğer Türk Eximbank kredi programlarının vadelerinden daha uzun olan Hedef Pazar İhracat Kredisinin faiz oranı da diğer kredi programlarının faiz oranlarına kıyasla daha düşük tutulmuştur.

c) Dış Ticaret Şirketleri (DTŞ) Kredisi

Kısa Vadeli Senet Reeskont Kredisi ve Kısa Vadeli Döviz Kredisi opsiyonlarını içeren programın amacı, DTŞ'nin ve çok ortaklı dış ticaret şirketlerinin işletme sermayesi ihtiyacının uygun bir vade ve maliyet ile karşılanması, böylece ihracat performanslarının artışının teşvik edilmesidir. Kredi tutarı, üç aylık ihracat performans taahhüdü ile ilişkilendirilerek belirlenmektedir. T.C. Merkez Bankası kaynaklı DTŞ Reeskont Kredisi'nin % 7 olan kredilendirme oranı 1992 yılı Kasım ayında % 10'a çıkarılmıştır. Kredisinin faizi TC.MB'nin reeskont işlemlerinde uyguladığı iskonto oranı ile ilişkilidir.

d) Alıcı (Ülke) Kredi Programları

Amacı kredi açılan ülke ithalatçılarının vadeli mal satın almasına imkan sağlanması ve Türk ihracatçılarının ülke risklerinden arındırılması suretiyle Türk menşeli sanayi mallarına dış pazarlarda tanınma ve kalıcı yer edinme imkanı vermektir. Yerli katkı oranı en az % 50 olan Türk menşeli malların ihracatın kesin satış sözleşmesine bağlayan firmalar yararlanır. İhracatçının lehine açılan akreditif FOB bedelinin anlaşmaya göre tamamı ya da belli bir oranı kredi tutarını oluşturur. İhracatçılar alıcı kredisi programlarından mal ve firma limitleri dahilinde yararlanabilirler. Yapılan anlaşma çerçevesinde, ihracatçılardan belirli oranda ülke risk primi tahsil edilir. Bu programlar özellikle dünya ticaretine yeni açılan Bağımsız Devletler Topluluğu ve Doğu Avrupa pazarlarına girmemizde büyük rol oynamaktadır.

Türk Eximbank Ülke Kredileri

ÜLKELER	BAŞLAMA TARİHİ	KREDİ TUTARI(Milyon \$)
SSCB /Rusya Federasyonu - 1,150		
- 1.Dilim	26.05.1989	150
- 2.Dilim	11.08.1989	150
- 3.Dilim	03.06.1991	300
- TMO	18.06.1991	200
- Yatırım Kredisi	13.07.1990*	350
ROMANYA	26.07.1990	50
SURİYE	15.09.1990	15
CEZAYİR	07.12.1990	100
BULGARİSTAN	29.01.1991	50
ARNAVUTLUK	05.03.1991	15
TUNUS	18.11.1991	40
MACARİSTAN	31.12.1991	50
ÇEK VE SLO. CUM.	28.05.1992*	20
NAHÇIVAN I	03.06.1993	10
NAHÇIVAN II	01.06.1993	10
TOPLAM		1,510

(*) Anlaşma tarihi

e) Orta Vadeli Ticaretin Finansmanı Fonu

İslam Kalkınma Bankası (İKB) ile Türk Eximbank arasında 1988 yılında imzalanmış olan anlaşma uyarınca, İKB bünyesindeki finansman programlarında "Orta Vadeli Ticaretin Finansmanı Fonu"na Türk Eximbank aracılık etmektedir. Söz konusu program, İslam Konferansı Teşkilatı üyesi ülkeler arasındaki ticaretin finansmanına yöneliktir. İslam Konferansı Teşkilatı üyesi ülkelere ihracat yapan firmalar krediden yararlanabilmektedir. İhraç edilecek ürünün yerli katkı oranının en az % 40 olması programdan yararlanmanın önkoşuludur. Fondan sağlanan finansman tutarı ihracat bedelinin azami % 80'idir. Kredinin vadesi ihraç ürünün cinsine göre 6 ay ile 60 ay arasında değişmektedir.

Garanti Programları:

a- Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Kredi Garantisi Programı

Garanti programları ile Türk müteahhitlerin yurtdışında yapacakları işler için ticari bankaların açacakları kredilerin belirli bir bölümünün güvence altına alınması ve bu yolla müteahhitlerimiz kısa ve orta vadeli TL ve/ veya döviz kredisi kullanma imkanına sahip olmaları amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, yurtdışı müteahhitlik sektörüne yönelik olarak

ilk uygulanan program olan Libya Köprü Döviz Kredi Garantisi ile söz konusu ülkede faaliyette bulunan müteahhitlere destek sağlanmaktadır. Körfez krizi nedeniyle, Irak ve Kuveyt'ten alacağı olan ihracatçı ve müteahhit firmaların zararlarının karşılanması amacıyla da 25.01.1991 tarih, 91/T-5 sayılı ve 07.08.1992 tarih, 92/T-69 sayılı ve 21.09.1992 tarih, 92/T-90 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararları uyarınca Irak Kredi ve Garanti Programı yürürlüğe girmiştir.

Sigorta Programları

Türk Eximbank tarafından ihracatçıyı ticari ve politik risklere karşı güvence altına almak amacıyla geliştirilen İhracat Kredi Sigortası Sistemi, mevcut pazarların genişletilmesi ve ihracat gelirinin artırılmasını sağlamaya yönelik en etkin araçlardan biri olarak görülmektedir. Bu sistem ile sağlanan güvencenin yanısıra, ihracatçının ticari bankalardan finansman temini de kolaylaşmaktadır.

3659 sayılı Kanun uyarınca Türk Eximbank'ın politik riskler nedeniyle kredi, sigorta ve garanti işlemlerinden doğabilecek zararları Hazine tarafından karşılanırken, sigorta faaliyetleri ile yüklenilen ticari riskler de Dünya ve Türkiye'nin önde gelen sigorta kuruluşları ile yapılan anlaşmalar çerçevesinde reasüre edilmektedir.

a) Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası

Programın amacı ihracatçıların bir yıl içinde çeşitli ülkelere ve alıcılara yapacakları 360 güne kadar vadeli sevkiyatlara ilişkin ihracat bedellerinin sevk sonrası dönemde ticari ve politik risklere karşı teminat altına alınmasıdır. Sevkiyat bedellerinin vadesinde teslim edilememesi halinde ortaya çıkan zararın % 90'ı Türk Eximbank tarafından tazmin edilir.

b) Spesifik İhracat Kredi Sigortası

Programın amacı ihracatçıların tek bir satış sözleşmesine bağlı olarak, 5 yıla kadar vadeli ödeme koşuluyla yapacakları özellikli ürün ihracatından doğan alacaklarının sevk öncesi ve sonrası dönemde ticari ve politik risklere karşı sigortalanmasıdır. Sigorta kapsamına alınan malların en az % 60 yerli katkı oranına sahip olması şartı aranır. Bu program kapsamına giren yatırım malları genellikle belli bir sipariş üzerine ve alıcının talep ettiği özelliklere uygun olarak üretilip satıldığından, program sevk sonrasını olduğu gibi sevk öncesi döneme ilişkin riskleri de teminat altına almaktadır. Doğacak zarar % 80-100 arasında değişen oranlarda tazmin edilir.

c) Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Sigortası

Programın amacı yurtdışında iş yapan müteahhit firmaların taahhüt sözleşmesinden itibaren doğabilecek alacaklarının ticari ve politik risklerden doğacak zararlara karşı sigortalanmasıdır. Yurtdışında bir işveren tarafından yapımı ihale edilen taahhüt projelerini üstlenen Türkiye'de yerleşik müteahhit firmalar, bu sigorta programından yararlandırılır. Prim oranı, işin gerçekleştirildiği ülkenin risk derecesine, işin süresine ve ödeme vadesine bağlı olarak belirlenir. Tazminat oranı, doğacak zararın % 80'idir.

d) Yurtdışı Yatırım Sigortası

Amacı müteşebbislerimizce yurtdışında yapılacak yatırımların politik risklere karşı sigortalanmasıdır. TC. uyruklu gerçek ve tüzel kişiler ve Türk yasalarına göre kurulmuş şirketlerin yurtdışında yapacakları Türkiye ekonomisine döviz kazandırıcı nitelikte olduğu belirlenen yatırımlar ve programdan yararlandırılır. Prim oranı, yatırımın yapıldığı ülkenin risk durumu ve bu ülke ile Türkiye arasında yatırımların garanti edilmesine ilişkin bir Anlaşma olup olmadığı gözönüne alınarak belirlenir. Tazminat oranı, sigorta tutarının % 90'ıdır.

e) Ülke Kredi Sigortası

Türk Eximbank, Orta ve Batı Asya Cumhuriyetlerine yönelik ihracat ve yatırım kredisi faaliyetlerini ülke kredi sigortası programları ile yürütmektedir.

TÜRK EXİMBANK'IN ÜLKE KREDİSİ UYGULAMASI

ÜLKELER	BAŞLAMA TARİHİ	KREDİ TUTARI(Milyon \$)
ÖZBEKİSTAN		250
İhracat Kredisi	23.07.1992	125
Yatırım Kredisi	01.02.1993*	125
TÜRKMENİSTAN		90
İhracat Kredisi	18.02.1993	75
Yatırım Kredisi	25.01.1993*	15
KAZAKİSTAN		200
İhracat Kredisi	03.02.1993	49.50
Yatırım Kredisi	15.12.1992*	150.50
KIRGIZİSTAN		75
İhracat Kredisi	25.02.1993	28.7
Yatırım Kredisi	25.02.1993	46.3
AZERBAYCAN		250
İhracat Kredisi	21.04.1993*	100
Yatırım Kredisi	21.04.1993*	150
GÜRCİSTAN		50
İhracat Kredisi	24.03.1993	50
TACİKİSTAN		50
İhracat Kredisi	13.07.1993*	50

(*) Anlaşma tarihi

OECD Uzlaşması ve Türk EXİMBANK:

GATT Anlaşmaları ve AB'nin uyguladığı politikalara paralel olarak ihracatçılarımıza sağlanan doğrudan teşviklerin kaldırılmasının ardından, Türk Eximbank'ın kredi, garanti ve sigorta programları ihracatın teşvikinde temel unsur olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası nitelikte dışa açık bir banka olması nedeniyle Türk Eximbank uyguladığı kredi, sigorta ve garanti programlarında diğer ihracat finansman kurumları paralelinde hareket etmeye özellikle dikkat etmektedir. Bilindiği gibi Türkiye "OECD uzlaşması"na taraf değildir. Ancak Türk Eximbank tarafından açılan "Alıcı Kredileri" "OECD Düzenlemeleri" hükümleri paralelinde düzenlenmektedir.

1993 yılı Eylül ayında yapılan ihracat finans ve sigorta kuruluşları uluslararası birliği Bern Union'ın Genel Kurul toplantısı sonrasında Türk Eximbank, Birlik'e tam üyelik için tüm formaliteleri tamamlamıştır. Türk Eximbank, Bern Union'a gözlemci üye olduğu dönemde de sözkonusu kuruluşa OECD formlarına da uygun nitelikte düzenli olarak bilgi göndermiştir.

OECD üyesi olan Türkiye'nin OECD Kredi Grubu'na taraf olmasının önkoşulları sağlanmıştır ve önümüzdeki dönemde OECD düzenlemelerine uygun göstermekte bir zorlukla karşılaşılmayacağı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği ve dünya sistemiyle entegrasyon hedefi çerçevesinde de öncelikle ihracat Kredi Grubuna, bilahare OECD Uzlaşmasına taraf olması kaçınılmaz bir sonuçtur.

Türk Eximbank'ın önümüzdeki yıllarda da ihracatçılarımızın ve yurtdışında faaliyet gösteren müteahhitlerimizin gereksinimlerini daha yakından izleyerek uzun vadeli ve belirli sistemler üzerine oturan kurumsallaşmış bir teşvik sisteminin oluşturulmasında daha aktif bir rol alması gerekmektedir.

3.3. Özel Devlet Yardımı Düzenlemelerine Konu Olan Alanlar

3.3.1. Küçük Sanayi Siteleri

Kalkınma Programına uygun olarak küçük sanatkar ve orta boy sanayicilerinin modern işyerlerine kavuşması ve böylece verimlerinin artırılması amacıyla, Küçük Sanayi Sitelerinin yapımı ve desteklenmesine ülkemizde özel bir önem atfedilmektedir.

" Küçük Sanayi", imalat sanayiinde, çağdaş ekonomik şartlara uygun olarak faaliyet gösteren, bir ölçüde mekanize olmuş modern küçük işletmeleri anlatmak üzere kullanılmaktadır. Küçük işletmelerin ortak özellikleri, büyük sanayi işletmelerine oranla daha " emek yoğun " olmaları, genellikle çok amaçlı makina-donatım yardımıyla, basit üretim teknikleri ile, düşük nitelikli işgücü kullanarak üretim yapmalarıdır.

1986 yılından itibaren Küçük Sanayinin tanımı, " Ençok 50 kişi çalıştıran, bilanço değeri 120 milyon TL'na kadar makina parkına sahip olan işletmeleri" kapsamıştır.

Küçük ölçekli işletmeler;

- Daha az yatırımla daha çok kişiye istihdam imkanı vermekte.
- Daha çok kişiye mesleki ve teknik eğilim sağlamakta,
- Yapıları gereği ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmekte,
- Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum gösterebilmekte,
- Teknolojik yeniliklere kolayca uyum sağlayabilmekte,
- Bölgelerarası dengeli kalkınmayı kolaylaştırmakta,
- Gelir dağılımındaki çarpıklıkları asgariye indirmekte,
- Büyük sanayi işletmelerinin vazgeçilmez destekleyicisi ve tamamlayıcısı olmakta,
- Politik ve sosyal sistemlerin denge ve istikrar unsurlarını oluşturmaktadır.

- Kalkınma Programlarına uygun olarak küçük sanatkar ve orta boy sanayicinin modern işyerlerine kavuşması ve böylece verimlerinin arttırılması amacıyla Küçük Sanayi Sitelerinin yapımına büyük önem verilmektedir. Bugün münferit imalat yapmata olan küçük sanayicilerin aralarında doğan dayanışma ve işbölümünün sağlanmasıyla parça başına maliyetler düşürüldüğünden, pazarlama imkanının artması dolayısıyla, karların azamiye çıkarılması gerçekleştirilmektedir.

Böylece, küçük sanayi potansiyelinin, büyük sanayi ve özellikle otomotiv sanayiine yardımcı ve yan sanayi olarak kalkınma hamlemize geniş ölçüde katkıda bulunulması sağlanmaktadır.

Sosyal Tesisler grubunda yapılan çıraklık okullarında usta, çırak ve kalfalara mesleki eğitim verilmektedir.

Türkiye'de Hükümet politikası olarak küçük işletmelerin geliştirilmesi ve sanayi sitelerinin yapılması için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Fonları (Küçük Sanayi Siteleri tesis kredisi, Küçük Sanat Kooperatiflerini geliştirme, Küçük Sanayinin geliştirilmesi, Halk girişimlerinin desteklenmesi) Türkiye Halk Bankası (Kooperatif Kredileri, Küçük Sanayi Tesis ve İşletme Kredileri, Fon Kredileri) kredileri ile desteklenmektedir.

Planlı dönem ile birlikte Türkiye'de sanayi siteleri uygulamasına önem verilmiş, Türk Sanayi Sektörünün ve Küçük Sanayi Kuruluşlarının plan hedefleri çerçevesinde organizasyonu ve teşviki 1965 yılından itibaren Devlet tarafından ele alınarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde teşkilatlandırılan "Küçük Sanatlar ve Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü'nün denetim ve kontrolü altında sürdürülmesi sağlanmıştır. Böylece gelişmiş sanayinin ihtiyaç duyduğu yan sanayi girdileri temin edilmekte ve Küçük Sanayi Ülkenin belirli merkezlerinde toplanmak yerine ülke sathına dengeli olarak yayılması suretiyle hem boyut ve hem de mekan olarak sanayi entegrasyonunun hız kazanması sağlanmaktadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca; Küçük Sanayi Sitelerinin üstyapı inşaatları bölgelerin gelişmişlik düzeylerine göre % 50 ila % 70 oranında kredi ile desteklenmektedir. Kredi faiz oranı:

- Birinci derece Kalkınmada Öncelikli İllerde % 15
- İkinci derece " " % 18
- İstanbul, İzmir % 22
- Diğer İllerde % 20

olup, geri ödeme süresi işe inşaatın bittiği tarihten itibaren bir yılı ödemesiz devre olmak üzere toplam 11 yıldır.

1965 yılından 1993 yılı sonuna kadar hizmete sunulan 250 adet Küçük Sanayi Sitesi ile 61898 işyerinde 371400 kişiye daha sağlıklı şartlarda çalışma imkanı sağlanmıştır. Sağlanan kredi desteği 1993 yılı fiyatlarıyla 9 Trilyon 48 Milyar TL'dir. 1994 yılı Yatırım Programında 36490 işyerlik 131 adet devam eden, 4930 işyerlik 28 adet yeni proje olmak üzere 41424 işyeri ihtiva eden 159 adet Küçük Sanayi Projesi yer almaktadır. Bunların proje tutarı 1993 yılı fiyatlarıyla 9 Trilyon 126 Milyar TL'dir. Bu projeler için 93 yılı sonuna kadar 93 yılı fiyatları ile 933,4 Milyar TL harcama yapılmıştır.

3.3.2. Organize Sanayi Bölgeleri

Birbiri ile uyumlu üretim yapan küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarının, planlı bir alanda ve ortak altyapı hizmetlerinden yararlanacak şekilde fabrika binaları içinde toplanmalarını" şeklinde tanımlanabilecek olan Organize Sanayi Bölgeleri, Bakanlar Kurulu Kararı ile tesbit edilmekte olup, her türlü altyapı yatırımının tamamlanmış olması,

çevre kirliliği, kentleşme ve tarım arazilerinin korunması vb. konularda önlemlerin daha kolay alınabilmesi gibi avantajları dolayısı ile teşvik araçlarının bir kısmından ayrıcalıklı bir şekilde istifade ettirilmektedir.

Bu Bölgelerin kurulmasıyla amaçlanan, dengesizlikler yaratmadan geri kalmış bölgelerin kalkınmalarını teşvik ederek sanayi yatırımlarını bu bölgelere çekmek suretiyle dengeli bir kalkınmayı sağlamak; sanayi tesisleri için lüzumlu arazinin spekülâtif hareketlere meydan verilmeden, enerji, haberleşme, ulaşım, arıtma tesisleri ve idari binaları ile tesis edilmiş halde teminini en kolay ve ekonomik yoldan sağlamaktır. Organize Sanayi Bölgeleri uygulamaları, Devlet desteği ve denetimi altında gerçekleştirilmektedir.

Ülkemizde, Organize Sanayi Bölgelerinin altyapı ve sosyal tesislerine ilişkin harcamalar, yörenin kalkınma düzeyi dikkate alınarak belirlenen oranlarda (% 90 ila % 99 arasında) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kredisi ile desteklenmektedir. % 1 ila % 10 arasındaki katkı müteşebbislerden alınmaktadır.

Genel Bütçe imkanlarının yanında, muhtelif dış kaynaklı krediler temin edilerek, Organize Sanayi Bölgeleri yapımında kullanılmaktadır.

Organize Sanayi Bölgelerinde muhtelif büyüklüklerde sanayi parselleri mevcut olup, bu arsalar sanayicilere tamamen maliyeti üzerinden intikal ettirilmekte ve hiçbir kar amacı güdülmemektedir. Sanayicilerden bölgelere göre arsa bedelinin % 10 ila % 25 i arasında peşinat alınmakta olup, geri kalan borç 4 ila 10 yılda, 6 aylık taksitler halinde ödenmektedir.

Organize Sanayi Bölgeleri "Müteşebbis Teşekkül" lerin sorumluluğu altında gerçekleştirilmektedir. Müteşebbis Teşekküller Vali'nin Başkanlığında, Özel İdareler, Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Belediyeler (Organize Sanayi Bölgesi Belediye Sınırları içinde olması halinde) ve Sanayicilerin kendi aralarında kurdukları Dernek ve Kooperatiflerden, müracaat edenler arasında, Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca uygun görülenlerin biraraya gelmesiyle teşekkül etmektedir.

Organize Sanayi Bölgelerinde yatırım yapacak Sanayicilere, sektör bazındaki teşviklere ilaveten; 5 yıl müddetle emlak vergisi muafiyeti, Yapı Ruhsat Harcı İstisnası; Yapı Kullanma Harcı İstisnası, Teşvik Belgeli Yatırımlar için verilecek Fon Kaynaklı kredinin faiz oranında: Normal yörelerde % 15, 2. Derecede Kalkınmada Öncelikli yörelerde % 5 oranında indirim; Teşvik Belgesiz Yatırımlar için % 10 faizli ve kısa vadeli işletme gibi kolaylıklar Devletçe sağlanmış bulunmaktadır.

Türkiye'de Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması 1962 yılında Bursa ile başlamış ve 1993 yılı sonuna kadar 7415 Hektar büyüklüğünde 29 adet Organize Sanayi Bölgesi tamamlanmıştır. Bu bölgelerden İstanbul Deri ve İzmir Atatürk ile Manisa Organize Sanayi Bölgelerinin Arıtma Tesisleri Tamamlanmış olup, İzmir- Menemen, Tekirdağ-Çerkezköy Organize Sanayi Bölgeleri Arıtma Tesislerinin inşaatları devam etmektedir. Biten 29 Adet Organize Sanayi Bölgesinin toplam proje tutarı 1993 yılı fiyatları ile 2,8 Trilyon TL'dir.

Sanayi Bakanlığını 1994 yılı Yatırım Programında 12.275 Ha. büyüklüğünde 35 adet "devam eden" ve 42 adet "Etüd-Proje" olmak üzere toplam 91 adet Organize Sanayi Bölgesi Projesi yer almaktadır. Söz konusu projelerin Proje tutarı 93 yılı fiyatlarıyla 3 Trilyon 966 Milyar TL olup, bu projeler için 93 yılı sonuna kadar 93 yılı fiyatlarıyla 1 Trilyon 273 Milyar TL harcama yapılmıştır.

Bazı yerlerdeki Organize Sanayi Bölgeleri "İhtisas Bölgeleri" olarak planlanmıştır. (İstanbul Tuzla Deri, İzmir- Menemen Deri, Uşak Deri, Niğde-Bor Deri, Kütahya, Gebze II. Otomotiv Yan Sanayi, Organize Sanayi Bölgeleri gibi).

- a) Organize Sanayi Bölgelerinde yapılacak Teşvik Belgesiz yatırımların işletme ve donanım kredisi ihtiyacı,
- b) Organize Sanayi Bölgelerindeki tamamlanamamış yatırımların tamamlama kredisi ihtiyacı,
- c) İzmir'de mevcut deri işleme tesislerinin Menemen Deri Organize Sanayi Bölgesine taşınmaları için gerekli olan kredi ihtiyacı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır.

Türkiye Kalkınma Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Türkiye Halk Bankası aracılığı ile kullanılacak olan bu kredinin faiz oranı % 10 olup, bir yılı ödemesiz toplam 3 yılda 5 eşit taksitle geri ödenmektedir. Bu kredinin miktarı, yatırım hacminin; işletme ve donanım kredilerinde % 70'ini, tamamlama ve taşınma proje kredisinde % 60'ını aşamaz.

İstanbul- Tuzla Organize Sanai Bölgesine Taşınan Yatırımlar

İstanbul-Tuzla Organize Deri sanayi Bölgesine taşınan deri işleme yatırımlarının kısa dönemde işletmeye alınmalarını teminen söz konusu yatırımlara da, İstanbul Kazlıçeşme Organize Deri Sanayicileri Derneği vasıtasıyla ve Yatırımın deri işleme konusunda yapılması; Yatırımın arsa hariç % 50'sinin gerçekleşmiş olması ve Yatırımda (tamamı üzerinden) % 30 oranında özkaynak kullanılması, koşullarına bağlı kalınarak Fon Kaynaklı Kredi kullanılabilir. Kredi kullanılabilmektedir.

Halk Bankası aracılığı ile kullanılacak olan bu kredinin, 2 yılı ödemesiz toplam 5 yılda 7 eşit taksitte geri ödenmesi gerekmekte olup, ilk ana para ödemesi 24 üncü ayın sonunda, faiz ödemeleri yılda iki defa yapılmaktadır. Bu kredinin faiz oranı % 30'dur.

3.3.3. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

Ülkemizde spesifik devlet yardımı uygulamalarından yararlanan sektörler arasında Küçük ve Orta Boy İşletmeler yer almaktadır. Söz konusu kuruluşlara sağlanan finansman desteği T. Halk Bankası kanalıyla verilmektedir. Banka, esnaf, sanatkar, küçük ve orta ölçekli sanayicilerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere 2 tür kredi vermektedir.

İlk grubu oluşturan Sanayi Kredileri, Küçük Ölçekli Sanayi Kredisi, Orta Ölçekli Sanayi Kredisi ve Büyük Ölçekli Sanayi Kredisi, Eximbank KOBİ İhracat Kredisi, Özürlü Çalıştırma Kredisi, Genç Girişimci Kredisi, Ev Kadını Kredisi, Askerden Geç Terhis Edilenlere Kredi, Özürlü Girişimci Kredisi, Şehit Dul ve Yetim Kredisi, Mesleki Okul Mezunlarını Çalıştırma Kredisi başlıkları altında toplanmaktadır.

Diğer grupta yer alan Fon Kredileri ise, Kalkınma Planları ve Yıllık Programlar kapsamında yurtiçinde sağlanan fonlar ile çeşitli uluslararası anlaşmalar çerçevesinde yurtdışından sağlanan çeşitli fonlardan verilen kredilerden oluşmaktadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın ilgili bir Kamu kuruluşu olan ve 3624 sayılı Yasa ile 12.04.1990 tarihinde kurulan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ise, ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla yurt genelinde yaygın 23 ilde toplam 32 adet Hizmet merkezi aracılığıyla küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine destek ve geliştirme hizmetleri vermektedir.

KOSGEB Hizmet Merkezi Türleri; Danışmanlık ve Kalite Geliştirme Merkezleri (DKGM); İhtisas Merkezleri (İM); Ortak Kullanım Atelyeleri (ORTKA); Teknoloji Geliştirme

Merkezleri (TEKMER); Pazar Araştırma Merkezleri (PAM); Bilgi ve Dokümantasyon Merkezi (BİM); Yatırım Geliştirme Merkezleri (YGM) Küçük ve orta Ölçekli Sanayi Eğitim Merkezleri (KOSEM)dir.

KOSGEB tarafından küçük ve orta ölçekli sanayicilere sağlanan hizmetler ise, Teknik-İdari-Mali danışmanlık Hizmetleri; Malzeme Seçimi-Malzeme Test ve Analiz Laboratuvar-Atelye Hizmetleri.Üretim Yöntemleri-Uygun Teknoloji Seçimi; Kalite Kontrol- Belgeleme Hizmetleri; Pazarlama-Yurtiçi/Yurtdışı Fuar Organizasyon Çalışmaları.Bilgisayar Ağı ile Yurtiçi ve Yurtdışı Bilgi Entegrasyonu; Uygun Yatırım Alanları ve Üretim Konuları Seçimi; Müteşebbis Geliştirme ve Büyük Sanayiye Entegrasyon konularında özetlenebilmektedir.

Halen yürürlükte olan, 1993 Yılı Yatırım teşviklerinin en önemli yeniliği; KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERE büyük bir ağırlık verilerek teşviklerin tabana yayılmasının sağlanmasıdır. Sağlıklı sanayileşmeyi sağlamak ve çevreyi korumak için yatırımların ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNDE gerçekleşmesini yönlendirmek amacıyla ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNDE YATIRIMLAR ile KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN aşağıda belirtilen teşvik belgesiz yatırımlarına, % 10 faizli ve sabit yatırım tutarının % 60'ı - % 180'i civarında değişen miktarlarda fon kaynaklı kredi verilmesi imkanı sağlanmıştır:

a- Tamamlanmış yatırımların üretime geçirilmesi ve yarım kalmış yatırımların tamamlanması için gerekli kredi ihtiyaçları,

b- Karadeniz bölgesinde

c- Küçük ve orta boy tekstil işletmelerin teknoloji yenilemeye yönelik yatırımlarının kredi ihtiyacı,

d- Kadın girişimciliği ve ev ekonomisinin özendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik yatırımların kredi ihtiyaçları,

e- Küçük ve orta boy işletmelerin (en az 5, en çok 50 işçi çalıştırıyor olması) makina ve teçhizat alımları için gerekli olan kredi ihtiyaçları,

Müsteşarlığın uygun görüşüne istinaden Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca (KOSGEB) yayımlanacak tebliğ esasları çerçevesinde fon kaynaklarından karşılanabilir.

Türkiye Halk Bankası aracılığı ile kullanılacak söz konusu kredi % 10 faizli olup, bir yılı ödemesiz toplam 3 yılda 5 eşit taksitle geri ödenir.

Söz konusu kredinin miktar sabit yatırım tutarının:

- Tamamlanmış yatırımların üretime geçirilmesi ve yarım kalmış yatırımların tamamlanmasında % 70'ini,

- Karadeniz bölgesindeki silah üreticilerinin yatırımlarında % 80'ini,

- Teknoloji yenileme, kadın girişimciliği ve ev ekonomisi yatırımlarında % 80'ini,

- Makina-teçhizat alımı yatırımlarında, makina- teçhizat bedelinin % 60'ını,

geçemez.

3.3.4. Kamu Sektörüne Sağlanan Sübvansiyonlar

Nihai Senet kapsamındaki sübvansiyonlar çerçevesinde devletin kamu sektörüne yaptığı yardımlar da önem kazanmıştır. Bu bağlamda Türkiye'de kamuya ait işletmeciler kuruluşlara

görev zararı başlığı altında bütçeden transfer edilen miktarlar sübvansiyon niteliği taşımaktadır.

İşletmeci KİT'lere ait görev zararları 1991, 1992 ve 1993 yılları için sırasıyla 1.942.500, 495.000 ve 5.320.000 milyon TL olarak gerçekleşmiştir (Kaynak DPT).

Aşağıda 1991, 1992 ve 1993 yıllarına ait, KİT sisteminin finansal yapısını ağırlıklı olarak belirleyen yedi işletmeci KİT'e ilişkin bazı finansal göstergeler yer almaktadır.

İşletmeci KİT Özet Finansal Göstergeler

Kuruluşlar	1991		1992		1993(1)	
	Dönem karı veya zararı	Bütçe transferleri	Dönem karı veya zararı	Bütçe transferleri	Dönem karı veya zararı	Bütçe transferleri
T.Demir ve Çelik İşl. Gen. Md.	-3.039	575	-5.921	458	-10.063	2.720
T.Taşkömürü Kur. Gen. Müd.	-2.182	1.696	-3.927	2.531	-7.216	6.451
Türkiye Elektrik Kur. Gn. Müd.	-7.298	1.379	-5.407	275	5.772	851
T.Şeker Fabr. A.Ş. Gen. Müd.	174	446	64	709	548	2.445
Toprak Mahsulleri Ofisi Gen. Md.	-3	3.805	872	643	850	3.371
TEKEL Gen. Md.	281	1.000	762	0	-1.091	1.440
T.C. Devlet Demiryolları Gn. Md.	-2.161	1.293	-3.830	2.478	-8.207	4.647
Ara Toplam	-14.228	10.194	-17.387	7.094	-19.407	21.925
Diğer Kuruluşlar	-3.397	2.165	-7.509	1.324	-16.055	5.750
İşletmeci KİT Toplamı	-17.625	12.359	-24.896	8.418	-35.462	27.675

(1) Gerçekleşme tahmini

Kaynak: DPT 1994 yılı programı

4. TÜRKİYE-AT İLİŞKİLERİ AÇISINDAN DEVLET YARDIMI UYGULAMALARI

4.1. Katma Protokol 'ün 47 nci Maddesi Çerçevesinde

Türkiye-AT arasında tesisi öngörülen Gümrük Birliğinin geçiş döneminin süre, usul ve esaslarını tesbit eden Katma Protokol'ün, Ekonomi Politikalarının Yaklaştırılmasına İlişkin 3. Kısım'ının Rekabet, Vergileme ve Mevzuatın Yaklaştırılması Bölümünde yer alan 43 ncü Madde ile geçiş dönemi süresince, Türkiye'ye devlet yardımı uygulamalarında bazı esneklikler tanınmıştır.

Sözkonusu bölümün diğer maddeleri ise, iç vergi uygulaması ile ilgili olarak getirilen kısıtlamalar (Md.44); Muamele vergileri, tüketim vergileri ve benzeri dolaylı vergiler dışındaki vergilendirmelerde vergi iadesi yapılması veya fark giderici vergi uygulamasına gidilmesi için Ortaklık Konseyi Kararı'na gerek duyulması (Md.45); Rekabet politikasının uygulamaya konulması sonucunda doğacak sorunlarla ilgili olarak taraflara koruma önlemi alma yetkisi verilmesi (Md.46), Damping uygulamaları ile ilgili koruma önlemleri (Md.47) ve Taraflar arasındaki mevzuatın yakınlaştırılması konularına ilişkindir. (Md.48)

Madde 43/a ile, Türkiye - AT Ortaklık Konseyi'nin Katma Protokol'ün yürürlüğe girişini izleyen 6 yıllık bir dönem içinde, Roma Andlaşması'nın Topluluğun Ortak Rekabet Politikasını oluşturan 85,86,90 ve 92 nci maddelerinde belirtilen ilkelerin uygulama şart ve usullerini belirlemesi öngörülmüştür.

Sözkonusu maddeler,

Üye ülkeler arasındaki ticareti etkileyebilecek ve ortak pazar içindeki rekabeti önleyecek, sınırlandıracak ya da bozacak etkileri olan işletmelerarası tüm anlaşmaların ve kararların yasaklanması, (md.85)

Üye ülkeler arasında serbest ticareti etkileyici mahiyetteki piyasaya hakim durumda bulunan kuruluşların, bu durumlarından usulsüz şekilde yararlanmalarının yasaklanması, (md.86)

Kamu işletmeleri ve kendilerine özel haklar veya tekel hakları verilen işletmelerin serbest rekabet koşulları içinde kalmaları,(md.90)

Önceki bölümlerde de değinildiği üzere, ortak bir pazar içinde serbest rekabeti bozacak veya bozan devlet yardımlarının yasaklanması, (Md.92)

hususlarına ilişkindir.

Katma Protokol'ün 43.2 nci maddesi ile ise, geçiş dönemi süresince Türkiye, Roma Antlaşmasınının 92/3 a fıkrasında öngörülen durumda kabul edilmekte ve Türkiye tarafından ekonomik kalkınmasını kolaylaştırmak amacıyla uygulanacak bir yardımın, taraflararası ticaret koşullarını tarafların ortak çıkarlarına aykırı düşecek ölçüde değiştirmedeği sürece, Türkiye tarafından uygulanabileceği hususu hükme bağlanmaktadır.

Türkiye'ye tanınan kolaylığın geçiş dönemi sonrasında da sürüp - sürmeyeceği ise, Ortaklık Konseyi'nin Türkiye'nin o tarihteki ekonomik durumu gözönünde bulundurularak alacağı karara bağlı kılınmıştır.

4.2. Katma Protokol'ün 2-3 ncü Maddeleri Çerçevesinde

Katma Protokol'ün 1 nci Kısımının malların serbest dolaşım koşullarını belirleyen 2-3 nci maddeleri devlet yardımı uygulamalarına ilişkin hükümler ihtiva etmemektedir. Bununla birlikte, GATT yükümlülüklerimize uygun olarak gerçekleştirilen ve devletler tarafından sıklıkla uygulanan devlet yardımlarından birini oluşturan ihraç kaydına bağlı olarak, sanayi mamüllerinin üretiminde kullanılan ithal girdilerin gümrük vergisinden muaf olarak ithal edilmesine yönelik ihracat teşviğimiz, sözkonusu maddelerden kaynaklanan yükümlülüklerimizle çeliştiği için, 1994 Yılı ihracatı Teşvik Kararının önceki bölümlerde değinilen ilgili Maddesi ile ihracatta çıkabilecek muhtemel sorunların önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Katma Protokol'ün 2 nci maddesine göre, bir malın taraflararası ticarete serbest dolaşıma konu olabilmesi için, o malın üretiminde kullanılan üçüncü ülke menşeli girdilerin de serbest dolaşıma hak kazanmış, bir diğer ifadeyle ithalat sırasında gümrük vergilerinin tahsil edilmiş ve bu vergilerin tam veya kısmı iadeden yararlanmamış olması gerekmektedir.

2/3 ncü madde, kaynağı veya çıkışı nedeniyle özel bir gümrük rejiminden yararlanarak üçüncü ülkelere Türkiye veya Topluluğa ithal edilmiş malların, taraflardan birine ihraç edilmesi halinde serbest dolaşım durumunda sayılmayacağını vurgulamaktadır.

3 ncü Madde, ihraç konusu malın imalinde üçüncü ülkeler çıkışlı girdilerin kullanılmış olması halinde, nihai ürünün serbest dolaşımından yararlanmasının koşulunun, sözkonusu malların Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesinde öngörülen vergi hadlerinin belli bir yüzdesine -ki bu yüzde 2/72 no'lu Ortaklık Konseyi Kararı ile % 100 olarak belirlenmiştir - eşit bir fark giderici verginin ihracatçı tarafından tahsil edilmesine bağlı olduğunu belirtmektedir. Sözkonusu verginin tahsil edilmemesi halinde ise, trafik sapmasına yolaçılmış olacaktır. Buna bağlı olarak, sözgelimi Türkiye'nin Topluluğa ihraç ettiği nihai ürünün üretiminde kullanılan ve ihracatı teşvik tedbirleri kapsamında Türkiye'ye gümrük vergisinden muaf olarak giren, üçüncü ülke menşeli bir girdi, Topluluğa normal olarak OGT'ye tabi olarak girecek iken, vergiden muaf olarak girmiş olmaktadır. Bu ise taraflardan birindeki sanayicinin aynı malı nihai ürünün imalatında kullanmak amacıyla gümrük vergisi ödeyerek ithal etmesi, diğerinin ise aynı malı gümrük vergisi ödemeksizin kullanabilmesi nedeniyle nihai ürünün fiyatında bu teşviğe bağlı olarak taraflardan birinin sanayicisi lehine oluşacak farklılık nedeniyle taraflararası ticarete serbest rekabet koşullarının oluşmasını engelleyecektir.

Esas itibariyle, gümrük birliği kurulduktan sonra taraflararası ticaretin herhangi bir teşvik tedbirine konu olmaması gerekmele birlikte, gümrük birliğinin gereklilikleri arasında yeralan OGT uyumu da dikkate alındığında, ihraç kaydına bağlı muaf ithalat uygulamasından ancak üçüncü ülkelere yönelik ihracatta yararlanılabilecek olup, burada da Topluluğun, önceki bölümlerde üzerinde durulmuş olan, Gümrük Kodu çerçevesinde gerçekleştirdiği uygulama ile paralellik sağlanması gerekmektedir.

4.3. Türkiye - EFTA Serbest Ticaret Anlaşması Çerçevesinde

1 Nisan 1992 tarihinden bu yana yürürlükte olan Türkiye - EFTA Serbest Ticaret Anlaşmasının 18 nci maddesi devlet yardımlarına ilişkindir. Anılan maddenin 3 paragrafı asimetri ilkesine uygun olarak, 1995 yılına kadar sürecek geçiş dönemi boyunca, Türkiye'ye bazı sübvansiyonları uygulama hakkı tanımakta olup, aynı maddenin 4. paragrafı ve konuya ilişkin 11. No'lu ekte sübvansiyonlar uygulamalarında saydamlığı sağlayacak esaslar belirlenmektedir. Buna göre taraflar, sübvansiyon uygulamalarını yıllık raporlar halinde birbirlerine bildirmekle yükümlü kılınmışlardır.

Bu durum, Türkiye açısından yeni bir uygulama anlamına gelmekte olup, bildirim tüm sübvansiyonları kapsayacak niteliktedir. Ancak, gerek Türkiye'de verilen teşviklerin açıklık ilkesi doğrultusunda sağlanıyor oluşu, gerekse, AT'nun genişlemesi çerçevesinde,

Topluluğa 4 EFTA ülkesinin katılacak olması nedeniyle, EFTA'nın geleceğinin belirsiz oluşunun, AT ile olan ilişkilere öncelik tanıdığı da bir gerçektir.

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

AB-Türkiye Gümrük Birliği ilişkisi kapsamında devlet yardımı uygulamalarına ilişkin mevzuat uyumu çalışmalarında öncelikle gözönünde bulundurulması gereken husus, AB'ne yönelik ihracatımızın herhangi bir teşvik tedbirine konu olamayacağıdır. Nitekim 1994 Yılı İhracatı Teşvik Kararının yürürlüğe girmesi ile birlikte bu alanda karşılaşılabilecek muhtemel sıkıntıların önüne geçilmiş ve mevzuat uyumu alanında önemli bir adım atılmıştır. Dolayısıyla, mevzuat uyumunda öncelik verilmesi gereken çalışmalar, AB'nin Üçüncü Ülkelere yönelik ihracatında kullandığı sübvansiyon araçlarının üstlenilmesine ilişkin olacaktır. Bu bağlamda, AB'nin Gümrük Kodu ve Uygulama Yönetmeliği kapsamında yeralan Dahilde İşleme Rejimi gibi uygulamaların bütünüyle mevzuatımızla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Başta Gümrük Müsteşarlığımız olmak üzere, ilgili diğer kuruluşların konuya yönelik sürdürdüğü çalışmaların en kısa zamanda sonuçlandırılması, üçüncü ülkelere yönelik ihracatımızın teşvikinde, esasen daha detaylı ve geniş imkanlar sağlayan AB uygulamalarının üstlenilmesine zemin yaratarak, daha zengin imkanlar sağlayacaktır.

Ancak, Türkiye'nin AB ile mevcut ilişkisi içinde ve 1995 sonunda tamamlanması öngörülen gümrük birliği ertesinde de, ülkemizin AB'nin karar alma mekanizmalarına ne ölçüde katılacağına henüz kesinlik kazanmamış oluşu, devlet yardımları gibi önemli bir alanda gerçekleştirilecek mevzuat uyumu çalışmalarına ilişkin en büyük güçlüğü oluşturmaktadır.

Diğer taraftan, Katma Protokol'ün 43'ncü Maddesine göre, Gümrük Birliğinin geçiş dönemi süresince Roma Antlaşmasının 92/2 nci Maddesi kapsamında mütalaa edilen Türkiye'nin, bu statüsünü sürdürüp-sürdürmeyeceği Gümrük Birliğinin tamamlanmasını müteakip, Ortaklık Konseyi'nin alacağı karara bağlı olacağı için, yatırım teşviklerine ilişkin olarak uzun vadeli stratejiler belirlenirken, en azından hangi bölgelerin AB normlarına göre gelişmiş bölge kabul edileceğine dair AB yaklaşımının bilinmesi yararlı olacaktır.

Ayrıca, uygulanmakta olan teşvik araçlarının nitelik olarak AB tarafından da değişik isimler altında uygulanıyor olması nedeniyle, uyum sağlanması gereken alan, araçların kendisi değil, kullanım amaçlarıdır.